

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 44.

Onsdagen den 10 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet; och lämnades därvid i fråga om punkten 20, angående nyanskaffning af krigsfartygsmateriel, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Ang. nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

Herr Kobb, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då jag lyssnade till det glänsande anförande, hvarmed talmannen från Lund öppnade denna debatt, rann i mitt minne en skildring i en nu kanske länge sedan förgäten bok, men som kanhända någon af oss i sin ungdom läst. Boken var Laboulays »Kung Pudel», och skildringen gäller Kung Hyacinths första konselj. Sedan ärendena där hastigt nog blifvit undanstökade, håller statsadvokaten monsieur Pieborgne det glänsande föredrag, hvarmed han följande dag skall i deputeradekammaren försvara ett regeringens lagförslag. Då han slutat, lyckönska kollegerna honom, och den unge konungen uttalar sin beundran för hans värtalighet. Då utbrister den blygsamme advokaten: »Vänta, Ers Majestät, nu skall jag vederlägga allt hvad jag sagt. Jag skall icke lämna en stafvelse kvar af hela mitt resonemang.» Och så håller monsieur Pieborgne ett nytt, lika glänsande anförande, som fullständigt vederlägger allt, hvad han yttrat i det första. Det är ett sådant andra anförande från professor Thyren, som man ständigt känner hänga i luften, då han talar, och detta förlamar verkan af hans ord, vare sig det gäller nykterhet eller sedlighet, pansarbåtar eller stämpling af ägg.

Professor Thyren har för oss utvecklat många satser och idéer, som troligen för de flesta af oss äro själfklara. Han har bevisat eller velat bevisa, att en flotta är af utomordentligt stor betydelse för ett lands försvar. Men så står icke frågan i detta

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

ögonblick. Frågan gäller: kan den flotta, som det nu är fråga om att bygga, fylla den uppgift, som professor Thyrén velat uppställa för densamma? På denna fråga har herr Thyrén icke lämnat något svar. På samma sätt talar han om, att en flotta har en stor uppgift att fylla genom att skydda landet för en handelsblockad, men han undviker sorgfälligt att visa, att den flotta, som det är fråga, om våra ekonomiska resurser tillåta oss att skapa, att den kan fylla en sådan uppgift. Vidare berör han den viktiga frågan om vårt lands neutralitet, om den roll flottan skall spela för att skydda den. Jag tror icke ett ögonblick, att det finnes någon i denna kammare, som tviflar på, att en flotta kan och skall spela en utomordentligt viktig roll i ett sådant fall, men icke heller här ger herr Thyrén något svar på frågan, huruvida den nu föreslagna flottan skulle kunna fylla en sådan uppgift. Tvärtom ser man mycket väl, att herr Thyrén icke har fullt förtroende för, att den skall kunna göra det, ty han talar icke längre om de åtta pansarbåtarna, utan han talar om de tolf.

Vidare anmärkte herr Thyrén på ett yttrande, som fälldes af liberala samlingspartiets ledare i denna kammaren under årets remissdebatt, att man nu kanske sätter för stor tillit till yttranden, som fälldes på 1600- och 1700-talen af vårt lands störste konungar. Jag tror, att herr Thyrén härvidlag glömmet, att tiderna mycket förändrats sedan dess. Vi voro då starka och hade en flotta, som kunde kämpa om herraväldet öfver Östersjön. Ha vi det nu?

Slutligen skulle jag vilja fästa mig vid ett krigshistoriskt exempel, som herr Thyrén framhöll. Han talade om den stora roll, ryska flottan spelade i 1828—1829 års rysk-turkiska krig. Ingen vill förneka den stora roll flottan där spelade. Men man får icke glömma, att då var den ryska flottan oerhördt öfverlägsen, ja, det existerade knappast någon turkisk flotta. Herr Thyrén borde komma ihåg, att femtio år senare stod äfven Ryssland i krig mot Turkiet, och den gången behärskade turkiska flottan fullkomligt Svarta hafvet. Då fanns nästan ingen rysk flotta i sjön. Men lika väl löste den ryska hären sin uppgift vida bättre då än 1828 och 1829. Den stod rätt snart utanför Konstantinopels portar, och det var blott de europeiska makternas ingripande, som hejdade den. Jag tror, att ett sådant krigshistoriskt exempel som det af herr Thyrén framdragna icke säger någonting i denna sak.

Jag skall förbigå, hvad herr Thyrén sade om den engelska premiärminister, som skulle vilja minska den engelska flottan så småningom till att allt mer och mer förfalla. Han kallade honom en däre, och det skall ingen förneka honom att göra det. Men hvad bevisar det i föreliggande fall?

Därmed skall jag lämna professor Thyrén och öfvergå till, hvad jag tänkt säga om den föreliggande propositionen.

I det anförande, som vi nyss åhörde från statsrådsbänken,

försäkrades det, att den pansarbåtsflotta, som här skulle skapas genom antagande af den nya F-båten, skulle icke kosta mer, än hvad den nuvarande flottan kostar, men den skulle dock vara högst betydligt starkare. Jag erinrar mig, att på den stora sjömanöver, som hölls vid början af denna riksdag på Grand hôtel, uppgaf amiral Gustaf Dyrssen, att sju båtar af F-typ i artilleristisk kraft skulle vara $2\frac{1}{2}$ gång starkare än tolf båtar af Oscar II:s typ. Det är utan tvifvel en intressant jämförelse och väl ägnad att imponera på lekmannen, men vid bedömandet af frågan om vår försvarskraft i förhållande till våra motståndares är den icke af någon betydelse. Vi måste väl då taga hänsyn till den oerhörda utveckling, våra motståndares stridskrafter samtidigt undergått, och det är väl med deras flottor, som jämförelsen måste anställas.

I sin reservation till försvarskommitténs betänkande anför general Wrangel en jämförelse, som synes mig vara synnerligen intressant. Han säger där på sidan 30: »Pansarfartygens anfalls- och försvarsmedel samt storlek och fart ha ökats i så hög grad, att den af kommittén godkända F-typen ingalunda kan anses relativt mera krigs- och stridsduglig än hvad urtypen Svea vid sin planläggning var». En alldeles liknande uppfattning uttalas i en broschyr »Sjöförsvarets vara eller icke vara» af den nuvarande läraren i strategi och taktik vid sjökrigshögskolan. För den, som vid nyss berörda tillfälle å Grand hôtel betraktade de kurvor, som representerade stegringen i tonal för pansarfartygen hos stormakterna och hos oss, torde det vara klart, att dessa uttalanden ganska nära öfverensstämman med verkliga förhållandet.

Hvad innebär nu detta? Jo, då den nya enheten F-båten i förhållande till våra motståndare icke är starkare än den gamla enheten Svea-typen var på sin tid i förhållande till sina motståndare, så innebär minskningen i antalet enheter från 12 till af utskottet föreslagna 8, att, om vi bygga den af utskottet föreslagna nya pansarflottan af 8 F-båtar, vi i sjömilitär styrka endast uppnå $\frac{2}{3}$ af hvad man vid tidpunkten för Svea-typens planläggning beräknade. Det föreliggande förslaget innebär följaktligen, att, oaktadt det blir en stor ökning i artilleristisk kraft, en högst betydande minskning i flottans verkliga styrka äger rum. Med full logisk konsekvens förordar därför general Wrangel i sin reservation, i öfverensstämmelse med hvad föregående kommittéer uttalat, att man skall bygga ett antal af minst 12 nya enheter af F-typen. Försvarskommittén har minskat detta antal. På det ifrågavarande mötet på Grand hôtel fick man till en början ingenting höra, men slutligen kom det fram, att minst 7 enheter borde man dock hafva. Sålunda, med det föreliggande förslaget, 8 enheter, få vi följaktligen, oaktadt den för våra förhållanden oerhörda uppoffringen af mera än 100 miljoner kronor, hvilket är den verkliga konsekvensen af det beslut, som kommer att

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartggs-
materiel.
(Forts.)

fattas vid denna riksdag, endast en sjögående pansarflotta, som redan från början är våra motståndare betydligt underlägsen och hvars försvarskraft på grund af de tekniska framstegen, af hvilka våra motståndare med sina större ekonomiska resurser lättare kunna begagna sig, ständigt skall befinna sig i sjunkande.

Kan då en underlägsen flotta fylla den uppgift, som våra sjömilitära auktoriteter ställt upp? Försvarskommittén säger: »Flottans förnämsta uppgift är sålunda att med stöd af det strategiska sambandet med armén förhindra en invasion öfver hafvet.» Chefen för marininstaben säger däremot: »att förhindra hvarje större landstigningsföretag, en af de hufvudpunkter, i hvilka kustflottans uppgifter kunna sammanfattas.» Sålunda, där finnas äfven andra! Vår främste fackman, generalstabschefen, har i sin reservation påpekat denna omläggning af flottans uppgift, som kommittén här företagit. Han säger: »Den uppgift, kommittén här vill tilldela flottan, är så svår, att, om dess fyllande verkligen skulle påfordras, vår flotta måste utväxa till en verklig slagflotta.» Och därmed har man fällt domen icke blott öfver det nu föreliggande flottbyggnadsförslaget, utan äfven öfver hela den strategiska tankebyggnad, som nu förkunnas från flottans ledande kretsar.

Det var icke länge sedan vi fingo läsa om att Englands främsta militära auktoritet, lord Roberts, påyrkat en högst betydlig ökning af Englands landförsvar såsom skydd mot en möjlig invasionsfara. Alltså, oaktadt Englands oerhörda öfverlägsenhet öfver hvarje motståndare till sjöss, anser han dock icke Englands väldiga flotta vara vuxen den uppgiften att förhindra en invasion öfver hafvet, hvilket våra sjöstrateger vilja komma oss att tro vara lösbart med en relativt så underlägsen flotta som den, vi skulle hafva.

När man läser alla dessa uttalanden i denna fråga af våra sjömilitärer i pressen, i broschyrer och i föredrag, så får man det intrycket, att de knappast röra sig i verklighetens värld. Och det är icke mycket att undra på att minnet af de tider, då svenska flottor och svenska sjömän kämpade i bragdrika strider om herraväldet på Östersjön, trycker sin prägel på tankar och idéer. Men man glömmer så lätt, att detta är tider, som varit, men evigt förgått, och man drömmer sig så gärna en framtid lik en ärorik forntid. Den nyktra verkligheten talar dock ett annat språk.

Vi måste alltid räkna med, att i kommande strider är vår flotta en underlägsen flotta. Har då någonsin en underlägsen flotta kunnat skydda en öppen kust, kunnat hindra en fientlig landstigning, verkställd under skydd af en öfverlägsen flottas kanoner? Jag tror, att svaret därpå skall blifva ett obetingadt nej. Må man vända historiens blad hur många gånger som helst, men man skall dock aldrig finna ett blad, som förtäljer därom.

Man säger väl, att den engelska flottan omintetgjort många franska landstigningsföretag, framför allt de stora företag, som Napoleon I planerade 1804. Man glömmer då, att den engelska flottan alltid varit sina motståndare öfverlägsen.

Då man talar om att en flotta omintetgjort invasioner mot vårt fädernesland åren 1808 och 1809 — såsom professor Thyren och den siste föredraganden i går sade — får man väl komma ihåg — hvilket den senare föredraganden i går och professor Thyren i dag glömde att tala om — att det var en öfverlägsen svensk-engelsk flotta, som gjorde detta.

I alla dessa fall har det alltid varit en öfverlägsen flotta, som förhindrat invasionsföretag.

Å andra sidan kunde den underlägsna ryska flottan lika litet år 1854 förhindra det stora franska och engelska landstigningsföretaget på Krim som den år 1904 förmådde förhindra japanernas landstigning på Liaotonghalvön eller i Mandschuriet.

Men det är icke bara den lyckade landstigningen ensam, som afgör ett invasionsföretags framgång eller misslyckande. Detta beror på, huruvida den landstigna armén kan slå den försvarende eller ej. Hade den ryska armén på Krim lyckats slå den allierade armén, så hade Sebastopol icke fallit. Och hade den ryska armén år 1904 i Mandschuriet lyckats krossa den japanska, så hade den japanska flottan aldrig kunnat hindra Korea att falla i ryska händer, och de japanska pansarfartygen hade varit lika vanmäktiga mot Port Arthurs klippfästen som femtio år förut de engelska och franska träskeppen voro mot Sebastopols murar och Sveaborgs granitvallar.

Det är, stödd på sådana krigshistoriska lärdomar, som general Ericson i sin broschyr »Om försvaret af Sveriges själfständighet» faller de tänkvärda orden:

»Det kan aldrig nog framhållas, att Sveriges öde, när det en gång kommer därhän, icke afgöres på sjön, utan på svenskt område och att tanken att redan på sjön med hopp om framgång i längden kunna hindra någon af våra mäktiga grannar, därest han beslutsamt vill föra kriget in på svensk botten, denna tanke är icke hållbar.»

Men om sålunda den flotta, som genom de föreslagna väldiga ekonomiska uppoffringarna skulle skapas, icke kan fylla den uppgift, som dess egna målsmän ställa på densamma, kan då det föreliggande förslaget uppfylla fordran på planmässighet i försvaret, på ett klart öfvervägande af förhållandet mellan försvarets båda grenar? Nej, säkerligen icke.

Men, invändes det nyss från statsrådsbanken, våra pansarbåtar skola visst inte på öppna sjön uppta striden mot fiendens slagskepp. Deras verksamhetsfält är i hafsbandet utanför våra skärgårdar. De måste emellertid hafva stor fart för att kunna hastigt förflytta sig från det ena skärgårdsområdet till det andra.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Men kan nu en sådan förflyttning ske, är en sådan förflyttning från det ena området till det andra möjlig? Det synes mig, som om den öfverlägsna flottan också kunde hafva ett ord med i laget. Erfarenheten från det rysk-japanska kriget talar ett annat språk. Ryssarna lyckades lika litet föra Vladivostokeskadern till Port Arthur som Port Arthurskadern till Vladivostok. Den öfverlägsna och väl ledda japanska flottan låg emellan och spärrade vägen. Ej heller lyckades den ryska Östersjöflottan efter sin långa färd ut till Ost-Asien komma förbi den japanska i Koreasundet. Man bör komma ihåg, att Koreasundet, där ryska flottan gick sin undergång till mötes, är vida bredare än Ålands haf. Nej, att räkna med att våra pansarbåtar skulle utan vidare kunna förflytta sig från det ena skärgårdsområdet till det andra, är säkert en farlig chimär. Men kan man ej detta, faller också hela grunden för F-typen. Denna hvilar just på den tanken, att dessa båtar kunna förflyttas från ett område till ett annat, och hvad beträffar försvaret af själfva skärgårdsområdena, erkänner herr sjöministern själf i statsrådsprotokollet, att därtill räcka små och billiga pansarfartyg.

icke heller kan man väl säga, att det är nödvändigt att bygga ett likadant försvar för alla våra skärgårdsområden. Icke ha de alla i strategiskt hänseende, i betraktande af faran för fientliga invasioner, samma betydelse. En landstigning sker icke hvar som helst, såsom vissa af våra sjöstrateger göra gällande, då de tala om att försvara hela vår kust från Haparanda till Svinesund. En landstigning måste hafva ett mål, och dess första mål är att på kortaste landvägen nå den försvarande armén. Att försvara våra skärgårdsområden i mån af deras strategiska betydelse och tvinga fienden att välja sin landstigningspunkt så långt från landets vitala delar som möjligt synes mig vara flottans uppgift, en uppgift, som kan lösas med en pansarbåtstyp af mindre och billigare art än den nu föreslagna F-typen och äfven en uppgift, som ligger inom ramen för våra ekonomiska resurser.

Den åsikt, till hvilken jag här har kommit och som jag här har uttalat, att det nu föreliggande förslaget till byggande af en ny pansarflotta icke leder till en klok och planmässig utveckling af vårt försvar, stegras till en fast öfvertygelse, då jag betänker den isande tystnad, den fullständiga brist på sympati, hvarmed detta förslag har mötts från försvarets hufvudgren, armén. Från detta håll har icke en röst höjts till dess förmån. I denna öfvertygelse, och då jag icke anser det vara möjligt att yrka bifall till herr Wijks motion, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det af vänsterns reservanter framställda yrkandet.

Vidare anförde:

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Med samma spända

intresse som alltid åhörde jag, hvad den förste ärade talaren hade att i dag säga kammaren. Men jag erkänner, att då han kom till slutet af sitt anförande och förklarade, att han genom det samma hade velat välja en operationsbasis i det blifvande sjöslaget, blef jag något förvånad. Jag hade nämligen af hans sätt att taga saken föreställt mig, att han icke hade uppfattat det hela såsom något allvarligt sjöslag, utan mera såsom en lustregatta och därför hade tyckt det vara på sin plats att afbränna ett af sina berömda fyrverkerier till förnöjelse för regattans deltagare och åskådarna på stranden.

Jag vill ju icke bestrida, att jag skulle hafva föredragit, ifall han hade tagit plats på vår lilla flottilj, men, uppriktigt sagdt, tröstar jag mig i alla fall. Han är ju litet ombytlig med sina gracer, och det kan kanske vara bättre att en annan gång, då beslutet i denna kammare icke så bestämdt kan förutses som i dag, erhålla hans värdefulla stöd.

I ett särskildt afseende skiljer jag mig mycket ifrån herr Thyren, och det är i det sätt, hvarpå han uppfattar och hvarpå jag uppfattar vår respektive ställning till sakkunnige. Det finnes två alldeles olika sätt för lekmän att uppfatta, betrakta och behandla sakkunniges utlåtanden. Somliga mena, att då sakkunnige hafva sagt sitt ord, då är detta utan vidare det, som på det speciella fackområdet skall gälla; deras slutsatser skola utan vidare gälla. Sedan kan det naturligtvis bli en annan fråga, huruvida exempelvis i en angelägenhet, som fordrar pekuniära uppoffringar, dessa uppoffringar kunna göras eller icke. Men det finnes också en annan åsikt, och det är den, att man visserligen naturligtvis måste tillerkänna ett visst värde åt rena sakuppgifter af fackmän, men att det likväl tillhör lekmannen att noga sammanställa, jämföra och pröfva, hvad ifrån sakkunniges håll förebringas, att det således tillhör lekmannen att försöka använda hvad man kallar det sunda förståndets logik på de sakkunniges slutledningar och slutsatser och se till, om dessa slutledningar äro hållbara och dessa slutsatser äro giltiga.

Den senare åsikten har, det vågar jag påstå, alltid i denna kammare varit förhärskande. Här ha alltid såväl kammarens ledamöter som enkannerligen dess representanter i utskottet — jag talar här särskildt om statsutskottet — beträffande militära angelägenheter ansett, att man i fråga om det militära icke bör utan vidare »svära på magisterns ord», utan att man bör försöka begagna sitt eget förstånd och se till, huruvida man efter förståndets lagar — och dessa lagar borde väl egentligen vara desamma för alla människor — tycker, att det, som militärerna komma med, hänger väl samman.

Nu tror jag och har redan förut uttalat, att vi allt mer och mer måste slå in på den vägen, att vi allt mer och mer måste komma därhän, att det civila elementet med hjälp vid fall af behof utaf

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

det speciellt sakkunniga elementet likväl har öfvervikten och gifver utslaget. Och jag tror, att det vore skäl i att man tillämpade detta äfven på ifrågavarande ärende.

Emellertid finnes det också en alldeles särskild anledning i denna angelägenhet att förfara på detta sätt, och det är den, att de sakkunnige efter min uppfattning i ett visst afseende förfarit på ett sätt, som afsevärdt måste skärpa vår kritiska blick på deras prestationer. Det är de försäkringar, som de sakkunnige hafva afgifvit beträffande de utländska marinerna, som jag här syftar på. Den 9 januari 1907 aflämnade 1906 års typsakkunnige sitt betänkande och förslag angående sjökrigsmaterielen. 1909 års sakkunnige hördes rörande de utländska marinernas utveckling och förklarade därvid, att de förvissat sig om att sammansättningen af de utländska marinerna, sedan 1906 års sakkunnige framlade sitt betänkande, icke undergått några afsevärda förändringar. Innan herr sjöförsvarsministern framlade den nu föreliggande propositionen, hörde han ytterligare chefen för marin-staben och inspektören af flottans öfningar till sjöss, hvilka den 20 december 1910, således alldeles nyligen, afgåfvo det utlåtandet, att icke till följd af sjökrigsväsendets senaste utveckling någon ändring syntes vara ur militär synpunkt önskvärd beträffande F-typen.

Emellertid heter det i statsutskottets utlåtande: »Vår senaste pansarbåt, Oscar II, planlades för 10 år sedan. Sedan dess har sjökrigsmaterielen inom utländska marinerna undergått en storartad utveckling, och det är alldeles påtagligt, att redan af detta skäl en utveckling af vår pansarbåtstyp måste anses helt naturlig.»

Utskottets yttrande afser således tiden från 1901 till 1911. Nu säga likväl de typsakkunnige, såsom herrarna nyss hörde, att från januari 1907 till december 1910, således under i det allra närmaste fyra års tid, icke några afsevärda förändringar i de utländska marinerna inträffat. Man kan ju för det första göra den reflexionen, att de där utländska makterna i alla fall äro ganska beskedliga emot oss. De utveckla visserligen ibland sina marinerna, men så snart vi ha fått utlåtande om en ny typ, bry de sig icke under fyra års tid om att göra några afsevärda ändringar, utan de tänka: Vi skola väl först låta Sverige få sin nya typ.

Det är ju emellertid för hvar och en, som sitter här, klart, att ifall det skulle förhålla sig, som de typsakkunnige säga, måtte allt hvad vi under de senaste åren läst i tidningarna om de ofantliga kapprustningarna, särskildt mellan England och Tyskland, vara fullkomligt gripet ur luften.

Men det förhåller sig nog inte så, ty ifall man går till de handböcker, som finnas i sådant afseende, finner man, att det är mycket afsevärda förändringar, som hafva inträffat. 'Far man blott England, finner man, att sedan Dreadnought, den första

af den stora nya kolosstypen, sjösattes under år 1906, ha under 1907 tre pansarkolossoer om 19,000 ton hvardera, 1908 två om 19,600 ton, 1909 en om 19,600 och en om 20,200 ton, 1910 två om 20,600 ton och en om 23,000 sjösatts, hvarjämte tre nya kolossoer om 23,000 ton hvardera äro under byggnad och medel äro beviljade till fyra nya om 27,500 ton hvardera. Ja, kan man säga, kvantiteten betyder ju ingenting. Vi få tänka som i gamla dagar, att »en mot tio ställdes». Men man finner nog, att äfven beskaffenheten har ändrats åtskilligt. Man ser sålunda, att de 8 sista dels äro bestyckade och dels afses att bestyckas med 34,3 cm.-kanoner. Våra skulle ju ha 28 cm.-kanoner. Nå, vi skola kanske icke ens tala om England, världens förnämsta sjömak, utan vi kunna ju tala om det, som är närmare till oss, vår granne i öster. Herrarne hörde af föredraget i går, hur man i Ryssland håller på att bygga 4 pansarkolossoer om 23,400 ton hvardera, och dessa skulle ha 12 kanoner om 30,5 cm. hvardera och göra 23 knop. När man erinrar sig, att en af de första fordringarna, som vid den nya svenska typens beredande uppställdes, var, bland annat, att farten borde vara öfverlägsen den å befintliga eller projekterade slagskepp, då farten på den nya F-typen skulle vara 22,5, men farten på de 4 ryska pansarslagskeppen kommer att bli 23 knop, då förstår man ju, att själfva den hufvudegenskap, som är satt i spetsen för det, som man ansåg fordras af den nya svenska typen, har blifvit fullkomligt åsidosatt. De typsakkunniga ha trott sig kunna försäkra, sedan de uppsatt den höga farten som en nödvändig hufvudegenskap, och oaktadt de vetat, att de projekterade ryska slagskeppen påbörjats — ty det inträffade under juni månad år 1909 — att ingen afsevärd förändring inträffat. Ja, här kan då frågas: Skulle det vara möjligt, att våra sakkunnige marinofficerare rent af lämnat oss alldeles oriktiga uppgifter? Det är just en sådan fråga, som nu tyckes mig ligga fullt tillgänglig för det sunda lekmannaförståndet att själfv besvara.

Herr sjöförsvarsministern sade, att det gäller att bedöma, huruvida vi få full valuta och bästa valuta för våra pengar, och däri instämmer jag fullständigt med honom. Då jag nu går att för min del söka ett svar på den frågan, så ber jag att få förutskicka den erinran, att, såsom herrarne väl minnas, och såsom redan blifvit uttaladt i debatten, vi liberale ju ha uppställt fordran på en allsidig utredning, som särskildt skulle omfatta jämväl förhållandet emellan de båda försvarsgrenarna, och hvilken betydelse den ena och den andra har. Det är ju då tydligt, att det för oss icke är möjligt att uti detta sakens skede annat än, om jag så får säga, hypotetiskt och provisoriskt ingå i en betraktelse och ett bedömande af hvad här föreslagits. Alltid måste vi fasthålla, att denna utredning borde ha föregått. Men med det förbehållet skall jag likväl be att få göra en del erinringar.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Man kan då icke egentligen, synes det mig, tala om hela denna sak utan att i tanken utgå från ett *antal* af dessa föreslagna pansarbåtar. Det är ju något i och för sig otänkbart, att man skulle mena, att vi skulle skaffa oss *en* pansarbåt och därmed punkt, utan man får tänka sig något antal. Men det är icke så lätt att komma till ett sådant där antal. Det är så ofantligt olika meningar framkastade i det afseendet. När försvarskommittén i slutet af år 1909 ingaf sitt separatbetänkande — i skarp strid, som herrarne erinra sig, mot sitt uppdrag — då gick det ut på anskaffande af *en* pansarbåt och ett förordande af F-typen. På samma gång yttrade emellertid kommittén i sin motivering, att priset torde nödvändiggöra någon inskränkning i antalet båtar inom vår pansarflotta. När försvarskommittén hösten 1910, således sista hösten, inkom med sitt slutbetänkande, så föreslog den, att tre sådana pansarbåtar borde anskaffas under tiden 1912 t. o. m. 1919. När Kungl. Maj:ts proposition kom fram, så befanns det, att den icke innehöll någon som helst beräkning eller planläggning af antalet. När utskottets betänkande kom, så befanns det, att icke heller utskottet yttrat sig på något mera bestämdt sätt, än att det uti sammanhang med underhålls- och bemanningsfrågorna säger: »En sådan beräkning» — nämligen i det afseendet — »innebär dock ett något mindre antal» — och så inom parentes — »(8) F-båtar än det antal pansarbåtar af första klass, hvaraf vår kustflotta nu består.» I förbigående kan jag ju anmärka, att det är en mycket egendomlig språkanvändning att säga »ett något mindre antal», då man tänker sig en nedsättning från 12 till 8. Det är ju dock en nedsättning med en tredjedel!

Nu ha ha vi i dag under debatten hört herr sjöförsvarsministern säga, att han anser, att våra sträfvanden böra gå ut på att anskaffa en division, d. v. s. 4 sådana pansarbåtar. Vi ha således många bud. Vi ha en, vi ha tre, som skulle anskaffas under tiden t. o. m. år 1919, vi ha den där åttan inom parentes i utskottets utlåtande, och vi ha sjöförsvarsministerns antydan om 4 pansarbåtar. Jag skall emellertid utgå från statsutskottets parentes, d. v. s. jag skall taga bort parentestecknet och utgå från ett antal af 8 båtar.

Om man då försöker att bilda sig en uppfattning om, hvilken styrka en pansarflotta af 8 F-båtar skulle äga, så har jag trott mig kunna begagna — icke fackman som jag är — alldeles samma slags beräkningssätt, samma jämförelsemetod som herr sjöförsvarsministern i sitt anförande till statsrådsprotokollet, när han söker visa, att 4 F-typsbåtar äro bättre än 6 Oscar II-båtar och 5 D-typsbåtar. Då jämför han, hvilken styrka en s. k. bredsida i t. ex. 6 af den andra, 5 af den tredje och 4 af den första typen skulle äga, d. v. s. sammanlagda antalet skott, som i en breddsidan kunna aflossas. Om jag då återgår till de ryska båtarna,

om hvilka jag nyss talade, så finner jag, att, under det att F-typen har 4 st. 28 cm. och 5 st. 15 cm. kanoner i en bredsida, d. v. s. 9 skott, så har en sådan rysk båt 12 st. 30,5 cm. och 8 st. 12 cm:s, d. v. s. 20 skott. Om jag tager de 4 ryska båtarna tillsammans, ha de således 48 st. 30,5 cm:s och 32 st. 12 cm:s kanoner, således 80 skott. Om jag tager de 8 F-båtarna, ha de 32 st. 28 cm:s, 40 st. 15 cm:s, sammanlagdt 72 skott. Ingen lär kunna misstaga sig på den ofantliga öfverlägsenheten hos 48 st. 30,5 cm:s öfver 32 st. 28 cm:s kanoner.

Beträffande den andra jämförelsen, som herr sjöförsvarsministern jämväl har gjort, har jag blifvit bet, ty därmed har jag icke kunnat reda mig såsom icke sakkunnig, utan har jag begärt någon hjälp, och jag skall strax säga, hur jag därvid gjort. Jämförelsen, som herr sjöministern därvid har uppställt, är en jämförelse emellan meterton energi för ett skott från samtliga kanoner i en och samma bredsida. Därvid har han fortfarande jämfört Oscar II-typen, D-typen och F-typen. Äfven denna jämförelse kan man naturligtvis öfverflytta på den svenska F-typen å ena sidan och de ryska båtarna å den andra. Jag har då kommit till någon ovisshet, det erkänner jag i detta fall. En fackkunnig militär har för mig uppgifvit, att med 12 cm:s kanoner blir det 1,000 meterton energi, med 15 cm:s kanoner 2,500 meterton energi, med 28 cm:s kanoner 12,600 meterton energi och med 30,5 cm:s kanoner 16,300 meterton energi, men då jag tillämpar dessa tal på de tal, som i sjöförsvarsministrens jämförelse framtråda, så finner jag, att beräkningsgrunden eller själfva grundtalen måste vara olika. Ifall jag, emellertid då skulle tillåta mig att, för att få en utgångspunkt, som är gemensam, göra om några af siffrorna i statsrådsprotokollet, så finner jag, att efter mina grundsiffror borde det i stället för 205,000 meterton energi för 4 F-båtar bli c:a 250,000 och således för 8 c:a 500,000, men ifall jag tillämpar dessa siffror på de fyra ryska båtarna, blir det c:a 814,000 meterton energi. Å ena sidan således 814,000 meterton energi, å den andra 500,000. Jag har velat göra dessa jämförelser, därför att jag antar, att de måste vara i viss mån talande, då sjöförsvarsministern jämfört de svenska båttyperna i detta afseende. Jag ber emellertid få tillägga för det första, att dessa fyra under byggnad varande ryska slagskepp icke äro de enda, utan att den ryska östersjöflottan ju har ännu några skepp af äldre typ kvar. Men dessutom lär det vara tydligt, att ifall vi tänka oss åtta F-typsåbåtar med den fart för byggnaden, som man tänkt sig och som man knappast lär komma öfver, äro dessa icke färdiga förrän i början af 1930-talet, och det är ju osannolikt, att Ryssland icke skulle hafva ytterligare åtskilliga betydande slagskepp vid den tiden. Jag har sett olika uppgifter om när de under byggnad varande fyra ryska båtarna skulle kunna vara färdigbyggda, senast synes det vara 1917.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Jag tror således, att redan ifall man jämför oss med denna granne, och ännu mera, ifall man jämför oss med de större sjömakterna, så måste våra båtar af F-typ anses för små för att fylla de uppgifter, som skulle föreligga dem i en strid med en sådan motståndare. Men det är ju icke heller så, att sjöförsvarsministern — det måste jag medgifva — precis ställer i utsikt, att vi skulle kunna lyckas i en sådan strid. Hvad han har att säga härom, återfinnes på sid. 117 i den kungl. propositionen. Han yttrar:

»Gifvet är, att våra pansarbåtar ej kunna påräkna att, därest ett önskvärdt resultat af deras verksamhet skall kunna uppnås, undgå att invecklas i strid med fiendens starkaste stridsenheter, särskildt då fråga är om angrepp på de fientliga transporter, för hvilkas betäckning en fiende gå grund af transportfartygens oförmåga att själfva skydda sig måste förutsättas vidtåga särskildt omfattande åtgärder.» —

Sedan kommer det, som jag särskildt vill betona: »Våra pansarbåtar måste därför hafva sådana anfalls- och försvarsmedel — d. v. s. sådant artilleri och sådant pansar — att en dylik strid icke omedelbart för dem omöjliggör uppnåendet af deras egentliga mål, vare sig detta består i omintetgörandet af fientliga sjötransporter, uppnåendet af ett visst kustområde eller annat krigsföretag.»

Se här hafva vi det. Jag menar det, att då vi bygga pansarbåtar, då borde vi icke bygga annat än sådana, som för de uppgifter, hvilka föresättas dem, hafva förutsättningar att verkligen lyckas. Men det förefaller mig bra vemodigt, ifall vi skulle nedlägga dessa för våra förhållanden ofantliga kostnader på pansarbåtar för att en strid icke skall »omedelbart för dem omöjliggöra uppnåendet af deras egentliga mål», d. v. s. för att de icke tvärt på fläcken skulle bli komplett förstörda.

Då jag nu talar om åtta F-båtar, och talar om, att de skulle blifva färdiga på 1930-talet, är det gifvet, att jag i själfva verket icke gärna kan tänka mig, att alla dessa båtar skulle förbli båtar af F-typer. Om man har börjat 1911 på den nivån, som man här har föreslagit, då lär det väl vara sannolikt, att kostnaderna, liksom fallet varit med hela vår nuvarande pansarflotta, komma att höjas och höjas, allteftersom byggnadstiden fortskrider, och lång måste denna tid blifva med anledning af våra ekonomiska förhållanden. Skulle man då antaga en liknande stegring i kostnaderna, som ägt rum för åstadkommande af vår nuvarande pansarflotta, ja, då skulle den nu planerade pansarflottan med åtta båtar icke stanna vid 100 miljoner kronor, utan komma att kosta mellan 140 och 150 miljoner kronor.

Men om våra båtar äro för små, så bli de utan tvifvel, om man skall fästa något afseende vid hvad föregående utredningar ha sagt, också för få till antalet. I detta afseende erinrar jag

om, att 1880 års sjöförsvarskommitté den planerade 14 pansarbåtar, och 1892 års kommitté yttrade sig mycket bestämdt på följande sätt: »Med tagen hänsyn till vårt lands geografiska beskaffenhet och på grundvalen af den allmänna karaktären af vår tids sjökrigsmateriel och dess omfång i andra länder, vill kommittén uttala den uppfattning, att i vårt sjöförsvär, för att detta må fylla sina här ofvan angifna uppgifter och sålunda kunna anses vara betryggande för landet, böra ingå stridsfartyg till minst nedanskrifna antal af de olika certerna, näml. 15 st. 1:a kl. pansarbåtar» etc.

Nu blef det aldrig 15 första klass pansarbåtar, utan det blef bara 12, ty de stego så ofantligt i kostnad och togo sådan lång tid. Såsom herrarne finna, var det först tal om 14, sedan om 15, sedan sattes vår flotta faktiskt ned till 12, och nu finner man, att den icke gärna kan gå öfver 8. Må vi då betänka, att det geografiska läget icke är ändradt, men att det krigspolitiska läget är högst betydligt förändradt på grund af unionsupplösningen, som betagit oss möjligheten att påräkna den norska flottans hjälp vid vår västra sjögräns. Det förefaller mig, som om sådana omständigheter verkligen borde mana oss att stanna och betänka, huruvida vi icke här borde befinna oss vid en vändpunkt. Det är ju själfklart, att ifall man gång efter annan, för att, likväl utan utsikt till verklig framgång, försöka något så när följa med utvecklingen af vapnet, nödgas att nedlägga allt större och större kostnader på hvarje stridsenhet, på hvarje slagskepp och därför nödgas att allt mer och mer inskränka antalet, så blir det icke någon flotta, som i ringaste mån kan komma att verkligen utföra de uppgifter, som man velat ställa på den.

En sådan betraktelse skulle innebära ett öfvervägande, huruvida vi verkligen med fördel för vårt försvar kunna hålla en pansarflotta, som har de stora uppgifter, som man velat tillägga den, men utan att äga utsikt att verkligen fylla dessa uppgifter, eller om man icke får tänka sig, att flottans uppgift måhända bör begränsas till att försvara vissa för sjöförsvaret särskildt lämpade områden och att därigenom frigöra armén från tanken på dessa områden, åtminstone i första hand. Jag upprepar hvad jag sagt, att jag icke uttalar detta som en bestämd och definitiv uppfattning hos mig, utan jag säger blott det, att det synes mig vara många skäl, som tala för att nu taga i öfvervägande, huruvida icke detta måhända för vårt försvar i det hela vore den klokaste och bästa utvägen.

Jag vill tillåta mig att göra en reflexion, en jämförelse mellan huru vi sköta vårt landtförsvär och huru vi sköta vårt sjöförsvär. Då det gäller landtförsväret, hafva vi, såvidt jag kan förstå, alltid sökt att upprätthålla den principen, att vi måste försöka att hålla jämna steg med afseende på de tekniska hjälmedlen med utländska makter. Vi vilja icke tänka oss, att de materiella

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

stridsmedel, med hvilka vi skicka vårt folk ut i striden, skulle vara sämre, underlägsna och gammalmodiga i förhållande till de maktens, med hvilka det kan gälla att strida. Är det icke då något högeligen besynnerligt att omkasta denna princip, då man kommer till flottan, och säga: ja, vi kunna visserligen icke skaffa oss det allra säkraste gentemot hvad utlänningen har, men vi få skaffa oss det närmast eller efter närmast bästa eller någon lägre grad. Jag tror, att, som den föregående talaren framhållit, man bör se till, hvilka uppgifter flottan skall fylla, och om den skall tylla dessa uppgifter, så måste den vara så inrättad, att den verkligen med utsikt till framgång och icke på grund af någon ren lyckträff skall kunna fylla dem. Den förste ärade talaren sade, att öfver ödet bestämmer ingen. Det är sant, och det är en sak för sig, men en annan sak är, att då man gör sina beräkningar, bör man icke göra dem så dåliga, att man måste säga sig, att det är sannolikt, att man icke kan uträtta hvad man borde uträtta.

Jag nämnde den förste ärade talaren. Han häntydde i sitt anförande bland annat på en jämförelse emellan oss och andra smärre länder. Han erinrade särskildt om Danmark i ett sammanhang, som herrarne kanske minnas. Låt oss då se efter, om vår pansarflotta verkligen för närvarande är så dålig, så liten, om vi verkligen offrat så litet i förhållande till andra med oss jämförliga stater. Jag använder uppgifter, som äro från 1907, jag har icke kunnat erhålla några nyare, men uppgifterna äro lämnade af de sakkunnige, som försvarskommittén anlitade, hvar för jag antar, att dessa uppgifter för den tiden äro fullkomligt riktiga. Man finner då, att Sverige har af kustpansarfartyg — som de här kallas till skillnad från slagskepp och lokalpansarfartyg — 42,560 ton, Norge 14,720 ton och Danmark 16,250 ton. Danmark och Norge ha alltså tillsammans något öfver 30,000 ton, Sverige 42,560 ton. Jämför jag hela flottornas tontal, så har Sverige 64,160 ton, Norge 26,570 ton och Danmark 25,260 ton; Norge och Danmark tillsammans sålunda något öfver 51,000 ton, Sverige 64,160 ton. Nu säger man, att vi i själfva verket icke ha 12 pansarfartyg längre i första linjen, utan att vi skulle ha — jag vet icke — kanske 9, ifall man frånräknar de första, Svea, Göta och Thule. Ja, beträffande dessa båtar, Svea, Göta och Thule, skola vi anhålla att få ett svar från statsrådsbänken. Då försvarskommittén afgaf sitt efter min tanke obehöriga separatbetänkande i slutet af år 1909, erinrade den däri, att chefen för marininstaben antagit, att våra första klass pansarbåtar kunna påräknas vara tjänstbara 20 år i första linjen och därefter 10 år i andra linjen. »Enligt denna beräkningsgrund borde» — yttrar kommittén — »af flottans tre äldsta första klass pansarbåtar Svea hafva öfverflyttats till andra linjen år 1906 och de båda öfriga, Göta och Thule, dit öfverflyttas åren 1911 och 1913, hvarigenom

således af pansrade fartyg år 1914 endast 9 första klass pansarbåtar och en pansarkryssare komme att kvarstå såsom användbara i första linjen. En sådan reduktion skulle enligt kommitténs uppfattning komma, därest nybyggnader i stället för de föräldrade fartygen icke i tid utfördes, att förorsaka en afsevärd nedsättning af flottans stridsvärde». Vi reservanter, herr Daniel Persson, herr Kvarnzelius och jag, yttrade härom: »En närmare granskning af dessa påståenden skall visa, huru pass hållbara de äro.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Pansarbåten Svea löpte af stapeln 1886, Göta 1891 och Thule 1893. Med utgångspunkt från dessa år och beräkning af tjuguarig tjänstbarhet i 1:a linjen skulle de alltså, på sätt kommittén yttrat, öfverflyttas till andra linjen åren 1906, 1911, 1913. Men nu är förhållandet, att Kungl. Maj:t vid riksdagen 1899 äskade och Riksdagen beviljade 4,920,000 kronor till försättandet i fullt tidsenligt skick af dessa pansarbåtar. I motiveringen till statsverkspropositionen yttrar föredragande departementschefen i detta ärende — föredragande departementschefen var dåvarande statsrådet Gerhard Dyrssen — »efter att hafva redogjort för de förändringar, som voro påkallade: Såväl af de för frågans utredande särskildt utsedda personernas yttrande som ock af marinförvaltningens däröfver afgifna utlåtande framgår således, att våra äldre 1:a kl. pansarbåtar, hvilka i alla andra hänseenden än de nu omförmälda — det var dem, som han i motiveringen framhållit — fortfarande tillfredsställa nutidens fordringar, lyckligtvis kunna, äfven om kostnaden därför är betydlig, förändras så, att de erhålla ett stridsvärde, hvilket jag ej tvekar att beteckna såsom fullt lika högt som stridsvärdet hos våra allra nyaste fartyg af ifrågasvarande cert.

Kostnaden stannade icke vid de beviljade 4,920,000 kronor, utan därtill kommo ytterligare 1,756,000 kronor. Sammanlagda kostnaden blef alltså 6,676,000 kronor eller i medeltal för hvarje fartyg c:a 2,225,000 kronor. De tre pansarbåtarna blefvo färdiga, Göta i slutet af 1901, Thule 1903 och Svea 1904.

Trots att dessa pansarbåtar således för ett sammanlagdt belopp af 6,676,000 kronor försattes i ett tidsenligt skick, trots att därvid förklarades, att de erhöle ett stridsvärde fullt lika högt som stridsvärdet hos de allra nyaste pansarfartygen, menar nu kommittén, att Thule bör öfverflyttas till 2:a linjen 1913, således 10 år efter ombyggnaden, och Göta 1911, således jämväl 10 år efter ombyggnaden, samt att Svea redan år 1906, således två år efter sedan detta fartyg för en kostnad af 2,225,000 kronor försatts i tidsenligt skick, bort öfverflyttas till 2:a linjen.»

Reservanterna yttra därefter: »En sådan uppfattning synes falla på sin egen orimlighet, och det lär få betvivlas, att Riksdagen skulle kunna godkänna de åsikter i fråga om hushållning med statens medel, som kommittén här visat sig omfatta.» — Jag ber

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

att få erinra därom, att detta var skrifvet i slutet af år 1909; numera kanske icke reservanterna skulle uttryckt tvifvel om, att den gemensamma voteringsmajoriteten skulle kunna gilla en sådan hushållning. — »Nej, vill man beräkna de tre pansarbåtarnas, Svea, Göta och Thule, tjänstduglighet i första linjen, bör man tydligen icke utgå från tidpunkten för deras tillkomst, utan från tidpunkten för deras ombyggnad. Blefve de då likvärdiga med de vid den tiden allra nyaste pansarbåtarna, bör ock deras tjänstetid beräknas lika lång som dessa båtar. Vid sådant förhållande skulle den första pansarbåt, som borde öfverflyttas till andra linjen, ingalunda vara Svea, Göta eller Thule, utan Oden, hvilken löpte af stapeln 1897 och således borde öfverföras 1917. Man finner således, att vi ännu lyckligtvis hafva åtskilliga år kvar, till dess vår med dryga kostnader byggda pansarflotta, om den af kommittén antagna tjugouårsberäkningen tillämpas, skulle tarfva nybyggnad.»

Det är nu, som jag vågar anhålla att från statsrådsbänken få ett bestämdt ord, huruvida det är den nu rådande fackkunniga uppfattningen, att denna nybyggnad, som kostat mellan 6 och 7 miljoner, var misslyckad, huruvida det sålunda är riktigt, som kommittén säger, att dessa båtar, oaktadt så stora kostnader på dem nedlagts, icke borde tillhöra första linjen, utan öfverflyttas till andra linjen, och huruvida Riksdagen sålunda, då dessa båtar ombyggdes, blifvit missledd af den dåvarande departementschefen och de militära myndigheterna.

Ja, mina herrar, man kan nu verkligen fråga sig, huruvida det icke möjligtvis ändå finnes äfven andra skäl än de, som synas, då man med så stor ifver från marinens sida förfäktar för hvarje gång, som det kommer upp en ny typ, att just den typen måste anskaffas och stridsvärdet höjas. Vi äro ju ganska ense om, åtminstone majoriteten i denna kammare, att på landtförsvarets område det nog finnes åtskilligt, som får lof att bortrensas, som beror på gamla fördomar, som beror på ett fasthängande vid det yttre och mera lysande. Är det verkligen alldeles säkert, att det på marinens område icke finnes något motsvarande? Jag har icke kunnat frigöra mig från den uppfattningen, att det finnes åtskilligt däraf, och jag skall omtala de skäl, som särskildt synts mig tala därför.

Om herrarne tagit litet reda på de strömningar, som förefinnas inom marinen, så ha herrarne funnit, att ett af de önskemål, som starkast och lifligast framföras från flera håll, är, att vi måste ha, hvad man kallar en ständig permanent stridsberedskap för vår flotta eller, för att uttrycka mig riktigare, för vårt sjöförsvär, en permanent stridsberedskap för kustbefästningarna, så att de ha sina permanenta besättningar, en permanent stridsberedskap för våra fartyg, så att de till stor del skola vara fullrustade eller i alla händelser lätta att fullrusta. Är det då icke öfverraskande, att man gång efter annan skickar ut på långväga

färder, på främmande oceaner våra allra nyaste och bästa båtar, de båtar, om hvilka vi, då förslag om deras byggande var före här i Riksdagen, fingo höra, att de äro absolut nödvändiga, ifall fienden skulle komma? Ja, stridsberedda tror jag, att de äro, ty de ha ju ammunition med sig. Men hvad skall det tjäna till, om vi blifva öfverfallna här hemma, att dessa fartyg gå och paddla utanför Amerika eller i den indiska oceanen? Det kan jag icke fatta. Men det är nog en mycket, mycket stark känsla härför inom marinen, att det är något som tillhör ett land att låta sin flagga vaja än här och än där ute i främmande hamnar. Och jag vill icke klandra detta, ty jag kan förstå, att denna uppfattning kan ha uppkommit och kan förenas med känslor, på hvilka jag för öfrigt sätter mycket värde och på hvilka jag tror, att landet bör sätta värde. Men jag tror det är nödvändigt att göra en djupgående förändring i detta fall. Jag tror, att det är nödvändigt för oss att göra klart för alla och äfven för marinens officerare, att de framför allt skola tjäna sitt fosterland och att de tjäna detta fosterland lika ärofullt, om de krypa ned i en undervattensbåt, som just icke gör sig något för världen, som om de fara omkring i främmande hamnar på ett fartyg, som kan taga sig vackert nog ut.

Ja, herr talman, jag har nu gjort några försök, allt under det förbehåll, som jag från början uppställde, att framställa en del synpunkter, som för mig synas, i sakens nuvarande skede, vara betydelsefulla. Jag hör icke till dem, som underskatta betydelsen utaf ett sjöförsvär. Jag håller för mycket osannolikt, att ett sjöförsvär skulle kunna vara helt och hållet utan pansarbåtar. Men jag håller för alldeles gifvet, att man gör synnerligen oklokt, ifall man börjar bygga nya pansarbåtar utaf en vida större typ och för en vida högre kostnad än hittills, utan att göra klart för sig: hvilka uppgifter skola de fylla? Skola de kunna fylla dessa uppgifter? Och är på samma gång, vill jag säga, utgifvandet af den kostnad, som för dem nedlägges, det sätt, hvarpå vi bäst kunna använda våra pengar till fosterlandets försvar? Det är sådana frågor, som skulle komma att under den så ytterligt försmädade utredningen bringas till tals och bringas till klarhet.

Nu har den förste talaren återigen upprepat — mindre originell, än han vanligen brukar vara — att denna utredning är alldeles omöjlig och att den kommer att draga en så förfärligt lång tid. Nej, jag tror icke, att man kan säga, att denna utredning behöfver draga någon så förfärligt lång tid. Jag tror, att det också ingalunda är riktigt att, med det sjöförsvär, som för närvarande finnes, och de för våra förhållanden väldiga kostnader, som vi nedlagt på vårt försvarsväsen, i det hela förebrå oss, såsom han tycktes vilja göra, att denna begäran om utredning i själfva verket skulle innebära ett fullkomligt försummande af försvaret.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Jag vill icke bestrida, att under denna utredning både ett och annat behöfver göras för att uppehålla försvaret. Men jag vill bestrida, att sådant bör göras, som innefattar alldeles fullkomligt nya uppslag och som drager med sig betydande konsekvenser. Vi behöfva förvisso — och det synes mig framgå afven af herr sjöförsvarsministerns motivering, ifall man läser den rätt — vi behöfva förvisso, säger jag, ännu åtskilligt af torped- och undervattensbåtar. Och jag tror då, att det vore bättre att försöka efter måttet af våra krafter utveckla oss på det området. Jag tror också, att det vore synnerligen lyckligt, ifall man från marinens egen sida ville fästa all uppmärksamhet vid denna sida af vårt försvar, icke blott i afseende å anskaffningen, utan äfven i afseende å sådana undersökningar, som kunna för oss fullständigt klargöra, hvilken nytta vi skola kunna hafva af detta försvar, och huruvida våra klimatiska förhållanden, såsom somliga påstå, vissa tider af året komma att lägga hinder i vägen för att använda detsamma.

Ifall jag sammanfattar allt detta, så finner herr talmannen, att jag för närvarande måste komma till den uppfattning och till den slutsats, att den kungl. propositionen och utskottets hemställan icke böra bifallas, och jag anhåller att få framställa yrkande om, att kammaren, med afslag därå, måtte bifalla den utaf herrar Larsson m. fl. afgifna reservationen.

Friherre *Bonde* instämde häruti.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Herr talman, mina herrar! Om jag skulle försöka att deducera ut ur den siste ärade talarens anförande, huru den pansarbåt skulle se ut, som han för sin del skulle finna lämplig för vårt sjöförsvaret, så skulle detta absolut icke lyckas. Ty F-båten var i vissa delar af hans anförande alldeles för stark och i andra delar af hans anförande betydligt för svag.

Men innan jag går närmare in på bemötande såväl utaf hans anförande som utaf vissa andra anföranden, som i dag hafva förekommit i denna fråga, anhåller jag att få göra några generella anmärkningar rörande hela den fråga, som vi diskutera. Må vara, att jag därigenom kommer att göra mig skyldig till ett eller annat upprepande och måhända tala om saker, som herrarne hafva såväl nu i dag hört som ock tidigare erfarit utaf broschyrer och föredrag. Men för sammanhangets skull tror jag i alla fall, att, om jag vill göra en tydlig bild af, huru jag uppfattar saken, jag dock måste försöka att vara något utförligare, än eljest skulle erfordras.

Jag skulle vilja säga, att jag tror, att vi skola akta oss för att fästa alltför stort afseende — som en och annan gör — vid enskilda utländska auktoriteter. Jag tror, att vi skola fästa allt afseende vid hvad främmande länder göra beträffande sitt sjöförsvaret, men icke fästa så stort afseende vid hvad en eller annan auktoritet

möjligan uttalat såsom sitt omdöme; auktoriteter, hvilka vi kanske ofta icke känna så mycket till här i vårt land. Dessutom föranledes jag speciellt till detta uttalande, därför att, äfven om vi skola taga hänsyn till hvad som i främmande länder åtgöres och hvad som verkligen blir resultat af de beslut, som där fattas, vi dock alltid måste lägga vår egen nationella måttstock på vårt eget handlingssätt. Vi kunna icke schablonisera hvad utlandet gör, utan vi måste taga hänsyn till förhållandena hos oss. Gäller detta i allmänhet, så gäller det efter min uppfattning kanske särskildt beträffande vår försvarsfråga. Och ser jag vår försvarsfråga i hela dess stora omfattning, så är det gifvet, att jag måste taga en stor hänsyn till vårt lands förhållanden. Vi hafva vårt säregna klimat, vi hafva de långa vintrarna, vi hafva våra under vintern isbelagda farvatten, vi hafva vårt lands stora utsträckning, vi hafva följaktligen de långa distanserna, och först, men icke minst, vi hafva vid bedömandet af denna fråga att taga hänsyn till vårt lands geografiska läge.

Den förste talaren i dag framställde en bild utaf detta läge, och han gjorde det mer talande och bättre, än hvad jag kan göra. Men jag vill dock återigen föra i herrarnes minne, huru verkligen karakteristiskt detta vårt lands hafomflutna läge ställer det för oss beträffande vårt försvar. Det går icke an, mina herrar, för oss att tala om, att vi skola inrätta vårt försvar, naturligtvis icke efter mönstret af ett land såsom Serbien eller Schweiz, som icke hafva några kuster eller behöfva något sjöförsvar, och ej heller, tror jag, efter Englands mönster, som helt och hållet är ett hafomflutet land och som därför baserat sitt försvar hufvudsakligen på sin sjömak. Men vi hafva många andra länder att jämföra med, de nämligen, där man kan säga, att landet är både en landmakt och ett land, som har en kust. Och hvad ser man då? Jo, att allestädes har man sökt att inrätta sig och bygga sitt försvar både på ett land- och ett sjöförsvar. Så hafva vi gjort i vårt land sedan, jag kan nästan säga, urminnes tider tillbaka. Uti de vårt land omgifvande hafven kunna vi äga en styrka eller en svaghet, allt efter som vi inrätta oss själfva. Hafvet utan något försvar lämnar oändligt många anfallsvägar gentemot vårt land. Ett hafomflutet land, som icke har något sjöförsvar, kan anfallas den vägen. Det är där fritt för fienden. Där kan han anordna sitt anfall, huru han behagar och hvar han behagar. Och han kan göra än mer än så. Ty han kan inrikta sitt anfall på en plats, men för att förvillan sin motståndare plötsligt byta om plan och fullborda anfallet mot en annan plats. Särskildt våra stora, af skär och öar uppfyllda skärgårdar erbjuda för oss det allra yppersta försvarsmedel, om de nämligen försvaras. Men om de icke försvaras, blifva de tvärtom för en fiende den allra bästa uppehållsort.

Nu talar man om, och de två sista ärade talarne, i synnerhet

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

den förste, nämligen herr Kobb, hafva framhållit, huru man tänkt sig vårt sjöförsvaret — att vi tänkt oss en flotta, som skall kunna upptaga strid på öppna hafvet med hvilken stormaktsflotta som helst. Det är ingalunda fallet, att man tänkt sig saken på det sättet, och om man gör det, förbiser man alldeles det försvaret, som naturen skänker oss uti våra kusters säregna beskaffenhet. Kusterna försvaras, kan jag säga, af skärgårdarna, visserligen med mellanrum, men dock utaf ett ofantligt stort skärgårdsområde. Detta erbjuder för försvararen ett helt annat skydd än t. ex. Englands kuster eller sådana kuster, där icke några dylika skärgårdar finnas. Försvaret kan därför läggas på ett helt annat sätt beträffande vårt land. Det är skärgårdarna, som göra det möjligt för oss att kunna draga nytta af ett sjöförsvaret, äfven om vi behöfva tänka oss att upptaga strid med en öfverlägsen fiende.

Nu tror jag visserligen, att det kanske kunde hafva varit onödigt att anföra detta, ty såvidt jag förstår, äro väl meningarna tämligen enstämmiga därom, att vårt land behöfver ett sjöförsvaret — det finnes måhända en del, som hysa en annan mening, men jag tror dock, att den rätt öfvervägande uppfattningen går i nämnda riktning. Och om man kommit så långt, att man anser, att vi behöfva ett sjöförsvaret, så gäller det att säga: huru skall detta sjöförsvaret vara inrättadt? Man bygger mycket på sina håll på torpedförsvaret, försvaret medelst torpedfartyg, d. v. s. jagare, torpedbåtar och undervattensbåtar. Man förmenar, att med det kan mycket åstadkommas. Men man tillmäter då detta försvaret en betydelse, som det icke skulle kunna äga, om det icke vore stödt af ett försvaret utaf sjögående, pansrade artillerifartyg.

Om jag därför skulle försöka att framhålla de bevis, som, efter min uppfattning, tala för, att *vi behöfva sjögående pansrade fartyg*, så vill jag gå tillbaka i tiden till början af 1880-talet. Då arbetade den stora sjöförsvarskommittén, en parlamentarisk kommitté, i hvilken sutto många ledamöter utaf denna kammare. Den kommittén gjorde ett uttalande, däri, bland annat, framhölls nödvändigheten för vårt sjöförsvaret af sjögående pansrade fartyg, om det skulle kunna rätt samverka med armén till skydd af våra långsträckta kuster. Och blotta tillvaron af ett sjöförsvaret ansåg kommittén vara utaf den betydelse, att redan detta skulle kunna komma en fiende att taga i öfvervägande, huruvida icke risken utaf ett landstigningsföretag skulle kunna blifva större än de vinster, som därigenom kunde vinnas. Redan då var det väl icke tal om att icke t. ex. den ryska flottan kunde vara öfverlägsen den flotta, som man då tänkte sig Sverige böra äga. Således gäller kommittéuttalandet nu lika väl som då. Efter denna kommittés afslutande tillkom vår 1:a klass pansarbåt Svea, sedermera följde af 11 stycken andra.

Jag förbigår de vidare kommittéer, som uttalat sig i detta

ämne, ty såvidt jag kan läsa deras utlåtanden, äro de alla öfverens om den saken, att sjöförsvaret behöfver sjögående pansrade fartyg, om det skall kunna fylla sin uppgift. Jag förbigår alltså denna fråga och flyttar mig fram något längre i tiden, till år 1906. Då kom det stora uttalandet, det mycket omtalade uttalandet af den dåvarande statsministern herr Staaff, uti hvilket anbefalldes uppgörande af en gemensam försvarsplan af de båda stabscheferna, chefen för generalstaben och chefen för flottans stab.

Anledningen till anordnandet och uppgörandet af denna försvarsplan förbigår jag, ty den är för herrarne väl känd. Jag ber endast att få anföra några ord, som från samma håll framkommit helt kort därefter, nämligen i det uttalande till statsrådsprotokollet, som gjordes af sjöministern i den dåvarande regeringen, i hvilket han, med instämmande af regeringens öfriga ledamöter, framhöll, att vikten för vårt sjöförsvär af en stark flotta under den senaste tiden med ökad tydlighet hade framträdt. Vidare framhölls, att erfarenheten från de senaste krigen därutinnan talade ett kraftigt språk och att redan detta — sades det — torde mana oss till att i mån af våra ekonomiska resurser föröka och stärka vår flotta. Vidare uttalade han om den försvarsplan, som skulle uppgöras, att den kunde till äfventyrs kräfva byggandet af första klassens pansarbåtar eller pansarkryssare af annan cert och amman försvarskraft än våra dåvarande. Jag förmodar, att han då icke tänkte, att dessa fartyg skulle byggas svagare än de dåvarande, utan att hans uttalande ovillkorligen måste gå ut på, att den omläggning af deras styrka, som kunda förekomma, vore att göra dem starkare, än hvad de varit.

Sedan kom den omtalade försvarsplanen, däri såväl chefen för flottans stab som chefen för generalstaben uttalade sig för sjögående pansarfartyg. Vidare kom skrifvelsen från de mest ansvariga marinmyndigheterna, nämligen marinförvaltningen, chefen för flottans stab och inspektören för flottans öfningar. I denna skrifvelse framhölls nödvändigheten af, att något gjordes för vår flotta, och att det vore nödvändigt att äga för henne afpassade pansarbåtar, om flottan skulle kunna lösa den uppgift, som vore och borde vara åt henne anförtrodd. Slutligen har försvarskommittén uttalat sig i samma riktning.

Skulle nu utöfver dessa uttalanden af de ansvariga myndigheter, som yttrat sig, något ytterligare skäl böra framhållas, hvarför vi behöfva pansarfartyg till hjälp och stöd åt vårt torpedförsvär, skulle jag vilja göra det genom att framtaga ett exempel på, huru försvaret af vår skärgård skulle te sig, om det skulle ske enbart med torpedfartyg. Det är aldeles gifvet, att ett anfall under sådana förhållanden ingalunda skulle medföra samma risk för fienden, som om skärgården vore försvarad af pansarfartyg. Fienden behöfde då vid ett anfall mot vår skärgård endast använda, förutom torpedfartyg, sina gamla billiga örlogsfartyg,

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

bestyckade handelsfartyg eller liknande och kunde med stöd af dem tillförsäkra sig möjlighet att intränga i skärgården. Han behöfde icke riskera något af sina stora och dyrbara pansarfartyg. Helt annorlunda ställer sig saken, om skärgården är försvarad af pansarfartyg. Ty det är gifvet, att de förut omnämnda gamla och svaga fartygen då icke vore tillräckliga för att stödja ett sådant anfall, utan att ovillkorligen skulle krävas starkare fartyg. Men, mina herrar, att med utländska stora pansarfartyg intränga i en skärgård, som är väl försvarad, är ett ytterst vanskligt företag, och jag tviflar starkt på, att ett sådant anfall någonsin skulle kunna komma till utförande.

Af samma anledning behöfs det pansrade artillerifartyg för att stödja torpedfartygen, vare sig det gäller utbrytning vid en blockad eller anfall på en transportflotta. Ty ensamma kunna de föga uträtta. Pansarfartygen måste vara med för att bereda väg för torpedfartygen och sysselsätta fiendens starkaste fartyg, under det att torpedbåtarna fullgöra sitt arbete, äfvensom för att själfva deltaga i förstörandet af fiendens transportfartyg.

Skulle jag så till sist vilja anföra ytterligare ett skäl, hvarför jag tror, att pansarfartyg måste anses erforderliga för vårt sjöförsvaret, så skulle jag vilja uppställa det därutinnan, att vi äga en, såvidt jag kan förstå, så godt som fullständig enighet bland flottans män i berörda hänseende. En sådan enighet anser jag tala mycket starkt för saken, och herrarne få icke fordra absolut enighet. Om herrarne tänka på, hurudana förhållandena nu för tiden äro, så skola herrarne finna, hvilka stora svårigheter det är att uppnå fullkomlig enighet både i det ena och det andra. Jag tror, att man vågar säga om denna sak såsom en slutsats, att pansrade, sjögående fartyg måste anses vara nödvändiga för vårt sjöförsvaret.

Herr Nilson i Örebro har i dag sagt, att vi behöfva pansarfartyg, men att de icke behöfva vara så stora. Men såväl han som de öfriga talare, hvilka yttrat sig, nu till sist de två senaste, hafva slutat med att framställa det förslag, att icke något pansarfartyg nu skall byggas. Herr Staaff erkände också, såvidt jag kan förstå, att vi behöfde pansarfartyg, men stannade likväl vid, att man för närvarande icke skulle besluta att bygga ett sådant fartyg, utan att detta skulle uppskjutas i afvaktan på en ytterligare ekonomisk utredning och en ytterligare utredning om förhållandena mellan landt- och sjöförsvaret. Jag återkommer litet längre fram härtill för att visa, hvilken negativ ståndpunkt i själfva verket intagits af dessa tre ärade talare.

Har jag nu sålunda kommit till den uppfattningen, att vi behöfva ett sjöförsvaret, och att sjöförsvaret behöfver pansrade fartyg, så vill jag därnäst söka redogöra för, huru förhållandena i denna stund ställa sig beträffande vår pansarflotta och *huru ersättning bör beredas för den föräldrade pansarbåtmaterielen*. Jag förutskickar den anmärkningen, att sådana fartyg naturligtvis

lika litet som all annan materiel kan räcka i evig tid, ty de äro liksom allting annat förgängliga. Och de tekniska framstegen göra, att det hastigt går framåt med afseende på fartygens konstruktion, och att de, som vi nu hafva, blifva gammalmodiga.

Det är därför helt naturligt att de pansarbåtar, som vi byggt under tidsperioden 1883—1903, d. v. s. under en tidrymd af 21 år, då vi åstadkommit sammanlagdt 13 pansarfartyg, om jag dit räknar Fylgia, undan för undan blifva gammalmodiga och efterhand ej vidare komma att kunna användas i den sjögående styrkan. Jag kan icke tillägna mig den starka tro, som den siste ärade talaren hade angående den nytta, som dessa pansarbåtar kunna uträtta, när jag hör hvad han själf anført därom, att främmande mariner gå framåt år efter år.

Men, mina herrar, låtom oss då se efter! Är då således den pansarflotta vi nu äga sådan, att den i sin helhet kan anses fullgod och utan att vidmakthållas fortfarande användas och göra nytta? När man beaktar utvecklingen i utlandet för närvarande, är det tydligt, att vi icke kunna stanna och endast stödja oss på hvad vi nu hafva. Jag vill här begagna tillfället att yttra ett ord om ombyggandet af Svea, Göta och Thule. Jag vet icke, om den siste ärade talaren rätt uppfattade den betydelse, som denna ombyggnad hade. Genom den försattes dessa tre fartyg efter dåtidens uppfattning i ett skick, som gjorde dem stridsdugliga och jag vill säga betydligt mera moderna än hvad de förut varit. Genom den kostnad, som nedlades på dem, satte man således tre pansarfartyg, som förut varit särskildt i artilleristiskt afseende föråldrade, i sådant skick, att de kunde göra nytta för vårt försvar under en följd af år framåt. Att fartyg icke kunna ombyggas i alla afseenden, så att de kunna täfla med dem, som undan för undan byggas nya, är ju klart. Farten kan t. ex. icke ökas. Men genom ändring af artilleriet, dess uppställning och skydd ansåg man, att en väsentlig förbättring uppnåddes, och jag vill endast framhålla hvilken skillnad för försvaret det skulle hafva varit, därest vi omedelbart efter det nämnda fartyg blifvit ombyggda kommit i ett kritiskt läge och behöft använda dessa fartyg, om vi då icke haft dem moderniserade. Det är en faktor, som man alltid måste räkna med, särskildt när man, såsom den siste ärade talaren gjorde, lägger en så betydlig vikt på den ständiga krigsberedskapen, att han till och med anser det vara betänkligt, om ett svenskt fartyg för någon tid går bort till något aflägsset farvatten för att, såsom det kallas, visa flaggan.

Den siste ärade talaren tillhörde en ministär, hvars sjöminister år 1906 med instämmande af honom själf uttalade, att man icke skulle då, strax efter det den stora utredningen blifvit anbefalld och då det kunde blifva fråga om att bygga pansarfartyg af annan cert, än vi då hade, gå till byggande af pansarfartyg utan sysselsätta sig med att komplettera det försvar af torped-

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

fartyg som behöfdes, allra helst som icke mer än ett års uppskof borde blifva behöfligt. Ja, det var år 1906, som detta uttalande gjordes af den dåvarande regeringen. Omständigheterna hafva gjort, att uppskofvet på ett år, såsom då sades, nu blifvit utsträckt till fem år. Och här stå vi i denna dag på samma ståndpunkt som år 1906. Genom många olika omständigheter, genom upprepade utredningar i typfrågan, genom tillsättande af försvarskommittén och dess arbeten, har frågan blifvit fördröjd. Om herrarne erinna sig, hvilken skur af klander, som riktats mot försvarskommittén för att den vågade framkomma med hvad den ansåg vara för landet gagneligt och nyttigt däri- genom, att den på hösten 1909 framlade förslag om byggande af ett pansarfartyg, så förstår man ju, hur omöjligt det skulle hafva varit att, innan försvarskommittén afslutat sitt arbete, framlägga förslag om byggandet af en pansarbåt.

Afven nu, när regeringen i år har ansett, att ansvaret kräver, att den icke undandöljer för landet, hvad som är nödvändigt för att vi skola vidmakthålla den materiel, som vi ha, kommer samma skäl: nej, det är icke så brådtom, låtom oss vänta. Och dock erinrar jag om uttalandet af år 1906: »icke mer än ett år torde komma i fråga».

Nej, mina herrar, efter min uppfattning står frågan om flottans pansarfartygsmateriel på det sättet, att under tjuguet år ha vi byggt 13 fartyg, men under de sista åtta åren har icke beslut fattats om byggande af något nytt. Om vi fortsätta på den vägen kan endast ett af två komma att inträffa. Det ena är, att flottans pansarfartygsmateriel undan för undan förfaller och råkar i fullständig ödeläggelse; det andra är, att man sedan ångrar sig och påbörjar ett byggande. Men då måste man med större uppoffringar under kommande år ta igen, hvad man under de gångna åren felat.

Ingen, tror jag, behöfver tveka, om hvilken som är den klo- kaste vägen. Ingen förständig landtman låter väl sina hus för- falla, det ena efter det andra, utan att underhålla dem och er- sätta dem med nya. Icke väntar han och tänker: det är bättre att låta alltihopa, hela gården, ruttna ned för att sedan bygga nytt på en gång, utan är han klok och förständig i ekonomiskt afseende, vidmakthåller han undan för undan det, som håller på att förfaras. Hvad skola vi för öfrigt göra med såväl befäl och underbefäl som manskap? Hvertill gagna stationer och varf, om icke materiel finnes, som kan af denna personal användas? Jag erinrar, mina herrar, om den stora skillnad, som ligger i ett landt- försvar och ett sjöförsvar. Ett landtförsvar är hufvudsakligast byggt på lefvande kraft, på människokraft. Ett sjöförsvar återigen är till sin förnämsta del byggt på begagnandet af materiel, och om man där icke har materiel, då tjäna människor ingenting till. De

äro icke till större nytta, än om herrarne sätta upp ett kavalleriregemente utan hästar.

Jag kommer här till den slutsats, att om icke kostnaderna en gång skola blifva oss öfvermåktiga, måste vi gå till verket och genast börja med att vidmakthålla det, som vi hafva.

Nu är det egentligen två stora skäl, som användas som argument af dem, som nu icke vilja biträda något byggande af pansarfartyg. Det ena skälet är typfrågan, det andra skälet är utredningsfrågan. Jag ber att få taga den ena först och den andra sedan. Jag vill då börja med *typfrågan*. Den lämnar, mina herrar, alla möjligheter. Där finnas alla tänkbara utvägar för det subjektiva omdömet. Den ene säger: nej, den båten är icke bra, den skall ha större fart; en annan säger: den är icke bra, den skall ha kraftigare kanoner; och en tredje kommer med sitt argument: tjockare pansar. Alla de, som verkligen vilja erhålla ett pansarfartyg, ha där många möjligheter. Men huru mycket större äro icke då möjligheterna att skylla allt på typfrågan, för dem, som icke vilja, att någonting skall byggas. Det finnes där obegränsade möjligheter: från sådana uttalanden som t. ex. »vår svenska Dreadnought» till ett uttalande i herr Brantings organ: »sjöofficerarnas nya leksaksbåt», från hvad som antyder »storslagna tankar om vårt sjöförsvaret» till hvad som betyder: »denna båt är ju så liten, att den ingenting kan utträta». Däremellan finnas alla möjligheter för omdömet. Däremellan kan man röra sig fullkomligt fritt och okontrolleradt, kan man säga, ty den ene kan alltid ställa upp den satsen, att det skall vara större fart, och den andre kan hålla på någonting annat.

Vid bedömandet af typfrågan måste man väga mot hvarandra en mängd olika förhållanden. Där komma just in dessa frågor om farten och följaktligen om maskineriet; där komma in frågor om kanonerna och deras ammunition, frågan om pansaret och allt annat, som skall finnas ombord på ett dylikt fartyg. Det är just ett afvägande af dessa olika faktorer mot hvarandra, som skett under de senaste åren, och det har utförts af sakkunnige. Ja, mina herrar, det är icke roligt att vara sakkunnig i våra dagar, ty man blir utsatt för ett ofantligt stort klander, om man är sakkunnig. Visserligen instämmer jag med den siste ärade talaren däri: låt oss lekmän lägga hvad vi kalla vårt sunda förstånd på de sakkunniges utlåtanden. Men så mycket få vi väl ändå vidgå, att om de sakkunnige säga en sak och vårt sunda förstånd ett annat, tillkommer det oss att uttala, hvarför vårt sunda förstånd är bättre än de sakkunniges sunda förstånd.

Här har beträffande de sakkunnige, som uttalat sig i dessa frågor, framhållits: ja, det var ju icke något underligt, att de kommo till det resultat, som de gjorde, ty de sakkunnige 1907 och de sakkunnige 1909 voro så godt som samma personer. Jag såg personer, som skrattade godt, då det argumentet i går

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

framfördes; de fäste tydligen ett ganska stort afseende vid att något sådant kunde vara möjligt. Det klandrades, att såsom sakkunnige sutto bland andra öfverdirektören och chefen för ingenjörafdelningen i marinförvaltningen; det klandrades, att han skulle vara med och uppgöra förslag till en pansarbåt, då han sedan skulle i egenskap af öfverdirektör ytterligare uttala sig om, hur den skulle byggas.

Ja, mina herrar, jag kan för min del icke se något vare sig löjligt eller märkvärdigt i en sådan omständighet, och när jag såsom ledamot af statsrådet förordade tillsättandet af dessa sakkunnige, ansåg jag för min del, att regeringen handlade ganska klokt, när den tillsatte just dem, som valet föll på. De utgjordes af följande personer: chefen för flottans stab, den man, som har att uppgöra planen för hela flottans användande i krigstid, inspektören af flottans öfningar till sjöss, den man, som i händelse af krig skall föra högsta befälet öfver kustflottan, vidare chefen för marinförvaltningen — d. v. s. det var till en början ett substitut för honom, i det att en ledamot af marinförvaltningen först deltog i de sakkunniges sammanträden, men ombyte ägde sedan rum — och chefen för marinförvaltningen är ju den man, som står i spetsen för det verk, som har högsta tillsynen öfver värden af flottans materiel och att den hålles i stånd, och slutligen öfverdirektören för ingenjörafdelningen i marinförvaltningen, d. v. s. den, som skall utföra ritningarna till detta fartyg, samt därjämte tvenne yngre officerare. Detta är, efter min uppfattning, de bästa sakkunnige och de mest ansvariga sakkunnige, som man kunde erhålla. Att dessa fyra förstnämnda män enat sig om framställande af en pansarbåt af en typ, som de alla samstämmigt äro öfverens om, talar, åtminstone såvidt jag kan förstå och bedöma, starkt till förmån för den föreslagna typens goda beskaffenhet. Att sedermera i hufvudsak samma sakkunnige behölls 1909, när det gällde att utveckla den af dem uppgjorda typen efter olika linjer och olika förslag, som framfördes af försvarskommittén, föll sig för mig lika naturligt, som att man då icke skulle tillsätta andra, nya sakkunnige. Den saken var för mig så själfklar, att jag icke alls tvekade om, att något annat kunde komma i fråga.

Jag vill nu, när jag talar om dessa sakkunnige, göra en liten utvikning från ämnet. Jag kan för det första icke förstå, att de sakkunnige ha gjort så olika uttalanden, eller att de uttalanden, som blifvit gjorda, äro i någon mån väsentligen olika. De sakkunnige uttalade sig 1907 för en pansarbåt, som kallades för typen A. Det var ett fartyg af 7,500 tons dräktighet. Det hade fyra 28 cm. kanoner och gjorde en fart af 21 knop. När jag nu läser försvarskommitténs protokoll, som ju äro tillgängliga, finner jag, att hösten 1908 gjordes olika framställningar af ledamöter af kommittén angående ändringar i denna A-typ. Sälunda ansåg

tydligt vid den tiden den siste ärade talaren, herr Staaff, att denna typ i vissa afseenden icke var tillfyllestgörande. Han anhöll därför, att en utredning skulle göras om en pansarbåt, lika med denna typ, d. v. s. om 7,500 ton och med fyra 28 cm. kanoner, men som i stället för 21 knop gjorde 23 à 24 knop. Ja, de sakkunnige utförde sitt arbete, och svaret lydde: en pansarbåt sådan, som herr Staaff önskade, och som alltså gör 23 knop, kostar 13,7 miljoner kronor. En annan ledamot af kommittén, nämligen herr Daniel Persson i Tällberg, begärde också en utredning af de sakkunnige angående en viss pansarbåtstyp. Han ville nämligen ha en utveckling af Oscar II, d. v. s. vår för närvarande största pansarbåt, så att denna nya båt skulle erhålla samma fördelning af pansaret som den föreslagna A-typen, medan den i stället för Oscar II:s två 21 cm. kanoner skulle erhålla två 30 1/2 cm. kanoner. En sådan utredning gjordes också af de sakkunnige, och svaret kom: en sådan pansarbåt kan göras och kostar med 18 knops hastighet 9 1/2 miljoner kronor. Slutligen begärdes i samma protokoll utredning angående en annan pansarbåt utaf ännu en ledamot i kommittén, herr Sidner, som ville ha en utveckling af den af 1901 års sakkunnige omförmälta pansarbåtstypen nr 3. De sakkunnige hade då utarbetat ett förslag, som nu nämnda ledamot ville ha ändradt så, att 21 cm. kanonerna utbyttes mot 25,4 cm. kanoner. Jag vet ju, att den siste ärade talaren anser — det har han ju sagt, och det står ju i hans mycket spridda och kända uttalande ifrån remissdebatten i år — att pansarbåtar äro nödvändiga, och jag har af hans framställda önskemål att få en utveckling af så speciellt stora pansarbåtar som af A-typen trott mig finna, att det dock icke skulle vara omöjligt för honom att komma så långt, att han verkligen fattade en ståndpunkt i pansarbåtsfrågan. Men att döma af slutyrkandet i hans anförande står han fortfarande kvar på eller kanske han återgått, om jag så får säga, till den ståndpunkten: nej, låt oss yrka på utredning.

Jag vill vidare nämna, att utöfver nyssnämnda förslag utarbetades ytterligare andra förslag. När nämligen de förstnämnda förslagen kommo in, funno kommitténs ledamöter dem icke tillfredsställande, utan önskade dem ytterligare utvecklade, och slutet blef, att de sakkunnige hade fem olika förslag att arbeta med. Och de arbetade på dem, undersökte dem och kommo till det resultat, att hvart och ett af dem var behäftadt med det ena eller andra felet. Slutligen stannade de då vid pansarbåten F. Den har sålunda genomgått en så mångsidig behandling, att jag tror, att väl aldrig ett pansarfartyg någonstades i Europa har varit underkastadt en så vidlyftig kritik och granskning.

Har man nu något tvifvel om, att dessa sakkunnige ändock icke skulle vara tillfyllest, utan ännu flera omdömen behöfvas, så har man ju marinförvaltningens omdöme, då ju marinförvaltningen i september månad förliden höst återigen föreslog denna

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

typ. Kungl. Maj:t frågade därpå ånyo inspektören af flottans öfningar till sjöss och chefen för flottans stab: Är det någonting att erinra mot denna typ? Stån I fortfarande fast vid den? Eller har någonting händt, som gör att en förändring behöfver vidtagas? I slutet af december månad kom deras svar, och det innebar: Nej, typen är sådan, att den är bra för våra förhållanden; vi kunna icke föreslå något bättre. Nu förstår jag, att man kan kritisera sakkunnige — det förstår jag visst — men man måste väl i alla fall taga någon liten hänsyn till sakkunnige. Man får väl icke blott tro, att de sakkunnige uppgöra sina planer endast för att föra Riksdagen bakom ljuset. Icke göra väl de, som skola ha hand om vår flotta och sköta den, upp något, som är sådant, att, såsom jag tror, att den siste ärade talaren tillät sig att insinuera, man liksom icke får tro dem, att det kanhända är saker, som de komma med, hvilka ändå icke äro så riktigt hållbara. Den uppfattningen gillar icke jag.

Jag har sagt en gång förut, att tio år nu gått, sedan Oscar II planlades, och jag kan, efter denna lilla utveckling af typfrågan, icke komma till någon annan uppfattning, än att de gångna tio åren ha lärt oss, att vi behöfva ett kraftigare fartyg, hvars storlek får begränsas å ena sidan af möjligheterna att kunna äfven i våra skärgårdar tillgodogöra oss detsamma och å andra sidan af nödvändigheten för oss att åtminstone erhålla ett visst antal, som icke är alltför lågt tilltaget. När man bedömer *en pansarbåts storlek*, så finner man, att den begränsas dels uppåt och dels nedåt. Den begränsas nedåt af nödvändigheten att kunna placera vissa anordningar ombord, af nödvändigheten att där få rum med artilleri och pansar samt maskiner; den begränsas uppåt, förutom af kostnaden, äfven däraf, att den skall ha möjlighet att kunna röra sig i våra skärgårdar. Man har sagt, och trots upplysningar har man vidhållit detta, att F-typen icke skulle kunna röra sig i våra skärgårdar — jag fränser då naturligtvis Kalmar-sund, där hvarken F-båten eller D-båten kunna röra sig, utan jag talar om våra skärgårdar och våra militärleder. Jag har här hört en ledamot af denna kammare i dag uttala, att denna F-båt icke kan röra sig där, och herrarne hörde i går en sakkunnig man på området uttala, att det hade sig icke så lätt. Detta har föranledt mig att vända mig till den man, som på detta område är den mest sakkunnige nu lefvande svensk, som finnes, och jag har af honom begärt ett skriftligt utlåtande om denna sak. Denne man är konteramiral Hägg. Gammal sjömätare under en mycket lång följd af år, är han en kännare af våra svenska skärgårdar och våra farvatten som ingen annan. Han är den, som planlagt våra militärleder, och han var den, som började med att uppgå desamma. Jag tror således, att, äfven om här i dag skulle åberopas någon annan auktoritet, jag dock kan påstå, att den auktoritet, hvars uttalande jag nu kommer att an-

föra, är för mer än den andre, hvilket jag ber att få framhålla. Konteramiral Hägg skrifver nu till mig följande: »Att en eller annan af de till öfver ett hundratal uppgående militärleder, som kunna befaras af våra nuvarande första klassens pansarbåtar, bör anses vara stängd för F-båten har så mycket mindre betydelse, som dessa få leder icke äro af vikt för bibehållandet af våra pansarbåtars operationsfrihet. Kapten Kraak påstår, att som ett allmänt omdöme kan sägas, att F-båten endast med svårighet skall kunna röra sig med erforderlig fart i skärgården. Detta påstående bestrider jag, ty i farledernas raka delar, som i allmänhet torde kunna beräknas till omkring 90 procent af hela sträckningen, kan detta fartyg, om så erfordras, gå med högsta möjliga fart. Naturligtvis får man förutsätta, att farten i alla krökar eller vid vissa trösklar nedbringas till hvad manövern och vattendjupet nödvändiggöra. Det revideringsarbete i våra skärgårdar, hvilket F-typens antagande kan komma att medföra, torde ej bli väsentligen dyrbarare eller mera omfattande än de arbeten, som sedan många år tillbaka pågått i våra skärgårdar och som haft till ändamål att göra lederna allt lämpligare för våra fartyg. Som en sammanfattning af det ofvan sagda vill jag härmed förklara som min bestämda åsikt, att pansarbåtar af F-typen utan svårighet kunna betjäna sig af våra militärleder. Stockholm den 8 maj 1911. J. Hägg.» Ja, säger man då, därmed har man visserligen sagt, att fartygets storlek icke är större, än att det kan röra sig i våra militärleder, men kan man då icke pruta af på storleken? Ja, mina herrar, låtom oss undersöka den saken för ett ögonblick och se till, hvad vi här skulle kunna pruta på.

Jag vill då först gå in på frågan om *artilleriet*. Det är väl alldeles klart, det behöfva vi egentligen icke diskutera om, att en kanon af 30 $\frac{1}{2}$ cm. kaliber utskjuter ett kraftigare skott än en kanon med 28 cm. kaliber, om de båda kanonerna äro moderna och fullt tidsenliga. Den saken har ju ingen velat bestrida. Men när man bedömer denna fråga, får man icke blott teoretisera, man får icke blott komma med siffror, som angifva så och så många meterton energi vid mynningen, utan man måste äfven taga i betraktande en mängd andra faktorer, som här delvis spela in. Dit hör skjutskickligheten; dit hör antalet skott på samma tid och det antal skott, som jag i ena eller andra fallet kan föra med mig ombord, och åtskilligt annat. Om man således rent teoretiskt måste erkänna, att en 30 $\frac{1}{2}$ cm. kanon afskjuter ett kraftigare skott, följer icke däraf efter min uppfattning, att det förståndigaste skulle vara att ovillkorligen fordra, att den pansarbåt, som vi nu tänka på, skulle vara försedd med 30 $\frac{1}{2}$ cm. kanoner. Jag ber att få utveckla mina skäl härvidlag något närmare. Vi uppställa den fordran, att en pansarbåt skall ha fyra kanoner, och den fordran måste man utaf många skäl hålla på, dels därför att man icke vinner i prisbillighet, utan tvärtom för-

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

lorar mycket ur ren kostnadssynpunkt, om man blott placerar en kanon i hvarje torn, dels ock framför allt med hänsyn till eldgifningen. Om den saken har jag hört så många uttalanden, bland annat af våra förnämsta artillerister inom flottan, att jag anser att man knappast behöfver sväfva i något tvifvelsmål om, att det blir nödvändigt för oss att, huru vi än anordna i öfrigt, tänka oss fyra svåra kanoner på fartyget. Det är då till att börja med ett faktum, att fyra kanoner skjuta på samma tid ungefär dubbelt så många skott som två kanoner. Genom att man sålunda skjuter dubbelt så många skott på samma tid, får man också antaga, att det blir dubbelt så många träffar. Men det är icke nog därmed, ty om man därjämte tänker på den bättre elledning, som då erhålles, bör träffarnas antal bli mer än dubbelt så stort. Låt oss nu emellertid räkna med, att det blir dubbelt så många träffar. Då är gifvet, att om jag gör ett fartyg med fyra 30 $\frac{1}{2}$ cm. kanoner, skulle effekten blifva större, än med fyra 28 cm. kanoner. Man kan emellertid icke för närvarande konstruera fartyg så, att de icke bli alltför stora, såvida man icke gör alltför mycket eftergifter i fråga om pansar och fart, om man skall vidhålla fordran på fyra 30 $\frac{1}{2}$ cm. kanoner. Därför blir det nödvändigt att frångå den typen, och det återstår således endast att afgöra, om man öfverhufvud taget kan nöja sig med fyra 28 cm. kanoner. Ja, hvad den saken beträffar, måste vi naturligtvis rätta vårt omdöme efter behofvet af pansarbrytande förmåga gentemot de fartyg, som vi skola strida med. Herrarne hörde i ett af föredragen i går, och detta är bekräftadt af personer, som stå i ansvarig ställning till mig, att det är fullkomligt riktigt, att 28 cm. kanoner ha en pansarbrytande förmåga, som måste anses vara tillfredsställande gentemot de fartyg, mot hvilka vi kunna komma att upptaga en strid. Man får vidare vid bedömandet af denna fråga icke tänka på annat än rent praktiska stridsafstånd, d. v. s. 6 à 8,000 meter. Äfven om en 28 cm. kanon, ja, en 21 cm. och äfven en 15 cm. kanon kan slunga en projektil på ett afstånd, som är ännu längre, blir dock icke en svensk mil det praktiska stridsafståndet, när man skjuter emot mål, som erbjuda så små ytor, som fallet är med ett pansarfartyg. Annorlunda förhåller det sig naturligtvis, när man skjuter mot stora mål i land. Ett fartyg på en svensk mils afstånd erbjuder en ganska liten målyta, och våra pansarfartyg ha i det fallet en stor fördel framför andra därutinnan, att de erbjuda ett väsentligt mindre mål än dessa, då de icke behöfva byggas med så höga sidor, som äro erforderliga i fråga om de stora ländernas pansarfartyg, hvilka måste vara oceangående. Af det lilla mål, som sålunda erbjudes, intager den med tjockaste pansar försedda delen en mycket oväsentlig del. Man förstår därför, hvarför stormakternas flottor under sina öfningar icke öfva stridsskjutning på så långa afstånd som 10,000 meter och hvarför t. ex. i det

japanska kriget hvarken vid utbrytningen från Port Arthur eller i Tsushimaslaget skott lossades på längre afstånd än ungefär detta, som jag kallade det, praktiska stridsafstånd, nämligen 6-å 8,000 meter. Tysklands exempel har här anförts, nämligen att där ej ännu finnes något fartyg med gröfre kanoner än 28 cm.; och jag skall därför icke vidare upprepa, hvad som i det afseendet kan sägas. Det är ju gifvet, att det för de stora länderna är ofantligt mycket lättare att kunna säga, att »äfven om vi skulle kunna nöja oss med 28 cm. kanoner, äro dock 30 1/2 cm. kanoner kraftigare vapen, och då för oss kostnaden härvidlag icke spelar någon roll, utan vi ha råd att kunna sätta in ett antal af dessa gröfre kanoner, så göra vi det, därför att vi vinna mera därpå än om vi sätta in 28 cm. kanoner.» Detta är ett skäl, som kan gälla för den rike, men som icke därför ovillkorligen behöfver gälla för den fattige. Om det nu skulle behöfvas ytterligare bevis beträffande denna sak, vill jag anföra en utaf herr Staaft högt skattad sjömilitär auktoritet, nämligen hans egen sjöminister, amiral Sidner, hvilken ju yrkat på, att man skulle använda kanoner af 25,4 cm. kaliber. Det talar väl åtminstone för att enligt dennes uppfattning 28 centimeters kaliber borde kunna vara tillräcklig, då han anser, att en kaliber, som är väsentligt mindre, också är tillräcklig. Ett faktum är, att de män, som skola föra vår flotta och hafva ansvaret för hvad den kan utträtta i händelse af ett krig, absolut förklarar, att de mycket hellre gå i striden med ett fartyg med fyra 28 cm. kanoner än med ett med två 30,5 cm. kanoner; och i det fallet torde vi väl ändå få tillmäta sakkunskapen en ganska afgörande betydelse. Ty man lär väl icke få förutsätta, att den, som skall vara befälhafvare för en flotta, föreslår ett sämre fartyg, ett fartyg, som skulle vara mindre stridsdugligt enligt hans egen uppfattning, därest han kunde få ett annat, som skulle vara mera stridsdugligt.

Efter kanonerna kommer jag in på frågan om *farten*. Där har man ju också hört många olika anmärkningar. Såsom herrarne nyss hörde, yrkade en ledamot af försvarskommittén, herr Staaft, år 1908 på en utredning angående höjning af A-båtens fart från 21 knop till 23 å 24 knop, hvilket jag förutsätter får tydas så, att han anser, att detta är den erforderliga farten. Herrarne hörde i går i det första af de båda föredragen framhållas, att farten vore det icke så noga med. Den kunde ned-sättas till 19 å 20 knop, tror jag föredragshållaren sade. I hvarje fall var 20 med i de tal, som han nämnde. Farten spelade enligt hans mening icke så stor roll som argument; det kunde ju hända, att det blefve ett haveri i maskinen, och då kunde man ju i alla fall icke räkna på farten. — Ja, när sådana argument användas, tjänar det ingenting till att motbevisa. Ty vare sig maskinen ger den ena eller den andra farten, så kan det bli haveri i maskinen, och man kan göra haveri på annat sätt också.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Olyckor äro ju icke att räkna med. Nej, saken är den, att den, som har större fart, han har ock större chancer än den, som har mindre fart, att komma dit han vill. För mig har det i alla tider, så långt tillbaka som jag tänkt på hithörande ting, stått klart, och jag vet att inom flottan råder i allmänhet samma uppfattning, att det för ett litet land som vårt är nödvändigt att se till, att våra fartyg erhålla en så stor fart som möjligt. Detta är nödvändigt, för att vi, såsom den oftast tänkta svagare parten, själfva skola kunna bestämma, om vi vilja föra en strid eller icke. Det är nödvändigt, för att vi skola kunna bestämma vårt stridsafstånd. Och det är nödvändigt, för att vi hastigt skola kunna förflytta oss från ett skärgårdsområde till ett annat. För mig spelar det alltså icke någon roll, ifall man säger, att farten ingenting har att betyda, därför att det finnes ett eller annat fartyg, som möjligen kan göra en större fart, än hvad vi föreslå. För mig spelar endast det en roll, att jag i denna pansarbåt kan få in 22 $\frac{1}{2}$ knop. Jag kan icke få in mera utan att släppa efter på andra saker, nämligen på kanoner och pansar, därför får jag nöja mig med 22 $\frac{1}{2}$ knop. Men när jag kan få in 22 $\frac{1}{2}$ knop, skall jag vara tacksam och icke säga, att denna fart kan nedsättas till 20 eller 19.

Medan jag nu sysslar med farten, och följaktligen äfven med maskineriet, ber jag att få komma in på en fråga, som gjort åtskilligt väsen af sig både i pressen och i föredrag, och som naturligtvis låter bestickande nog för den, som icke närmare känner till förhållandena. Det är frågan om användandet af bränslemotorer för tung olja i stället för våra nuvarande maskiner. Angående den frågan har det framhållits, att därigenom skulle vinnas högst betydande fördelar. Man skulle t. ex. icke få några skorstenar; man kan få upp farten ögonblickligen; från det man ligger till ankars, kan man strax därefter ha full fart; motorerna taga litet utrymme o. s. v. Jag tror, mina herrar, att det är alldeles riktigt, att detta kan komma att bli fallet en gång. Det är fallet redan i fråga om mindre maskiner. Men det torde dock icke finnas någon sådan maskin i denna stund flytande på vattenet, hvilken är starkare än 1,700 hästkrafter; och på det pansarfartyg nu är fråga om, är kraftbehovet vida större. Man får icke heller förbise, att med detta maskineri kunna vara förenade olägenheter, och det är icke utan, att man redan börjat förmärka åtskilliga tecken, som tyda på, att det kan finnas olägenheter därvid. Därom kan jag emellertid för närvarande icke yttra mig, ty jag känner icke tillräckligt mycket till detta. Jag erkänner alltså, att detta maskineri, när det blir färdigt, kan komma att bli ett utmärkt maskineri och till stor nytta; men felet med detsamma är, att vi för närvarande icke kunna få det på våra pansarbåtar, därför att det ännu icke går för sig att framställa det. Naturligtvis faller det ändå en och annan person, som skrifer i tid-

ningarna, in att säga: »Hvarför gör icke regeringen något åt den saken? Hvarför tänker den icke på detta? De sitta och sofva och ha icke reda på sig.» — Men han vet naturligtvis icke, hvad regeringen gör i den vägen, därför att det talar regeringen icke om för hela världen. Jag kan dock nämna i denna församling, att regeringen visst icke försummat den saken. Regeringen har varit sysselsatt länge med att undersöka, huru det härmed förhåller sig, att undersöka, hvad som är möjligt att afvinna detta projekt; men resultatet har blifvit, att det för närvarande icke låter sig göra att praktiskt utnyttja detsamma för våra pansarfartyg.

Däremot tror jag väl, att det kan hända, att i framtiden, och kanske inom en jämförelsevis snar framtid — det hoppas jag åtminstone — ett sådant maskineri, som kan anbringas på pansarfartyg af denna storlek, skall kunna bli utexperimenteradt. Men i denna stund finnes intet örlogsfartyg af tillnärmelsevis den storleken som F-båten flytande på vattnet, som är förseärd med ett sådant maskineri; och såvidt känt är finnes icke heller något örlogsfartyg stående på stapeln, för hvilket man afser införande af ett sådant maskineri. Att sätta sig och vänta på att uppfinnarne skola föra fram detta maskineri, så att det skulle kunna anbringas på F-typen, skulle resultera i ett uppskof på några år, hvilket naturligtvis för herrar utredningsmän icke har den allra minsta betydelse; men för dem, som anse, att det är af vikt, att flottan får ersättning för sina gamla pansarbåtar, och det snarast möjligt, för dem har det enligt min uppfattning en afgörande betydelse.

Frågan om pansaret förbigår jag. Den har icke varit så mycket debatterad, och jag tror därför, att jag kan lämna den å sido.

Jag öfvergår nu till att något uttala mig om sjelfva utredningsfrågan, den fråga, som ifrån det liberala hållet återigen framskjutits såsom den, på hvilken man i första hand skall bygga försvaret. Jag fäste mig vid ett yttrande på förmiddagen af herr Wijk; men jag skall icke så mycket ingå därpå, då han enligt min uppfattning rörde sig med en del personliga omdömen, som jag knappast anser mig behöfva bemöta. Jag framställdes af herr Wijk, nästan som om jag skulle vara en riktig Macchiavelli. Han sade, att pansarbåten lägger regeringen fram, ty den kommer att gå, men frågan om 365 dagars värnplikt den lägger regeringen icke fram, ty den kommer icke att gå; och beträffande flottstationsfrågan, så väntar regeringen, tills Riksdagen är samlad, och då kommer regeringen fram med den frågan. — Ja, så där slug är jag icke; och jag har icke gjort anspråk på att få något beröm af herr Wijk i den vägen. Jag skall icke heller längre uppehålla mig vid den saken.

Jag skall i stället gå till ett omdöme, som jag måste tillmäta

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartgs-
materiel.
(Forts.)

större vederhäftighet, nämligen den reservation, som debatterades under de af herr Thyren omnämnda beryktade marsdagarna, den *liberala reservation, som afgafs dels till statsutskottet med anledning af den socialdemokratiska motionen i afrustningsfrågan*, och dels, lika lydande, till lagutskottet i anledning af värnpliktspropositionen. Jag får naturligtvis utgå ifrån, att denna reservation får betraktas såsom omfattad af det liberala samlingspartiet i dess stora helhet. Däri framhållas nu grunderna för den ekonomiska utredningen; och man säger, att vi skola göra en ekonomisk utredning och lämna svar på den frågan: huru mycket skola vi kunna offra på vårt försvar? Och sedan vi fått svar på den frågan, skola vi säga: huru mycket skola vi offra på landtförsvaret, och huru mycket på sjöförsvaret? Och beträffande sjöförsvaret skola vi undersöka, huruvida sjöförsvaret har till uppgift att söka hindra landstigning, eller åtminstone söka uppehålla en landstigning, på endast vissa delar af vår kust, och då endast undantagsvis och under gynnsamma omständigheter kunna uträtta något på andra delar af kusten, eller huruvida detta sjöförsvaret skall utgöra sådant hinder på alla delar af vår kust. Ja, om en sådan utredning, mina herrar, kunde göras, då tror jag att jag får säga som herr Thyren, att man får vända sig till en ärkeängel och fråga, ty inte lära vi människor kunna lämna svar på den frågan. Om det skulle falla någon regering in att tillsätta sakkunnige, som skulle utreda detta, och dessa sakkunnige sedan skulle komma och säga så här: »Ja, den skärgården skall flottan försvara, men inte den, och den delen af vår kust skall den försvara, men inte den», så förmodar jag, att detta så småningom skulle sippra ut och blifva bekant i utlandet; och naturligtvis blefve det då icke något anfall på den delen af vår kust, som vore försvarad. Jag föreställer mig nämligen, att fienden skulle taga noga reda på, hvilka delar af kusten som vi ville försvara, och att han icke skulle bry sig om den försvarade delen utan försöka att göra sin landstigning på den oförsvarade delen. Men om herrarne verkligen vilja säga, att detta skall vara den säkra grunden för fördelningen af försvarskrafterna, då tror jag, att den liberala reservationen är inne på ett argument, som det skall bli mycket intressant att se omsatt i praktiken, när en liberal regering, efter verkställd utredning, en gång kommer att med ansvar inför Riksdagen säga: här är den säkra grunden! För min egen del vill jag ställa mig på en grund som kanske ser mindre säker ut, men som i själfva verket är betydligt säkrare, och det är den erfarenhet, som vi under tidernas lopp samlat, den ståndpunkt dit utvecklingen har ledt oss.

Nu förmena emellertid dessa reservanter, att det är det stora felet, att någon sådan utredning aldrig blifvit gjord. Ja, det finnes verkligen personer, som gifvit sig in på den där utredningen förut, hvilket reservanterna tydligen icke hafva reda på.

Det var en stor parlamentarisk kommitté 1880—1882, i hvilken det satt sju ledamöter af denna kammare; och denna kommitté försökte sig på den utredningen. Men svaret blef, att någonting sådant icke *kan* utredas. Det går icke att lämna bestämd uppgift om, att det området kan man försvara, men icke ett annat. Jag ville därför till de herrar, som hafva den nämnda uppfattningen, rekommendera denna försvarskommittés betänkande. Och om de tycka, att det är antikt, skall jag rekommendera en något senare utredning, nämligen den som på den liberale statsministern Staafts anbefallning anordnades af cheferna för generalstaben och flottans stab. Det dokumentet är kanske icke tillräckligt känt, men det är värdt att läsas af dem, som tro sig veta, hur en sådan utredning skall verkställas, hur fördelningen skall ske mellan landt- och sjöförsvaret, samt hur fördelningen inom dessa båda försvarsgrenar hvar för sig skall anordnas.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

Jag ber att här få inflicka ett litet bemötande af ett yttrande, som jag antecknat af herr Kobb. Jag kanske redan har sagt, att enligt min uppfattning herr Kobb i sitt anförande fört frågan alldeles på sned. Han har försökt att leda in herrarnas tankegång på någonting, som aldrig tänkts af dem som förordat pansarbåten. Herr Kobbs hela anförande gick ut på talet om stormaktsflottorna: huru kan det vara möjligt, att vi skulle kunna reda oss mot dem; huru skulle vi för det ändamålet kunna gå tillväga? Han framställde, bland annat, den frågan: kan den föreslagna flottan fylla sin uppgift, kan den skydda vår neutralitet? Ja, mina herrar, det är ju alldeles tydligt, att där är man återigen inne på detta uträknande. Det är, som om man skulle kunna gå och mäta ut med metermått, hur mycket man kan göra och hur mycket man icke kan göra. Mina herrar, man gör så mycket man kan med den materiel man har. Det är gifvet, att under vissa förhållanden kunna vi, äfven om vi hade åtta pansarbåtar, icke hindra en landstigning. Men under andra förhållanden kunna vi göra det. Blotta tillvaron af dessa pansarbåtar kan förorsaka, att en landstigning aldrig kommer till stånd. Det är enligt min uppfattning svårt att på den frågan afgifva något svar. Något noggrannare svar än detta kan icke gifvas, äfven om man tillkallade alla världens sakkunnige, i både in- och utlandet.

Herr Kobb framhöll, att i reservationen till försvarskommitténs betänkande generalmajor Wrangel uttalat, att F-båten icke vore bättre i förhållande till våra nuvarande motståndare, än hvad Svea var år 1883 i förhållande till våra dåvarande motståndare. Men om man är af den uppfattningen, så förstår jag icke, hur man kan komma till det slutet, att man skall skaffa svagare, mindre fartyg. Enligt min uppfattning skulle man komma till det slutet, att det, som föreslås, är för litet och att det får lof

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

att vara mer. Men hur man kan komma till ett motsatt slut, det begriper jag icke.

Herr Kobb talade vidare om ett yttrande af general Ericson och citerade, om jag rätt uppfattade hans anförande, att i längden kan flottan icke hindra en landstigning. Ja, mina herrar, man får väl anse, att flottan fyllt sin uppgift, om den under en längre eller kortare tid hindrar en sådan landstigning. Om flottan gentemot en stormakt under en längre tid lämnas åt sig själf, allena och alldeles utan hjälp, så lär den icke i längden kunna hindra en landstigning; men om den kan hindra den för en afsevärd tid, så har den väl fyllt sin uppgift och utfört ett värf, som vi kunna säga vara väl gjordt, i det att den satt armén i tillfälle att mobilisera och göra sig beredd. Men skall man ständigt hålla på med att säga, »det går inte», och skola vi alltid bara tänka på stormakterna, då kommer man naturligtvis alltid till dessa orimligheter. Då skall man icke göra någonting.

Men, mina herrar, huru är det med vårt land i alla andra afseenden? Om jag tänker på handel och industri, så äro vi ett litet land, och England t. ex. ett stort och rikt land. Huru skulle vi kunna tänka oss att uträtta någonting gentemot detta stora land? På samma sätt, huru skulle vi kunna tänka oss, att då vi hafva ett land att försvara, vi skulle kunna skydda oss mot stormakterna? Den ryska armén är ju oändligt mycket större än den svenska, och hvad förmår den sjömak, som vi kunna åstadkomma, gentemot en stormaktsflotta? Men det man aldrig tänker på, det är att det finnes en sak, som den siste ärade talaren om-talade, nämligen att *om* de små länderna upphöra att försvara sig, *om* stormakterna kosta på sig ett dyrbart försvar både till lands och sjöss och pålägga sina befolkningar tunga offer för att kunna utfylla detta försvar, lång värnpliktstid och höga skatter, medan de små nationerna helt enkelt säga: »Det bryr vi oss icke om, ty vi kunna ändå icke försvara oss», då ligger det bra nära till hands för stormakten att säga: »Nej, det där är en otreflig konkurrens; vi få beskatta vårt folk, det får utföra värnplikt både med sin kropp och med penningar, men Sverige gör ingenting. Det landet vilja vi icke konkurrera med; det taga vi». — På så sätt, menar jag, har den icke rätt att lefva, som icke gör så godt han kan och försöker att göra lika mycket som de andra; och vare sig vi tänka på tillfälle att få en bundsförvant i händelse af anfall eller på skyddandet af vår neutralitet, så komma vi alltid åter till detta: vi måste hafva något äfven vi; vi få helt enkelt icke låta bli; vi få ej lof att tänka bara på oss själfva och låtsa, som om allt annat icke existerade.

Nu säga motionärerna, herr Staaff m. fl., att regeringen väl har framlagt förslag om byggande af F-båtar, men att den icke har talat om *antalet pansarbåtar*; och herr Staaff har gjort sig mycket lustig öfver, att det varit så många olika uttalanden rörande

antalet. Jag kan för min del icke se, att det är något som är så förfärligt lustigt i den saken. Ty om herrarne fråga olika människor: hur många F-båtar behöfver svenska flottan? så är det gifvet, att herrarne kanske kunna få lika många svar som det antal människor, herrarne frågat. Det är ju klart, att om vi ha råd att skaffa 12 pansarbåtar af F-typen, så är det bättre än 8, och hafva vi råd att skaffa 20, så är det bättre än 12, o. s. v. uppåt. Att säga, hvad minimum är i fråga om försvaret, det är att återkomma till hvad jag nyss talade om, nämligen att söka mäta ut hur mycket man behöfver göra. Det blir därvidlag något som icke kan mätas, därför att jag icke har något mått att mäta med. Jag har det sunda förnuftet, som säger, att jag måste hafva någonting, jag kan icke vara utan. Jag har erfarenheten af den utveckling, som fört mig dit, där jag nu står, och som säger mig, att för närvarande hafva vi 13 pansarfartyg. Om jag nu icke vill gå in på en utveckling af försvaret, så återstår för mig att i detta ögonblick säga: sätt då någonting i stället för det, som vi hafva, eller komplettera och underhåll det. Jag behöfver icke räkna på, att jag skall utveckla det; men när det, som vi nu hafva, blir föråldradt, skall jag få något, som är bättre än det, som för närvarande finnes. Det är det enda, som jag i denna stund behöfver tänka på.

I detta sammanhang kanske herr Wijk förstår mig bättre, när jag för honom omtalar, hvarför regeringen icke framlade något förslag i år i fråga om utveckling af värnplikstiden eller i fråga om utveckling af reservorganisationerna. Det var därför, att detta vore en utvidgning af 1901 års härordning, men förslaget om pansarbåten är icke, mina herrar, någon utvidgning af det, som vi nu hafva, utan allenast ett fullföljande af det, som vi redan äga. Om herr Wijk observerar, uppgå icke de anslag, regeringen begärt, till mer än 4,750,000 kronor, således en summa väsentligen under medeltalet af de belopp, som utgått under flera år. Här är alltså icke fråga om något nytt i den bemärkelsen, om någon utvidgning af försvaret, utan endast om ett fullföljande, en komplettering och ett underhåll af den materiel, som redan finnes.

Jag skall nu be att få något närmare öfvergå till frågan om antalet pansarbåtar och med några ord beröra detta. Det är sagdt många gånger, att vi för närvarande hafva 13 pansarfartyg. Det är ett ofrånkomligt faktum, att 4 F-båtar äro minst lika starka som 6 Oscar II. Om jag således lägger frågan på det sättet, som jag nyss nämnde, att jag endast ser på den rent ekonomiskt, och ingalunda i något utvecklings- eller utvidgningssyfte, måste jag tänka: skall jag i denna stund, då likväl faktiskt de gamla pansarbåtarna undan för undan måste upphöra att användas, bygga en pansarbåt af t. ex. Oscar II:s typ, bara därför att jag icke får ändra något, förrän jag gjort vidlyftiga utredningar?

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Skall jag bygga den gammalmodig och efter nyare tids uppfattning omodern, när jag i stället för 6 båtar af den sorten kan bygga 4 andra, som göra bättre tjänst? Svaret är icke svårt att ge på den frågan; och det behöfver, enligt min uppfattning, i detta nu icke gifvas något annat svar, än att vi måste vidmakthålla våra pansarbåtar. Men då vi måste vidmakthålla dem, är det bästa, vi kunna vidmakthålla med, just F-båten. Att draga upp linjer för en lång framtid — jag tror till och med att en ärad talare på skånebänken, herr Thorsson, i dag talade om en flottplan, och det lät nästan, som om han skulle vilja vara med om en sådan, med om att i förväg bestämma, huru mycket vi skulle ha för en längre tid framåt — ja, mina herrar, det komma herrarne i denna kammare icke att vara med om. Därför tjänar det ingenting till att komma med något sådant, utan vi få taga saken som den är. Regeringen finner sig i den situationen och gör upp planer för en jämförelsevis kort tid framåt i stället för att tänka på en 20- à 30-årsperiod fram i tiden. Jag tror äfven, att de regeringar, som komma efter oss, få göra på samma sätt.

Sedan säger man: »det är en omläggning af flottans verksamhet». — Det är så underbart detta, att man öfvergår till en annan typ, så att bara därför att typen utvecklas från Oscar II till F-typen är det en omläggning af allting. Ja, det är en omläggning, men en omläggning, som icke kan karakteriseras på annat sätt än med benämningen *de obotfärdigas förhinder*. Ty F-typen innebär icke någon omläggning af flottans verksamhet vid landets försvar. Mina herrar, vi stå på samma punkt nu i det fallet som försvarskommittén 1880—1882. Det har ingenting händt i den vägen, som skulle innebära en omläggning af grunderna för vårt sjöförsvar. Utvecklingen har fört oss dit, där vi stå. För närvarande finnes ingen anledning att frångå den ståndpunkten. Men jag skulle vilja säga det, att om vi försumma att underhålla det, som vi ha, om vi försumma att vidmakthålla våra pansarbåtar, ja, då må vi också vara på det klara med det resultat, som blir följdén däraf, nämligen att denna flotta af pansarbåtar, som vi med stora kostnader skapat under en lång följd af år, år efter år mer och mer förfaller, och att vi därmed beröfvas ett kraftigt medel att häfda vår ställning som själfständig nation. Anslå vi åter medel till den af Kungl. Maj:t begärda pansarbåten, hafva vi tillfört vår flotta ett kraftigt och värdefullt stridsmedel, som i förhållande till kostnaderna gifver oss ett så kraftigt och så väl utrustadt fartyg, att man näppeligen kan få något bättre för den summan.

Ett ord till, innan jag slutar. Det har sagts: hur vågar man taga på sig ansvaret för att inför Sveriges Riksdag framlägga ett förslag om byggande af pansarbåtar af F-typ? Mina herrar, jag skulle kunna vända om frågan och säga, att en regering, som

är medveten om sitt ansvar, skulle enligt min uppfattning icke kunna taga på sig ansvaret för att underlåta att för Riksdagen påpeka, att om icke denna dyrbara materiel underhålles, så förfaller den. För min del är jag glad och tillfredsställd att i dag stå på deras sida, som tala för och rösta för F-båten. Jag skulle icke vara lika glad att stå på uppskofs- och utredningspolitikens sida.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Herr Lundgren i Göteborg: Herr talman, mina herrar! Efter det anförande, som hans excellens herr statsministern nu hållit för detta anslag, finnes ju för mig icke mycket att säga i saken. Men då det möjligen kan ha sitt intresse för kammaren att äfven höra min mening, då jag ju har en viss erfarenhet på detta område, skall jag likväl be att få framföra hvad jag ämnat.

Hvad själfva F-typen beträffar, ha herrar sjömilitärer talat och skrifvit så mycket därom, att den är oss alla välbekant. Likaledes känna vi till, att den är en utveckling af en i vår flotta redan förut befintlig fartygstyp. Det är således icke fråga om något nytt, utan endast om en oundviklig konsekvens af utvecklingens lag inom tekniken på detta område. Andra länders pansarfartyg ha framvingats af denna lag, och för oss finnes ingenting annat att göra än att följa med, såvida vi önska och vilja ett effektivt sjöförsvär. Dessutom måste vi ju bygga nya fartyg för att upprätthålla våra nuvarande stridskrafter, som annars på ganska kort tid skulle förfalla. Om en pansarbåts lifslängd endast är trettio år, skulle vi utan nybyggnader efter 25 à 30 år icke äga annat än en skrothög kvar i stället för en pansarbåtsflotta; och jag anser att vi redan nu ha försummat en dyrbar tid genom att icke ersätta de äldre båtarna med nybyggen. Personligen är jag öfvertygad därom, att våra sjömilitärer träffat det bästa valet, hvad såväl storlek som bestyckning, pansar och fart beträffar?

Hvad storleken angår ha de ju haft att taga hänsyn till djupgående samt fart och bestyckning. Mot farten har gjorts den anmärkningen, att den skulle vara för hög och att vi skulle kunna nöja oss med lägre fart. Häremot måste jag på det bestämdaste protestera, ty just farten är af den allra största betydelse såväl vid offensiven som vid defensiven. Det är lika viktigt att skyndsamt kunna nå fram för att slå till en motståndare eller bispringa en för hårdt ansatt kamrat, som det är att kunna undkomma en öfverlägsen fiende, med hvilken man icke önskar inlåta sig i strid. Dessutom kan man med öfverlägsen fart utmanövrera en i öfriga afseenden något öfverlägsen motståndare. Under oändligt många former kommer den öfverlägsna farten tillgodo, om nu $22\frac{1}{2}$ knop kan anses för en öfverlägsen fart bland moderna krigsfartyg. Enligt min åsikt borde den snarare ökas än minskas, men kostnaden skulle ju då ytterligare växa.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Hvad bestyckningen angår, så torde det för hvar och en stå klart, att fyra 28-centimeters kanoner kunna åstadkomma större förödelse på fiendens fartyg än två 30-centimeters. Ju gröfre kalibern är, ju färre skott kunna lossas, och ju förr blir kanonen obrukbar genom öfverhettning.

Ehuru F-båten med sina fyra 28-centimeters, åtta 15-centimeters och sex 7½-centimeters kanoner icke kan mäta sig med ett modernt slagskepp af t. ex. Dreadnought-typen, är den dock en respektabel motståndare, som i farans stund kan tala det språk, som en fiende bäst förstår. Då vårt land icke har råd och ej heller i stort sedt är i behof af en slagskeppsflotta, få vi i F-båten en därintill närmast stående typ, som effektivt kan verka såväl inomskärs som på öppna hafvet. Ju mer jag sett och tänkt på denna sak, dess mer öfvertygad har jag blifvit, att just denna typ är hvad vårt sjöförsvaret behöfver, och kan gratulera herrar sjömilitärer till detta val. Detta om själfva F-typen.

Röster ha nu höjts mot pansarbåtar till förmån för jagare samt torped- och undervattensbåtar etc., såsom varande det billigaste försvaret, hvilket jag vågar betvifla. Effektivt är det i hvarje fall icke. Hur skulle man t. ex. kunna förflytta en dylik skärgårdsflotta från en punkt till en annan af vårt lands kust, om man icke ägde en pansarbåtsflotta som bildade en yttre försvarslinje? Vore det möjligt, att värna vår neutralitet, kanske en af flottans viktigaste uppgifter, med endast skärgårdsfartyg? Hur skulle vi kunna hindra en landstigning, om vi icke kunde med stöd af pansarbåtar förflytta våra trupper till en punkt, där landstigning vore sannolik? Det vore helt enkelt omöjligt. Lika omöjligt vore det att hindra en fiende att med snart sagdt hvilka fartyg som helst blockera våra hamnar. Då vi således absolut icke kunna undvara dessa pansarbåtar, hvarom vi ju litet hvar synas vara eniga, borde vi ju skaffa oss det mest effektiva, som landets ekonomiska resurser kunna medgifva, utan att störa landets utveckling på de fredliga förvärfvens område.

Om vi se saken från den ekonomiska sidan, hafva vi råd att skaffa oss dessa dyrbara pansarbåtar? Den frågan måste jag besvara med ett bestämdt ja. Hvilka framsteg inom det ekonomiska området hafva vi icke gjort sedan det sista nybyggnadsanslaget lämnades år 1903, och hvilka landvinningar göra vi icke årligen på detta område! Enbart på det område, som jag själf representerar, nämligen sjöfarten, hafva vi under denna tid bringat landet nya inkomster årligen till större belopp än hela det af Kungl. Maj:t äskade anslaget för nybyggnader. Vår export, den viktigaste af våra inkomstkällor, har stigit med cirka 80 millioner under denna tid. Hafva vi då icke råd till denna jämförelsevis ringa uppoffring för en så viktig sak som vårt lands försvar? Jo, vi ha råd därtill och hvad bättre är, det är min fulla öfvertygelse att Sveriges folk också har vilja därtill.

De röster, som höjts mot anslaget på denna grund, d. v. s. på den ekonomiska grunden, måste jag därför på det bestämdaste tillbakavisa, ty klara siffror tala ett tydligare språk än ord. Om vi för tio år sedan hade råd att anslå medel till en pansarbåt, skulle vi nu ekonomiskt sedt kunna anslå medel till två. Englands befolkning har för sista flottanslagen iklädt sig ett belopp af 7,50 kronor per individ. Hvad vår regering här begär af oss, det är 87 öre per individ.

Se vi saken ur den rent nationalekonomiska synpunkten, få vi icke glömma, att, om fartygen byggas inom landet, endast en ringa del af anslagsbeloppet går utom landet. Om vi utom ammunitionsutredningen beräkna kostnaden för hvarje fartyg till 11 millioner, så skulle här för pansarplåtar och därtill hörande underlag af teak etc. erfordras cirka 1 million. Då skulle således 10 millioner stanna kvar inom landet och skaffa arbetsförtjänst för ett stort antal af våra arbetare. Endast ett ringa belopp går till den ursprungliga råvaran, sannolikt icke öfver 10 % eller omkring 1 million. Alltså måste återstoden eller cirka 9 millioner komma det svenska arbetet tillgodo i en eller annan form. Detta är en synpunkt, som borde tilltala herrar socialdemokrater. Vidare skulle våra svenska skeppsbyggerier få ett kraftigt stöd som vi allför väl veta att de äro i stort behof af.

Att dessa synpunkter tagits med i beräkningen i såväl England som Tyskland vid de där under de senaste flottrustningarna beviljade anslagen kan man icke betvifva, ty dessa anslag äro beviljade under en lågkonjunktur inom skeppsbyggeriet och ha höjt byggnadspriset med 15 à 20 procent på ett år.

Vidare borde denna sak icke betraktas ur partipolitikens synpunkt, utan alla partier borde kunna ena sig om en så viktig sak som vårt lands försvar.

Gentemot herr Staaffs yrkande på utredning, så vill jag säga det, att jag trodde, att detta utredningskraf under försvarsdebatten erhöi så många grundskott, att det icke här skulle åter framställas i dag. Vi hafva vidare hört, hvart en sådan utredning skulle leda hän. Jag tror för min del icke, såsom här blifvit sagdt, att en sådan utredning nöjaktigt skulle kunna göras.

Herr talman! På grund af hvad jag sålunda anfört ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Jag tänkte egentligen icke yttra mig i frågan, då jag är öfvertygad om att jag knappast skall kunna omvända en enda af kammarens ledamöter, och det är nu så mycket mera hopplöst att få till stånd någon omvändelse, ty bänkarna lär det vara svårare att omvända än dem, som annars bruka sitta på desamma.

Jag begärde ordet med anledning af hans excellens herr statsministerns yttrande, men eftersom jag nu fått ordet, vill jag

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

också yttra några ord med anledning af hvad den förste ärade talaren, herr Thyré, sade. Han synes mig hafva afläst folkmeningen ute i landet alldeles oriktigt, ty han sade nämligen det, att om man talar vid allmänheten om sjöförsvaret, så får man höra den uppfattningen uttalas, att hvad vi kosta på vårt sjöförsvaret, det är att kasta penningar i sjön. Jag för min ringa del har fått en helt annan uppfattning af allmänhetens mening om vårt sjöförsvaret. Men om den ärade talaren tänkte på allmänhetens uppfattning af *F-båten*, så kan det nog hända, att man icke saknar anledning att säga, att man kastar bort onödigt mycket penningar i sjön.

För öfrigt märkte jag till min stora förvåning, att just herr Thyré, som annars brukar vara så stark i logiken och bevisföringen, i dag sökte bevisa, att det vore alldeles hopplöst att hafva ett sjöförsvaret utan pansarbåtar. Men jag har icke hört, att någon vill hafva ett sådant sjöförsvaret, och i och med det samma, som vi påvisat detta, synes det mig, som om hela herr Thyrés argumentering vore borrhärdad i sank. Ty ingen har väl förnekat, att vi skulle hafva pansarbåtar, men hvad vi förnekat, det är, att *F-båten* skulle vara den lämpligaste, eller åtminstone hafva vi satt det synnerligen starkt i tvifvelsmål, att den skulle vara lämplig för våra skärgårdsförhållanden.

Med afseende på hvad man sagt, att man måste följa med den tekniska utvecklingen i utlandet och att den har utvecklats sig så, att hvad som var lämpligt förr icke numera är lämpligt, så vill jag säga, att jag är fullkomligt ense med de herrar, som så tala, men en sak, som utvecklats sig ofantligt litet på de senare åren, det är våra skärgårdar. De äro nästan likadana, som de voro fordomdags sedan flera hundra år tillbaka, så i det fallet har utvecklingen icke gått framåt. Detta om den saken.

Sedan borde jag kanske säga ett par ord om utskottets sparsamhetspolitik. Den finnes omnämnd å sid. 27 i detta utlåtande, där utskottet bland annat smått och godt säger följande: »I den af Kungl. Maj:t beräknade anskaffningskostnaden, 12,000,000 kronor, hvaraf en tredjedel äskats på extra stat för år 1912, ingår kostnad för två ammunitionsutredningar, hvilken enligt i försvarskommitténs utlåtande intagna beräkningar uppgår till 1,456,000 kronor. Enligt utskottets uppfattning borde det vara tillräckligt att för nämnda fartyg beräkna en och en half ammunitionsutredning; och skulle härigenom vinnas en besparing om 364,000 kronor å hela kostnadssumman, hvilken, fördelad på tre år, utgör omkring 120,000 kronor om året.»

Ja, jag känner mig verkligen frestad att fråga, om det verkligen kan vara utskottets mening att vi skola bygga en så pass dyrbar pansarbåt, men icke förse den med så mycket som två ammunitionsutredningar.

Jag tror icke, att man kan åberopa sakkunnige till stöd för

ett sådant tillvägagångssätt åtminstone. Jag skulle vilja säga, att det vore rent af en stor våda, om man skulle följa statsutskottets uttalande i detta fall. Men jag är öfvertygad om, att utskottets herrar ledamöter mycket väl veta, att de kunna göra denna lilla besparing i år, ty det är alldeles klart, att få vi blott båten väl färdigbyggd, kan ingen förnuftig människa sätta sig emot, att den skall hafva full ammunitionsutredning. Detta om den saken.

Men så yttrade herr statsministern något, som jag ville taga fasta på, men äfven något, som jag ville opponera mig emot. Det var därför jag begärde ordet.

Han sade, att man icke blott får taga i betraktande meterton energi, utan äfven andra omständigheter. Det är detta, jag vill taga fasta på och mycket skarpt betona, ty man skulle i annat fall få en fullkomligt oriktig uppfattning i detta afseende. Det förhåller sig nämligen så, att om vi nu bygga en båt af F-typen med så svaga svåra kanoner som endast 28 cm:s, och vi möta en fiende, som har kanoner om 30,5 cm. eller som man också har hört talas om, 34 cm., så är det klart, att när man beräknar meterton energi, får man beräkna detta på olika afstånd. På visst afstånd kan man med 28 cm:s kanoner, när det är två kanoner i hvarje torn, få en mycket större energi, men då båtarna äro skilda så långt ifrån hvarandra, att fiendens kulor nå fram och slå igenom pansaret på våra båtar, men våra svagare kanoner icke med sina kulor nå fram till fiendens båtar, hur går det då med denna meterton energi, som herr statsministern ville göra en jämförelse med? Jag förstår mycket väl meningen med denna jämförelse mellan att hafva en kanon i hvarje torn mot att ha två.

Nu kommer jag till något, som jag skulle vilja opponera mig mot i herr statsministerns yttrande. Han stödde sig många gånger i sitt anförande på hvad auktoriteter yttrat, men en passus i hans excellens herr statsministerns yttrande är af sådan beskaffenhet, att jag tror, att han icke får en enda af alla dessa auktoriteter, som han åberopat, till stöd för sitt uttalande. Han sade nämligen, att om vi få dubbeltorn och sålunda fyra stora kanoner i stället för två, kan man med fyra kanoner skjuta dubbelt så många skott som med två. Det har jag åtminstone icke hört en enda fackman påstå förut, ty det förhåller sig så med dessa dubbeltorn, att det är egentligen enkeltorn med två kanoner i hvarje. Och som man vrider tornet följa båda kanonerna med. Bestrykningsvinkeln blir precis densamma, som om man har ett enkeltorn, d. v. s. en kanon i hvarje torn. Man kan sålunda visst icke skjuta dubbelt så många skott med dessa som om man hade ett enkeltorn eller en kanon i tornet. Det har icke heller anförts det skälet af någon fackman. Visst skulle man kunna skjuta något fortare, det vill jag icke förneka, men icke dubbelt så fort. Man har också sagt, och det hörde vi senast i går, att för eldledningen är det nödvändigt att hafva två kanoner i hvarje torn,

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

så att man kan se nedslaget och så rikta nästa kanon så att man kan träffa målet. Om den saken kan man verkligen tvista, och jag tror, att om man vill vara sanningsenlig, måste man erkänna att man vinner bra litet med att betrakta dessa nedslag. Det finnes visserligen en förutsättning, under hvilken det skulle kunna vara af något värde att taga hänsyn till det första skottets nedslag, och det vore, om pansarbåten, hvilket ju icke är så alldeles ovanligt, stode på grund, och sålunda icke rörde sig. Men det är klart att under andra förhållanden man icke skall kunna ha mycket gagn af det första nedslaget, då ju både det mål som är under beskjutning och pansarbåten själf är i rörelse, genom hvilken, jämte båtens svajningar af sjögång, kanonerna bringas ur sitt läge. De ligga ju på samma lavett och oaktadt den är försedd med rekylcylindrar, hindrar detta dock icke att kanonen ändrar läge och riktning under tiden från det man affyrat det första skottet och tills man är färdig att skjuta det andra. Vore det dubbeltorn i termens bokstafliga betydelse, så vore det en annan sak, ty då vore de båda kanonerna oberoende af hvarandra, men nu är det faktiskt enkeltorn.

Sedan kommer jag till dessa sakkunnige, som så ofta åbe-ropas. Jag har stor respekt för sakkunnige, men jag undrar, om icke sakkunnige rådfrågades, när den olyckliga pansarkryssaren Fylgia byggdes. Hur bestyckades den båten? Jo med åtta 15 cm. kanoner. Hvad är det att komma med mot dessa pansarkollosser, som man ändå måste räkna med som motståndare. Det är icke värdt att komma och skylla på, att det var dumma bönder man rådfrågade, hur det skulle vara, utan man litade på de sakkunnige och följaktligen fick man dessa snabbskjutande men ytterst svaga kanoner, hvilkas kulor naturligtvis slå ned långt innan de träffa den främmande båten uti de allra flesta lägen som man kan tänka sig uti en strid.

Vidare tror jag för min ringa del, att det är förenadt med en viss risk att taga denna typ. Jag har fyra anmärkningar att göra mot F-typen. För det första är den alldeles för dyrbar. Till den frågan skall jag strax återkomma. Vidare är den alldeles för lång, så att svängningskurvorna bli mycket svåra och olägliga särskildt i våra skärgårdar. Då den också är för djupgående, fruktar jag, att den skall bli ytterst svårmanövrerad och särskildt kinkig att komma fram med i våra militärleder. Vi hörde i ett föredrag i går att t. o. m. den förordade mindre typen D icke skulle kunna passera Kalmar sund, därför att den är så djupgående, att det skulle bli endast 0,6 meter mellan kölen och och botten. Såsom de af herrarne, som satt sig in i denna fråga, torde känna till, så går denna förordade F-typ redan med normalt kolförråd 6,4 meter djupt. Oxdjupet, inloppet vid Oscar-Fredriksborg, är allenast knappa sju meter djupt. Här blir det sålunda precis samma förhållande, att det icke blir mer än 0,6

meter mellan kölen och botten. När den mindre sortens båtar icke kunna gå fram med så litet vatten under kölen på grund af de sugningar, som uppstå genom båtens fart, förefaller det särdeles egendomligt, att denna stora koloss skulle kunna gå fram på så grundt vatten. Nu förstår jag, att jag skall mötas af den invändningen, att det är meningen uppenbara Oxdjupet; men hvad kostar det, mina herrar? Vi ha klandrats så skarpt därför att vi begärt utredning och velat se hvart det skall taga vägen med kostnaderna, men här är åter en faktor att räkna med. Det kommer att kosta ofantligt mycket pengar att få inloppet till Oscar-Fredriksborg uppenbart, ty försänkningar äro där gjorda med flera tusen lass sten, hvarförutom inloppet redan af naturen är mycket grundt.

Medan jag är inne på talet om dessa utredningar, som våra motståndare tala om — jag tror jag vågar säga — med ett visst hän i tonen, vill jag också beröra en annan sak, som synes mig kräfvä en utredning, och det är frågan om hur många dylika båtar vi egentligen skola ha. Så länge jag var kvar som ledamot i den stora försvarskommittén, var det ett axiom, att det skulle vara fyra pansarbåtar i hvarje division och att vi behöfde minst tre divisioner, det vill säga tolf pansarbåtar. Nu har ju utskottet här satt inom parentes siffran åtta. Det skulle sålunda bli endast två divisioner, om man fortfarande skulle räkna med fyra båtar i hvarje division. Men eftersom utskottet kunnat pruta på ammunitionen, kan det kanske äfven pruta på antalet båtar i hvarje division. Jag har hört uppgifvas att man under vissa förhållanden skulle nöja sig med tre i hvarje division. Men då förstår jag icke, hvarifrån man har fått siffran åtta. Den har kanske satts inom parentes, emedan det icke är meningen att stå för den så länge.

Låt oss emellertid säga, att vi skulle få tolf pansarbåtar af den föreslagna typen. Tolf millioner för hvarje båt gör 144 millioner. Nu torde vi alla också vara sams om en annan sak, nämligen att en pansarbåts lifstid i första linjen är endast tjugo år. När vi då kommit öfver anskaffningskostnaden 144 millioner, måste vi för att kunna behålla samma antal pansarbåtar under tiden nybygga 0,6 båt hvarje år. Sex tiondelar af tolf millioner blir sju millioner tvåhundra tusen kronor, som vi alltså skulle nödgas årligen offra till underhållskostnad. Den saken vore icke så farlig, om båten blott i öfrigt vore lämplig och våra tillgångar medgäfvade oss att bygga på det sättet. Men det är just detta, som behöfver utredas. Jag tycker icke, att man bör klandra oss, som icke nu våga oss på detta företag och som ha den uppfattningen som jag, att det rent af ligger en fara i att slå fast att vi skola ha denna typ, som kanske när allt kommer omkring visar sig vara ganska olämplig. Man kan visserligen säga att det är fackmän, som skola leda det hela och att det är fackmän som

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

skola föra båtarna. Ja, man får väl lof att ha förtroende för dem åtminstone i viss mån, men man har dock sett hur det har gått, när man öfvergått från en båttyp till en annan, huru då nybyggda båtar varit fullkomligt misslyckade. Jag var en gång med på en färd genom en af våra militärleder i skärgåden med den gamla hjulångaren Sköldmön.

Det var icke någon brist på fackmän den gången, utan vi hade flera amiraler, ja, själfve generallotsdirektören, ombord. Men hur tro herrarne, att det gick? Jo, de körde på grund!

Jag tror nog, att om vi verkligen vilja ha ett försvar och och anordna detta på ett praktiskt sätt, så böra vi betänka oss mera än en gång, innan vi gå med på en typ, som visserligen blifvit förordad af en hel del fackmän och de flesta fackmän, men som kanske, när den väl är byggd, ändå icke befinnes vara lämplig. För min del vill jag säga, att jag är lifligt öfvertygad om, att vi icke kunna ha ett sjöförsvar utan pansarbåtar. Sådana måste vi ha, men jag vågar icke taga på mitt ansvar att bidraga till att vi gå öfver till en sådan typ som den nu föreslagna. Vi skola komma ihåg, mina herrar, att detta är en båt, som är 119 meter lång och så pass djupgående, att det icke är någon möjlighet att säga, att den är lämplig för skärgården, hvilket vi alltid hittills fordrat. Vi ha hört herr statsministern säga, att det i de raka lederna i skärgården skulle gå bra. Men det är icke bara raka leder vi ha, exempelvis i Stockholms skärgård. Särskildt kunna mititärlederna vara ganska besvärliga att taga sig fram i. Det är i alla fall skäl i att taga under allvarligt öfvervägande, huruvida vi icke ändå böra begagna vårt sunda förstånd och pröfva, hvad vi anse vara riktigt, och jag tror, att vi då skulle slippa ångra oss på det sätt som vi fått göra beträffande den typ, Fylgia, hvarom jag förut talat.

Nu är det sant, såsom en talare erinrade, att jag för min del ville ha utrönt, hur det skulle ställa sig med en annan typ än F. Jag fann i försvarskommittén, där jag var i tillfälle att närmare sätta mig in i frågorna, att båten var för stor och bestyckningen för svag, och det är mot bestyckningen min fjärde anmärkning riktas. På grund däraf att bestyckningen var för svag, anhöll jag om utredning angående en annan typ. Jag utgick egentligen icke från Oscar II, såsom det nu sagts, utan från F-typen. Jag fann denna typ vara både för dyr och för svagt bestyckad. Jag ville som sagt ha en undersökning till stånd, huruvida det icke var möjligt att åstadkomma en typ af mindre dimensioner men med kraftigare bestyckning nämligen med två 30,5 centimeters kanoner, och det utarbetades ett förslag i den riktningen eller rättare två förslag. Det ena afsåg en båt, som gjorde endast 18 knop och den blef 105 meter lång, men den kunde fackmännen icke gilla, därför att den gick för sakta, och kostnaden för båten skulle enligt utredningen uppgå till 8,863,500 kronor. Jag måste natur-

ligtvis böja mig för fackmännen, hvilka som sagdt ansågo, att båten gick för sakta och att man måste bringa upp farten till 23 knop. Det gick bra det också, men då inträffade det naturligtvis, att båten blef mycket längre. Den fick en längd af 119 meter eller precis samma längd som F-båten. Djupgåendet var nära nog detsamma, dock icke fullt. Men det var icke en skillnad på en centimeter, såsom en talare förut sagt, utan på två decimeter. Båten blef för stor, hvarför jag icke vågade förordadensamma. Jag tror, att om vi utvecklade de båttyper, som vi förut ha, så kunde vi få flera båtar och med kraftigare bestyckning. Jag undrar, om icke fackmännen ge mig rätt däri, att det är bättre att ha ett större antal starkt bestyckade fartyg än ett mindre antal stora kolosser med svag bestyckning och som ha svårt att röra sig i våra skärgårdar och som kosta så mycket pengar, att vi icke veta, om vi ha råd att skaffa dem.

Af dessa skäl har jag, herr talman, ansett mig absolut förhindrad att ansluta mig till utskottets förslag, hvarför jag instämmer med dem, som yrkat afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Jag är fullt öfvertygad om, att sjöförsvaret ingår såsom ett viktigt led i vår försvarsplan. Vidare är jag på det klara med att, för att detta skall vara effektivt, vi måste ha sjögående fartyg. Fartygen ge oss åtminstone ökad mobiliseringstid och ökad beredningstid. Hvad typen beträffar, tror jag, att vi böra taga den, som fackmännen med tämligen stor samstämmighet förordat, och dessa anse ju, att den nu föreslagna typen efter våra förhållanden är lyckligt och väl funnen. Vidare har det framhållits här, och det är också min uppfattning, att den kostnad, som ifrågasättes för anskaffande af ett sådant fartyg, som här föreslås, icke är öfverstiglig, i synnerhet som det årliga anslaget komme att hålla sig inom ramen af hvad vi under de senaste tio åren i genomsnitt offrat för nybyggnader inom flottan. Det har sagts, att om vi finge igenom ett sådant anslag som det ifrågasatta och därigenom kunde skaffa oss en F-båt, byggandet måhända stannade därvid, och vore det då gifvet, att vi måste sacka af i längden, emedan våra grannar hade större ekonomiska resurser. Jag för min del har icke den uppfattningen, att vi skola ekonomiskt gå tillbaka i förhållande till våra grannar. Jag tror, att vår situation i ekonomiskt hänseende är en helt annan, och att vi kunna se framtiden förtröstansfullt an, om vi sköta oss. Jag tror, att vi på det ekonomiska området och äfven andra områden, under förutsättning att vi taga vara på våra resurser, kunna vinna terräng gentemot våra grannar.

En sak är viss, och det är, att om vi låta en tid gå förbi utan att förnya och förbättra vårt försvar, så dröjer det icke

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

synnerligen länge, innan vårt med stora kostnader åstadkomna sjöförsvaret ligger i lägervall. Om den tid, som åtgår, innan förnyelseperioden kommer, förlöper utan olycka — den största olycka, som kan inträffa — kan det hända, att vi en vacker dag finna, att vi måste stärka vårt försvar. Det kan då hända, att vi då gripas af oro och anse, att vi ha så kort tid på oss, att vi icke våga afvakta den tid, som åtgår för att materielen skall hinna göras färdig på svenska verkstäder. Så har det gått i många andra länder, som försummat sitt försvar, att, då de vaknat upp och velat förstärka försvaret, de måst till hvarje pris skaffa materielen från främmande land. Om så skulle ske, och om vi sluppe undan med blott denna förlust, hvad skulle det ha medfört? Jo, det skulle ha medfört, att varf och verkstäder, som inrättats för att fylla vårt behof af krigsmateriel, förlorat en mängd arbetstillfällen, och att deras tränade och dugliga arbetarstam fått söka sig ut på andra håll. Kan det vara rätt mot svenska inrättningar att skjuta upp att beställa hos dem, hvarigenom vi riskera att, därför att behofvet kommer för häftigt på, få fylla det på annat håll. Jag tror, att, hur man än ser saken, det är skäl att nu taga det föreliggande förslaget, hvartill jag ber att få yrka bifall.

Herr Wijk: Herr talman! Herr statsministern har velat göra gällande, att bakom regeringens åtgärd att ej nu framlägga förändringarna i härordningen, och bakom den plötsliga upptäckten, att Skeppsholmen var tillräcklig för flottans station, icke läge någon som helst machiavellistisk afsikt. Jag vill då begagna tillfället att lyckönska herr statsministern till ett så ovanligt lyckligt sammanträffande af ovanligt lyckliga tillfälligheter. Det kunde helt enkelt icke ha gjorts bättre, om det skett med afsikt, och det må lända mig till ursäkt, då jag trodde, att det verkligen låg en afsikt bakom.

Herr statsministern gjorde ännu en gång gällande, att kostnaden för de nybyggnader, som nu föreslås Riksdagen, icke går utöfver ramen för de nuvarande kostnaderna. För att styrka detta anförde han, att hvad som begäres för nästa år endast är $4\frac{3}{4}$ millioner, således ett betydligt lägre belopp än hvad som i medeltal utgått under de senare tio åren. Jag har å min sida försökt påvisa, att frågan det här gäller är denna: hvad kostar ett regelbundet förnyande af den nuvarande sjökrigsmaterielen? Och jag tror mig med säkerhet ha visat, att det med tillämpning af nuvarande priser faktiskt kostar 8 millioner kronor om året, en summa, som helt säkert kommer att ytterligare ökas.

Hela historien om de nya försvarskraf, som gång efter annan ställts på Riksdagen, präglas däraf, att då Riksdagen gått in på dem, har den gjort det utan klar insikt om hvad dessa kraf komme att draga för kostnader, och i detta har jag sett en af

orsakerna till det misstroende mot försvarets anordnande öfverhufvud taget, som finnes både i Riksdagen och i allmänhet inom landet. Jag har därför sökt uppvisa den verkliga innebörden af det beslut, som Riksdagen nu går att fatta. Då herr statsministern som bevis på de föreslagna flottbyggnadernas blifvande årskostnad anför det nu föreslagna beloppet, 4,750,000 kr., så lär han väl inte vilja förneka, att bakom detta ligger en afsikt; men den afsikten går icke ut på att visa Riksdagen, hur det verkliga förhåller sig. Herr statsministern anser tydligen, att det gamla systemet är bra som det är.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Rydén: Då jag vid denna punkt står antecknad som reservant emot utskottets förslag, skall jag be att få yttra några ord i den föreliggande frågan.

Jag skall då helt och hållet afstå från att blanda mig i den duell, som här hela dagen utkämpats mellan talare från de båda hufvudpartierna i kammaren angående den föreliggande typen. Om jag fått något bestämdt intryck af den debatt, som hittills förts, så är det detta, att hvilken typ herrarne än besluta, som icke är dyrare än att vårt land öfverhufvud kan åstadkomma den med hopskrapande af de penningar, som kunna användas för ändamålet, så är den typen oduglig i strid mot en stormakt. Det visar hela debatten. Jag har med stor uppmärksamhet följt herr statsministerns uttalande om F-båten, och han vågar icke säga något annat om densamma än att han ansåg den vara den bästa man kunde få för de penningar, som man i detta fall anslöge. Men ingen talare har här försökt, liksom ej heller någon af föredragshållarne i går, att säga, att den eller den pansarbåtstypen, som man förordat, haft ett sådant stridsvärde, att den kunnat upptaga kampen med kolosserna i en stormakts marin.

Jag skall därför icke blanda mig i striden om typerna här. Men jag skulle vilja framföra i debatten en annan synpunkt än detta välsignade käbbel om typen, om hvilket jag skulle vilja säga, att vare sig det blir en liberal eller en konservativ typ, som godtages, så blir det förvisso en underlägsen typ.

Jag skulle, som sagdt, vilja framföra den andra synpunkten, som herrarne alldeles tappat bort i debatten. Det är den ekonomiska, synpunkten. Jag har ställt mig kritisk mot försvaret i allmänhet men enkannerligen mot flottan, och går man igenom flottans historia eller rättare sagdt den nuvarande pansarbåtflottans historia, skall man komma till det resultatet, att den egentligen har kommit till i helt annat syfte än det rena försvarssyftet. Detta syfte kan visserligen ej sägas ha varit afgörande, då år 1883 och de närmast följande åren de tre pansarbåtarna Svea, Göta och Thule byggdes. Men vill man se, hur det gick till, när man tog nästa stora steg framåt, år 1896, så är det väl ingen, som känner det utrikespolitiska läget då, som vill påstå, att det

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

i främsta rummet var försvarstanken, som bar fram dessa båtar. Det var helt andra känslor och strömningar, som då gjorde sig gällande. De, som drefvo fram de två pansarbåtarna år 1896, voro storsvenskarna, och de känslor, som buro fram dem, gingo icke i fruktan mot öster, utan i bitterhet mot ett rakt motsatt håll. I denna kammare var ställningen då sådan, att alla, som hade någon beröring med det egentliga folket i detta land, stodo som en man mot denna utvidgning af pansarbåtsförsvaret.

Jag skall relatera.

Kungl. Maj:t begärde för bland annat två pansarbåtar 11,780,000 kronor. Här väcktes i denna kammare utaf herr Ollas Anders Ericsson en motion om afslag å Kungl. Maj:ts proposition och om beviljande af allenast 1,500,000 kronor. Vid behandlingen inom statsutskottet afgafs en reservation af Olof Jonsson i Hof, understödd af hela landtmannapartiet, som gick ut på, att man skulle bevilja 5,000,000 kronor, därutaf hälften för år 1897. Vid debatten i denna kammare yttrade sig här alla uppträdande landtmannarepresentanter mot Kungl. Maj:ts förslag och en så varm försvarsvän som Hedin gick ovanligt skarpt till rätta med detsamma. Jag skall be att få t. ex. läsa upp hvad herr Ollas Anders Ericsson sade: »Då man ser, hvilka häpnadsväckande summor man kommer till, tror jag, att man, som sagdt, bör se saken rakt i ögonen, innan man ger sig in på att bevilja detta anslag.»

Längre ned i sitt anförande yttrar herr Ericsson i Ofvanmyra efter att ha erinrat om vissa löften under tullstriden: »Nu skulle jag önska, att detta systems män något tänkte på dessa sina uttalanden och bemödade sig att i någon mån infria sina löften. Tyvärr har det icke hittilldags visat sig ringaste spår af några bemödanden i den vägen.»

Här i kammaren föllo pansarbåtarna 1896 utan votering. Vid den gemensamma voteringen segrade Första kammarens mening. Jag kan icke underlåta, att i detta sammanhang omnämna som en liten belysande episod från det tillfälle, då man voterade gemensamt om dessa två pansarbåtar. Det inträffade nämligen det, som aldrig, såvidt jag vet, har inträffat förr, att här i kammaren afgafs en röstsedel mer än antalet ledamöter i kammaren, hvilket medförde, att voteringen första gången ogillades, därför att det smusslats in en röstsedel för mycket. Under sådana auspicijer gingo vi in på det forcerade pansarbåtsbyggande, som den gången icke vände sin udd mot en tänkt stormaktsfiende utan mot helt annat håll.

Vid detta tillfälle yttrade herr Olof Jonsson i Hof några ord, som jag i dag vill återupprepa till protokollet. De äro, synes det mig, så pass tänkvärda, att det skulle vara lyckligt, om de åter finge kurs inom det parti han tillhörde. Han yttrade: »Jag tror det skall vara svårt att säga, att den politik är bättre, hvilken

afser att, då vi såsom nu hafva ett större statsöfverskott, dessa penningar böra användas till ökande af vår krigsmateriel i skilda riktningar, till anläggning af nya och fullbordande af gamla fästningar m. m. Är det icke minst lika viktigt, att man icke glömmes bort, att jämte denna materiel fordras något annat, det nämligen, att, om en dag vår självständighet sättes på spel, vårt land då förmår bära de oerhörda kostnader, som med ett krig äro förbundna, så att landets tillgångar då icke äro utsinade, utan vår kredit är sådan, att vi kunna draga växlar på den; ty då fordras det, mina herrar, icke blott att hafva kanoner och pansarbåtar i ordning, utan då måste hvarje nerv spännas till det yttersta. Jag vågar sålunda tro, att vårt försvar för framtiden skall vara lika väl betryggadt, om vi söka se tillgodo båda dessa af mig nu framställda saker, som om vi ensidigt skulle se endast på den ena och helt och hållet glömma den andra.»

Så yttrades det ett år, då budgeten för flottan gick på 8 millioner kronor, ett år, då öfverskottet i statskassan var så stort, att dessa pansarbåtar, som icke ens året förut varit påtänkta — år 1895 hade dåvarande statsrådet Christerson, som var chef för sjöförsvarsdepartementet, lofvat, att han icke skulle komma med förslag om några pansarbåtar — i alla fall nu kunde beslutas för att göra af med det stora öfverskottet i statskassan. Så gick det till 1896.

Så kommer nästa stora steg i denna utveckling af pansarbåtsbyggandet 1899. Då väcktes en motion i Första kammaren af herr Almström. Såsom betecknande för hvilka det var, som buro upp denna motion, vill jag bara erinra om, att namnet Oscar Alin stod bland motionärerna där, och herrarne förstå nog då, hvad det var för grundstämningar, som buro upp den motionen. Denna motion gick ut på, att man skulle i ett slag, när Kungl. Maj:t icke begärt någonting annat än en liten ombyggnad af gamla båtar, besluta byggandet af tre nya första klass pansarbåtar för en summa af 13,200,000 kronor, därutaf ungefär hälften för år 1900. Denna motions behandling är synnerligen anmärkningsvärd. I Första kammaren uppstod ingen annan debatt än att vice talmannen steg upp och yrkade på hela den då koncentrerade kammarmajoritetens vägnar bifall till motionen. Mot densamma uppträdde då endast en talare, en af de två, som sedermera vid den gemensamma voteringen röstade mot förslaget om anskaffande af dessa tre nya pansarbåtar.

I Andra kammaren förekom icke ett ord om denna motion, utan den afslogs utan att ett ord fälldes om densamma här i kammaren. Vid den gemensamma voteringen gick motionen igenom med 207 ja mot 108 nej. I Första kammaren fanns endast 2 nejroster, medan alla de öfriga röstade ja för denna motion. Vid voteringen här i kammaren afgafs en protest mot denna utgång af voteringen, och bland de nu här närvarande i kammaren, som

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

då instämde i protesten, har jag särskildt uppmärksammat: herrar Ollas Anders Ericsson, Söderberg i Hobborn och Johansson i Mellbyn.

Antalet reservanter var nu mycket mindre än år 1896. Då var det 156 ledamöter, som instämde med Olof Jonsson i Hof, då han betecknade det beslut, som då fattades om pansarbåtsbyggandet, såsom för fosterlandet olyckligt. I detta instämde bland andra: herrar Johansson i Berga, Zetterstrand, Sjö, Petersson i Dänningelanda, Pehrsson i Törneryd, Nilsson i Skärhus, Andersson i Nöbbelöf, Olsson i Tyllered, Odqvist, Nylander, Johansson i Mellbyn, Magnusson i Salstad, Jansson i Djursåtra, Persson i Stallerhult, Gustafsson i Sjögesta, Folke Andersson, Eriksson i Bäck, Göransson i Åsen och Öberg. Jag har här nämnt några namn på sådana, som ännu finnas kvar i Riksdagen, och som år 1896 ställde sig som reservanter mot byggandet af pansarbåtar.

Denna lilla korta historik om vår pansarbåtsflottas uppkomst, visar oss, att den icke från början framträdde som en flotta med försvarsändamål, och att den icke vände sin spets mot öster, utan mot väster i stället. Därför förstå nog herrarne, att jag för min del, när jag vet af motiven för skapandet af vår sjögående pansarbåtsflotta, icke alltför mycket fäster mig vid detta tal om att man är skyldig för försvarsändamål underhålla denna flotta.

Jag skall också tillåta mig att här återgifva några sifferuppgifter, som herrarne icke torde finna alltför torra — därom är jag öfvertygad — som visa oss, huru utgifterna för flottan växt. 1871 utgjorde de ordinarie anslagen 4,068,500 och de extra 920,000, det hela uppgick till sålunda 4,988,500, ungefär i rundt tal 5 millioner kronor. 1881, tio år senare, utgjorde de 6,030,000 kronor, 1891 8,401,800 kronor, 1901 komma vi upp från 8 millioner 1891 till 21 millioner kronor eller noggrannare 21,445,025, men det är att märka, att i denna post ingår som extra anslag 10,983,043 kronor. Det var på grund af den Almströmska motionen, som gått igenom och fört med sig nyanskaffning af fartygsmateriel till en kostnad af 6,639,915 kronor samt för en andra utredning för tre första klass pansarbåtar 1,206,000 kronor. Sådan var ställningen 1901.

År 1911 har den ordinarie budgeten enligt Kungl. Maj:ts förslag vuxit till 19,962,882 kronor, i rundt tal sålunda 20 millioner kronor för den ordinarie budgeten och därjämte på extra stat 7,140,218 kronor.

Nu yttrade nyss hans excellens herr statsministern, att detta byggande af pansarbåtar endast var ett fullföljande af 1901 års härordning. Det är återigen historien om 1901 års härordning, tolkad på ett sätt, som jag för min del icke kan förstå. I 1901 års härordningsproposition fanns det en utförlig undersökning af hur flottan skulle organiseras, hvad den skulle komma att kosta,

när 1901 års härordning skulle vara genomförd och hur mycket som skulle gå till nybygguadsanslag och till underhåll af flottan, för att man skulle kunna upprätthålla dess dåvarande stridsvärde. 1901 års plan slutar på en summa af 13,889,004 kronor i ordinarie anslag. Nu äro vi uppe vid 20 millioner kronor. Hur kunna herrarne säga, att det är fråga om att blott underhålla flottan, då den ordinarie staten är i rundt tal 20 millioner kronor? Det är alldeles uppenbart här, att under tiderna skett en påbyggnad, en utveckling af detta, som går långt utöfver hvad 1901 års härordning innebar. Jag vill också för min del fastslå inför kammaren, att denna votering afgör påbyggandet af en ny storbåtspan-sarflotta — åtta har statsutskottet angifvit såsom minimiantalet — hvilket skulle gå på en summa, om man räknar lågt, på 96 millioner kronor, men som sannolikt, om denna flotta skall byggas, till slut kommer på 150 millioner kronor, i hvarje fall en för våra förhållanden orimligt hög summa. Jag ber herrarne särskildt tänka på, att det genom bifall till Kungl. Maj:ts förslag nu inledes en ny sådan där byggnadsaera. Det finns icke något hinder för att det kan uppstå nya Almströmar här i Riksdagen, som kunna komma med nya motioner, som i ett enda tag omfatta några stycken af dessa pansarbåtar. När vi nu en gång få denna typ fastställd och ha utredningen undanstökad, så kan en enskild man utan svårighet kasta fram ett nytt projekt, det finns intet hinder därför. Det är så, att går man in på början med att bygga den här stora pansarbåtstypen, så komma vi nog att gå vidare på den vägen, tills vi byggt de åtta, så framt icke folkmeningen sätter en damm mot fortsättningen. Jag har velat påvisa, att pansarbåtsbyggandet i den svenska flottan har från början gått mot folkets vilja, mot denna kammares energiskt uttalade mening, mot hela bondeklassen och alla dem, som här representera det egentliga folket. Mot allt detta har pansarbåtsbyggandet börjat. Det var icke i försvarsviljans tecken utan i storsvenskhetens och norskhatets tecken, man började bygga den pansarbåtsflotta, som det nu är fråga om att upprätthålla.

Här har talats i dag så mycket om försvarsvänlighet, och den ene efter den andre har stått upp och förklarat sig vara försvarsvän, men man har icke under denna debatt hört ett annat ord, som eljest mycket brukar användas just af dessa »försvarsvänner». Man har talat tyst om fosterländskheten. Ligger icke däri ett erkännande, när man så här värdslost kastar sig in på dessa förfärligt dyrbara flottbyggnader — denna leksaks- och paradflotta, som främst måhända skall vara till, för att officerarna skola få fara ut och roa sig i främmande farvatten — ligger icke häri ett erkännande af, att man negligerar en annan viktig sak, som den verkliga fosterlandsvännen främst tänker på, nämligen de inre sociala förhållandena här i landet. Jag har många gånger gjort mig till tolk för den meningen, att man icke får för-

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

summa det sociala reformarbetet. Mina herrar, vi ha icke råd att på samma gång hålla en stor pansarbåtsflotta och genomföra djupgående sociala reformer här i landet. Om ett par dagar komma vi att votera inlandsbanan, en stor och för vida och vanlottade delar af vårt land högst viktig fråga. Vi ha icke råd att ha både en förlustbringande inlandsbana och en allt uppslukande pansarbåtsflotta. Vi ha icke råd att både genomföra folkpensioneringen och bygga en stor pansarbåtsflotta. Min öfvertygelse är, att hvartenda öre, som vi ge åt flottan, det tages från det inre reformarbetet, som skulle göra att folket här i landet skulle få det litet bättre ställt.

Jag inlägger min bestämda protest emot, att en kammare, som sitter på underkända fullmakter, som sitter på grund af rösträttsbestämmelser, som icke ha folkets förtroende, att en Riksdag, hvars Första kammare skulle, om landstingen finge göra sin vilja gällande, till hälften sopas bort, jag protesterar emot, att en sådan representation här fattar ett beslut, som medför så ofantligt stora utgifter, och som kommer att förhindra det inre sociala reformarbetet i så oerhördt hög grad. *Det är icke rätt*, äfven om herrarne ha makt att göra det. *Det är icke rätt*, att hans excellens statsministern söker sätta sin egen rösträtt ur spelet genom att icke upplösa Första kammaren. *Det är icke rätt*, att herrarne begagna sin tillfälliga maktställning och votera anslag af så oerhörd omfattning, som icke bli till landets nytta men till inre skada. Jag nedlägger min protest emot detta, och jag kommer att rösta emot utskottets hemställan och pansarbåtarna.

Med herr Rydén förenade sig herrar *Winberg, Leksell, Söderberg* i Stockholm, *Rissén, Wallin, Tengdahl, Strömberg, Forssell, Berg* i Munkfors, *Lindblad, Lindley, Carlsson* i Malmberget och *Larsson* i Västerås.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Jag skall anhålla att få till någon granskning upptaga ett och annat af de yttranden, som herr statsministern fälde i sitt nyss hållna långa anförande. Herr statsministern förklarade, att han alls icke begriper det påståendet, att F-båten är både för stark och för svag, att den i vissa fall är för stark och i vissa fall för svag. Det är väl dock icke så underligt, att man kan säga om F-båten å ena sidan, att den är för svag för att uträtta någonting emot stormakternas pansarkollosser, och å den andra, att den är onödigt stark för mera anspråkslösa uppgifter. Det förefaller mig vara en ganska god mening i detta.

Utän att på något sätt binda mig vid, hvad den militära reservant i försvarskommittén uttalat, hvilken såsom herr statsministern mycket riktigt antydde, jag för min del satte högst bland de sjöofficerare, som jag hade tillfälle att samarbeta med i försvarskommittén, skall jag likväl be att få uppläsa några ra-

der ur amiral Sidners reservation. Dessa rader synas mig väl värda att intagas i kammarens protokoll. »Det går ej», säger amiralen, »för ett litet land att åstadkomma pansrade fartyg, som kunna upptaga strid med de jättefartyg af Dreadnought- eller starkare fartygstyp, som stormakterna nu täfla om att konstruera. Den senast i England sjösatta pansarkryssaren Lion är försedd med 34 cm. kanoner och beräknas erhålla 28 knops fart. Den föreslagna F-typen är gentemot sådana fartyg icke så synnerligen mycket värdefullare än en något mindre, något mera snabbgående men med något svagare artilleri och pansar försedd pansarbåt, som obehindradt kan komma fram i leder, där F-typen ej kan det. De pansarbåtar vi med våra begränsade tillgångar kunna förskaffa oss blifva i alla händelser jämförda med stormakternas att betrakta som snabbgående, bepansrade, starkt bestyckade kanonbåtar, hvilka vi dock ej kunna undvara, utan behöfva som stöd för vårt rörligaste försvar, nämligen jagare-, torped- och undervattensbåtar.»

Herr statsministern yttrade vidare, att jag i ett stycke af mitt anförande hade framhållit, att utlandet alltjämt går framåt. I slutet af mitt anförande hade jag likväl framhållit, att vår egen pansarflotta dock icke var så dålig. Nej, den är icke så dålig, om man för densamma sätter den mera begränsade och anspråkslösa uppgift, som jag antydt. Och den är absolut icke dålig, om man jämför den med åtskilliga andra småstaters, hvilket jag också visade.

Jag tror knappast, att det är många i kammaren, som ansågo, att herr statsministern gaf något verkligt svar på min fråga angående de första pansarbåtarna Svea, Göta och Thule. Hvad jag ville veta var, huruvida dessa båtar verkligen, såsom från åtskilliga håll i marinen nu påstås, böra öfverföras till andra stridslinjen, därför att de icke skulle duga i första stridslinjen, eller huruvida man kan lita på den departementschef, som genomdref dessa pansarbåtars förändring. Jag ville veta, hvad den departementschefen menade, då han uttalade, att båtarna skulle förändras så, att de skulle erhålla ett stridsvärde, hvilket han icke tvekade att beteckna såsom fullt likvärdigt med våra allra nyaste fartygs af samma cert. Den frågan besvarar man icke alls med att, som herr statsministern, säga, att efter dåtida uppfattning försetts de i stridsdugligt skick. Att de blefvo »betydligt mera moderna än förut», och att »de kunde göra nytta för vårt försvar», är klart. Det vore ju alldeles horribelt om så icke skulle varit, efter sedan man nedlagt kostnader af 6 à 7 miljoner kronor på dem. Men det är icke fråga om det, utan det är fråga om, huruvida de kunna med utgångspunkt från departementschefens uttalande om den beskaffenhet de genom ändringen erhöilo och efter en beräknad lifslängd af 20 år från den tid, då de blifvit förbättrade, fortfarande tjänstgöra i första stridslinjen. Det var frågan.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Herr statsministern utbreddes sig ganska mycket om den sakkunskap, som varit anlitad för dessa förslags upprättande. Ja, hvad den anmärkning angår, hvilket visserligen jag för min del icke framställt, men som framkommit från ett annat håll, nämligen att det ideligen varit samma sakkunnige, så har jag icke uppfattat den anmärkningen såsom riktad mot det förhållandet, att samma sakkunnige äro tillsatta, utan jag har trott, att anmärkningen gällde talet om, att det var så stor säkerhet, därför att den ena kommittén efter den andra har uttalat sig för F-typen. Hvad beträffar sakkunskapen, är det alldeles klart att jag ingalunda på denna plats vill ingå på några uttalanden eller omdömen om den ena eller andra personen, men så mycket tror jag mig kunna säga herr statsministern, att en något så när lång tids samarbete mellan ett sundt lekmannaförstånd — om jag får tillräkna mig det — och sakkunskapen likväl gör det för detta lekmannaförstånd möjligt att bedöma och jämföra de olika fackmännen. Det kan hända, att icke hvar och en som bekläder ett af de ämbeten, som statsministern nämnde, är den allra säkraste fackman, när det gäller att yttra sig i så viktiga saker, som det här är fråga om.

Herr statsministern uppehöll sig vidare med, att han i försvarskommitténs protokoll hade funnit, att jag ifrågasatt någon ytterligare utarbetning af typen A, som först var kommittén förelagd. Ja, det är fullkomligt sant. Kommitténs ordförande var synnerligen energisk och ifrig däruti, att alldeles oafsedt hvad man hade för hufvudståndpunkt, borde man likväl i själva detaljerna bidraga till diskussion och utredning. Jag följde i detta fall hans anhållan på det sättet, att när A-typen framlades, hvilken gjorde, om jag minns rätt, 21 knop, så sade jag ifrån, att jag tyckte, det var märkvärdigt, att man skulle taga en båt med 21 knop, då det just var i en högre fart vi skulle hafva vår fördel, och då det var uppenbart, att 21 knops farten blefve för liten mot utlandets slagskepp. I hvad form denna erinran upptogs till protokollet minns jag icke nu. Emellertid blef det en utredning i den riktningen tillika, tror jag med flera andra, och så finga vi bl. a. B-typen, som kostade 300,000 kronor mera än A-typen, men som kunde göra en fart af 23 knop. Det visade sig sålunda verkligen i det fallet, att äfven det sunda lekmannaförståndet kunnat hitta ett korn. Det är ju alldeles klart för dem, som något tänkt sig in i saken, att när det är fråga om en så dyr typ, så borde man vara synnerligen glad öfver att kunna få en så afsevärd förbättring för blott 300,000 kronor, som ju är en liten summa i förhållande till hela kostnaden. B-typen blef sedan den, som militärerna förklarade skulle bli den allra bästa, och den är således jag i viss mån upphofsman till.

Herr statsministern har sagt, att man icke får fästa sig bara vid metertonenergien vid mynningen. Ja, om denna anmärkning

skulle vara riktad mot mig, då måste jag säga, att jag får remittera den till herr statsministerns egen kollega, sjöförvarsministern, ty det är han, som i propositionen har upptagit denna sak och gjort jämförelse mellan metertonenergien hos olika svenska typer. Då har jag trott, att det icke är alldeles meningslöst, utan att den saken har någon betydelse. Jag har trott, att det äfven skulle kunna vara af vikt att göra en jämförelse mellan de ryska slag-skeppen och den ifrågasatta svenska F-typen med afseende å metertonenergin.

Herr statsministern har absolut afvisat hvarje tanke på, synes det mig, att i fråga om antalet båtar man bör gå efter något annat än tillfälliga bestämningsgrunder. Ja, det är ju möjligt att det bör vara så, men enligt 1892 års kommitté, hvars utlåtande jag uppläste, och som utgick från det geografiska läget m. m., skulle det behövas minst 15 pansarfartyg. Det är möjligt, att den kommittén alldeles misstagit sig i hvad den uttalat, men det är ju icke så underligt, att man vill veta, på hvad skäl man öfvergifvit en mening, som med så stor bestämdhet framställts af den tidens mest framstående sjömilitärer. Att alltså antalet båtar har någon betydelse, lär väl för hvar och en vara tydligt. Ty jag kan icke tänka mig, att herr statsministern eller sjöministern skulle vara benägna för att nu i stället för en division af F-båtar taga t. ex. en Dreadnought — det skulle väl bli något sådant ungefär med afseende på kostnaden.

Herr statsministern höjde sig i slutet af sitt anförande till en försvarsentusiasm af mycket stora dimensioner, men han fälde därvid ett yttrande, som jag icke kan lämna oanmärkt. Han ställde sig i tankarna på andra främmande staters ståndpunkt med tydlig mening att dessa främmande stater skulle ha rätt i, om de tänkte så, som han utvecklade det. Han yttrade, att de måste tänka, att Sverige gör ingenting för sitt försvar. Men, tillades det, den har ingen rätt att lefva, som icke gör så godt han kan och lika mycket som andra. »Sverige gör ingenting», det landet gör ingenting för sitt försvar, som har gjort mera i förhållande till sina tillgångar än hvarje med densamma jämförlig mindre stat. Sverige gör ingenting, ehuru det är uppvisadt, att efter 1901 års härordning försvarskostnaden en följd af år uppgått ända till öfver hälften af landets egentliga utgifter. Det landet gör ingenting för sitt försvar, ehuru det från olika trakter med tydlig sanning förmåles om, huru jordbrukarna, idkarna af landets hufvudnäring, lida af värnpliktsbördan. Nej, det landet gör ingenting, säger hans excellens statsministern, om det nu icke antager den F-båt, som de sakkunnige förordat. Jag vågar för utsäga herr statsministern, att detta skall bli ett af hans bevingade ord, ett nytt bevingadt ord. Jag gratulerar herr statsministern till detta ord, men vi få se, om han gratulerar sig själf fyra månader härefter, ty det ordet kommer att gå från Hapa-

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Ang, nyan- randa till Ystad, det ordet, att Sverige gör ingenting till sitt
 skaffning af försvar.
 krigsfartygs-
 materiel

(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Starbäck*, grefve *R. Hamilton* och *Sandström*.

Hans excellens herr statsministern *Lindman*: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt, att jag tager kammarens uppmärksamhet i anspråk ännu en gång. Jag har anledning göra det till följd af ett par yttranden, som blifvit fällda här i kammaren. Jag ber att först särskildt få fästa mig vid ett yttrande, som framkommit från herr *Daniel Persson* i *Tällberg*. Jag var visserligen icke närvarande i kammaren, när det fälldes, men det har antecknats af en af mina kolleger, och såvidt det är rätt angifvet, klagade herr *Persson* öfver, att det föreslagna fartyget var för dyrt, för långt och för mycket djupgående. Jag skall då, mina herrar, be att få tala om, att hvad dyrheten beträffar, är det ju alldeles gifvet, att herr *Daniel Perssons* typ blir billigare än *F*-typen, ty den förra typen kostar 9,1 million kronor, d. v. s. det är ju redan det i och för sig ett ganska dyrt fartyg. Hvad längden beträffar, är *F*-båten 120 meter lång och herr *Perssons* fartyg 120 meter. Ja, så står det i denna tabell, och den är de sakkunniges, men herr *Daniel Persson* är väl ännu mera sakkunnig. Hvad djupgåendet beträffar, är *F*-båten 6,6 meter djupgående och herr *Perssons* fartyg 6,5 meter. Där är ju således litet att inskränka på, men jag undrar om den lilla skillnaden i djupgående behöfver betyda så mycket inför det uttalande, som gjorts af amiral *Hägg*, och som jag uppläst. Det var på herr *Persson* i *Tällberg* jag syftade, när jag sade, att det kommer en sakkunnig efter och talar om farlederna, men jag sätter i alla fall den andra auktoriteten, amiral *Hägg*, framför honom i militär sakkunskap.

Så förklarade herr *Daniel Persson*, att fyra 28 cm. kanoner skulle icke kunna skjuta dubbelt så många skott på samma tid som två 30,5 cm. kanoner. Jag vet icke hvarifrån den sakkunskapen kommer. Efter min uppfattning kan man göra det. Det är visserligen sant, att om man har två kanoner i samma torn, eldhastigheten från hvarje kanon kan i någon mån komma att minskas. Detta motväges emellertid däraf, att man med fyra kanoner får mycket bättre eldledning, och detta bör göra att träfarnas antal i stället har utsikt att bli dubbelt så stort. Det är hvad man kan svara på denna anmärkning. Herr *Daniel Persson* föraktar eldledningen, därför att fartygen röra sig. Ja, det är ju just därför, man behöfver använda detta tillvägagångssätt, ty om både det skjutande fartyget och målet vore stillastående, då kunde man skjuta in sig med en kanon, men just därför att det skjutande fartyget och målet röra sig, behöfver man en något så när

hastig eldgifning för att med ett större antal nedslag säkrare kunna bedöma afståndet.

Herr Staaff talar om pansarbåten, alldeles som om herr Staaff hade fullt klart för sig, hurudan den skall vara. Jag hör, att herr Staaff säger nej, men jag vidhåller, att efter min uppfattning talar herr Staaff så, som om han visste, hur den skall vara. Då påstår jag, att det är en synnerligen negativ ståndpunkt att ställa sig på rent afslag, att säga, att man icke vill föreslå Riksdagen att göra någonting och endast yrka på rent afslag å dessa fyra miljoner. Det är den ståndpunkten herr Staaff intager. Låt om oss vänta, låt om oss utreda! Men om man suttit i försvarskommittén, deltagit i dess arbete, begärt utredning om olika fartyg, och jag ber att få tillägga, då man därtill har haft som bisittare i kommittén den person, som man hade som sjöminister i sin ministär, så synes det mig att man bör kunna komma åtminstone så långt som till att föreslå en pansarbåtstyp och icke intaga denna rent negativa ståndpunkt.

Herr Staaff talar om pansarbåtarna Svea, Göta och Thule och vill af mig ha bestämdt svar på, hvad sjöministern 1899 menade, då han sade, att dessa skulle bli lika bra som nya, under det man nu efteråt kommer och säger, att de icke räcka längre. Låt mig då göra en motfråga. Tror icke herr Staaff, att dessa pansarbåtar hinna tjäna ut sin tid, äfven som ombyggda, innan herr Staaff hunnit få sina utredningar färdiga? Det är en fråga, som jag skall be att få göra. Eller när anser herr Staaff, att vi kunna ha en pansarbåt, som kan ersätta dessa Svea-båtar? Sjöministern 1899 uttalade sig för en ombyggnad af dessa Svea-båtar för att försätta dem i ett modernare skick, och herr Staaff säger, att naturligtvis skulle de bli mycket modernare, ty annars hade det icke varit någon mening med att nedlägga dessa 6 å 7 millioner kronor på dem. Det hade varit löjligt annars. Saken var den, att efter ombyggnaden kunde de göra god tjänst en tid framåt, hvilket de ju icke kunnat, om de fått vara sådana de voro. Med ett ord, under en följd af år fingo dessa ett större stridsvärde, än de skulle haft, om icke denna ombyggnad gjorts.

Jag har uttalat, mina herrar, ett bevingadt ord, och det glädde herr Staaff ofantligt mycket. Ja, det gläder också mig mycket att kunna göra honom den glädjen. Liksom för någon tid sedan han skickade ut — ja, jag vill icke säga att det var han, som skickade ut, men det kom ut i alla fall — hans anförande under remissdebatten. Det gick ut i enkronasupplaga. Den fick jag köpa. Och sedan skulle den, enligt hvad jag sett i en tidning, gå ut i en femöresupplaga. Allt naturligtvis för att framhålla alla herr Staaffs bevingade ord, bevingade ord, mina herrar, som det nog blir tillfälle att återkomma till kanske redan under denna riksdag, men alldeles säkert under valrörelsen. Ty det är ju för valrörelsen, som herr Staaff tydligen talar, då han talar

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs
materiel.*

(Forts.)

om mina bevingade ord. Herr Staaff, jag skall be att få göra ett bemötande redan nu. Jag tror, att om vi ställa frågan rätt, så säga vi, att Kungl Maj:ts proposition innebär ett anslag för flottans vidmakthållande å 4,750,000 kronor. Herr Staaffs motion och hans yrkande innebär ett vidmakthållande af den svenska flottan genom ett anslag å 750,000 kronor. Mina herrar, med det vidmakthållandet för 750,000 kronor går vår svenska flotta sin undergång till mötes. Glöm icke, herr Staaff, att tala om det för valmännen, när ni talar om mina bevingade ord.

Herr Persson i Stallerhult: Jag vill endast med några få ord gifva tillkänna, hvarför jag varit med om att tillstyrka utskottets förslag.

Den, hvilken liksom jag varit med i statsutskottet i åtskilliga år, har fått bevittna den svåra uppgift, utskottet har, när det är fråga om att tillstyrka anslag för försvaret. Om man ser efter, hur det ställt sig under de senaste åren med dylika utgifter, så får jag säga, att man måste komma till att tillstyrka utskottets förslag eller Kungl. Maj:ts proposition i det allra närmaste, då det icke begäres mera för nästa år, än hvad åtskilliga år förut begärts och beviljats. Åren 1901 och 1902 anslogs nära 8 milloner kronor för ändamålet. Ganska många af oss minnas väl, att det togs i allvarligt öfvervägande, om man icke skulle bevilja ett fast årligt byggnadsanslag till underhåll af flottmaterielen. Det torde stå någonstädes i statsutskottets utlåtanden, att om man kunde hålla sig vid omkring 5 millioner kronor årligen, så skulle man icke så mycket tvista därom, utan bevilja ett dylikt anslag år efter år. Ser man efter, hur det ställer sig efter år 1902, så har det hållit sig vid en summa af omkring 5 millioner kronor hvarje år. Nu har ju äfven den kungl. propositionen i år icke begärt öfver 5 millioner kronor utan 4,750,000, och således håller det sig omkring de 5 millionerna. Sedan anslag upphört att beviljas för pansarbåtars byggande, ha dessa 5,000,000 kronor användts till andra fartygstyper, torpedbåtar, jagare, minfartyg och undervattensbåtar. Sålunda har detta stora anslag under senare år användts för att förskaffa flottan materiel af nyssnämnda slag. Nu anses det, att man äfven skall börja bygga pansarbåtar för att förnya den materielen, alldenstund åtskilliga båtar måste under de närmaste åren utsträngas, och när det håller sig inom nämnda summa, har jag icke kunnat annat än vara med om att tillstyrka förslaget. Reservanterna däremot anse, att man endast skall anslå 750,000 kronor i år, och jag tar icke mycket miste, om jag tror, att man menar sig sedan icke behöfva anslå medel för nybyggnad af båtar, förrän frågan blifvit utredd enligt deras önskan. Men kan det vara skäl att ena året anslå 5,000,000 kronor, ett annat år 750,000 kronor och kanske ett tredje år icke ett öre för att därefter komma upp till 8,000,000 kronor? Det är väl icke rätta

sättet att tillgodose behovet på detta område eller jämnt fördela underhållet, så att det verkar hälsosamt för verkstäder och materiel.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Nu har det sagts, att man icke skall bygga pansarbåtar, förrän man är ense om typen, men skall man vänta därmed, till dess alla äro ense om hvilken typ, som är den rätta, då blir väl aldrig någon pansarbåt byggd, ty aldrig blir enigheten så stor, att man får en typ, mot hvilken ingen anmärkning göres.

Nu har här sagts, att, om man anslår dessa 4,000,000 kronor för den föreslagna pansarbåten, så har man efter 20 år icke mer än sex fartyg eller kanske sex och ett halft. Skall man taga fasta på sådant, har det begärts för litet och icke för mycket, och den, som uttrycker sig så, vill tydligen bevilja mera för att efter 20 år kunna ha fler än sex båtar. Men det vill väl icke många.

Vidare har antydts, att man skulle lägga an på minförsvaret, men jag undrar, om svenska Riksdagen varit njugg på medel för vårt minförsvar. År 1909 anslags det 200,000 kronor, 1910 200,000 kronor, 1911 153,000 kronor speciellt för detta ändamål, och vi komma snart till en punkt, där man hemställer om beviljande af 429,000 kronor, ehuru väl en del häraf endast skall beviljas och omkring hälften anvisas. Således har under dessa fyra år nära 1,000,000 kronor anslagits till minförsvaret, och jag tror, att min ärade vän, som antydde minförsvarets stora uppgift, icke lär vara okunnig om, hvilken materiel man har. Detta är visserligen en sak af hemlig beskaffenhet, men åtskilliga inom utskottet känna till det och äfven han. Jag tror således, att, när man under de senare åren har tillgodosett materielen på åtskilliga områden, det nu är skäl att äfven ersätta de pansarbåtar, som skola utrangeras, så att man uppehåller äfven denna del af vårt försvar.

Nu har det äfven sagts, att man skulle utreda samverkan mellan här och flotta och under tiden icke anslå medel, men, då vi hört antydas, att det åtgår åtskilliga år för en sådan utredning, undrar jag, om icke Riksdagen gör klokt i att underhålla den materiel, vi ha, genom de gamla båtarnas ersättande med nya, så att, när utredningen blir färdig, Riksdagen icke blir förebrådd att under de senaste åren icke ha underhållit flottan.

Man har vidare begärt svar på den frågan, huruvida flottan kan fylla sin uppgift, och jag får säga, att jag känner mig tillfredsställd af, att det icke uttalats något positivt svar på den frågan. Ett sådant positivt svar fick Riksdagen år 1892, då det var fråga om att föröka de värnpliktiges vapenöfningar från 45 till 90 dagar. Jag vill minnas, att krigsministern då sade, att, om man blott finge 90 dagar, vore Sverige tryggadt. Nu tror jag icke, att ett sådant positivt uttalande kunde verka så, att att många därför röstade för förslaget. I hvarje fall såg man 10 år därefter, huru en annan krigsminister förklarade, att utan en

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

öfningsstid på 365 dagar kunde vi icke försvara oss. De, som ha ansvaret, ha sålunda skäl att icke gifva ett så bestämdt svar på en sådan fråga, som omöjligen kan med säkerhet besvaras.

Herr Daniel Persson förebrådde utskottet, att det icke gifvit svar på frågan, hvarför de nedsatt ammunitionsutredningen för den föreslagna båten till en och en half i stället för, som det föreslagits, två. Det är ledsamt, att Hans Andersson, som suttit i kommittén, icke är i tillfälle att vara här närvarande i kväll och gifva svar därpå, men jag undrar, om man icke skulle kunna känna sig tillfredsställd med att tillstyrka bifall till hvad utskottet här föreslagit, ty en utredning innehåller, om jag icke är oriktigt underrättad, en alldeles ofantlig mängd projektiler, och allt hvad ett fartyg skall ha med sig, som är fullt krigsrustadt. När det är förbrukadt, måste man begifva sig hem för att hämta den andra utredningen. Skulle det nu icke finnas mer än en half, är det dock alltid mera än ingen alls. Om detta var ett fel af kommittén, kan det mycket lätt afhjälpas på det sättet, att herr Daniel Persson yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Då får han två utredningar. Jag hoppas nu, att han skall göra det, sedan jag yttrat mig, och icke helt enkelt yrka afslag på allt. Då blir det ju ingen utredning alls.

Ett annat skäl till, att man kunnat vara med om att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag eller till utskottets förslag, hvarigenom någon nedsättning skett, är angifvet på sid. 27 i utskottsbetänkandet. Utskottet har utgått från den uppfattningen, att i och med byggandet af denna båt, andra skola utrangeras, och så undan för undan. Då skall hvarken officerskåren eller manskapsnumerären ökas utan bibehållas såsom den varit, och utskottet har antydtt, att det är under dessa förutsättningar, man velat tillstyrka anslagets beviljande. Det står på sid. 27: »I hvad mån stambemanning och underhållskostnader böra afses för de pansarbåtar, hvilka efter att hafva fullgjort sin tjänstetid i kustflottan öfverflyttas till 2:a stridslinjen, torde böra göras till föremål för särskild utredning. För sin del vill utskottet i detta sammanhang påpeka önskvärdheten af att denna fråga så ordnas, att antalet 1:a klass pansarbåtar i 2:a stridslinjen, för hvilka stambemanning och underhåll afses, icke blifver så stort, att någon nämnvärd ökning af de årliga kostnaderna för pansarflottans underhåll och bemanning föranledes därpå, att nya fartyg tillföras 1:a stridslinjen i stället för sådana, hvilka öfverföras till 2:a stridslinjen.»

Nu kan ju hända, att detta uttalande icke är positivt, men herr Daniel Persson lär väl minnas, att man skrifver bra höfligt i statsutskottet. Jag tror, att man vinner lika mycket genom att icke skrifva brutalt eller ohöfligt som genom att taga i med hårdhandskarna.

Genom att gifva sin röst för detta anslag har man icke

bundit sig längre än för tre år. Blir anslaget beviljadt, börja de bygga båten, och då måste efter två riksdagar anslås medel för dess fullbordan, och sedan ligger det i blifvande riksdagars makt att antingen fortsätta med att lämna anslag till denna båt eller att lämna anslag till andra båtar, som anses ha mera stridsvärde eller vara nyttigare för försvaret än den nu föreslagna båten.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, alldenstund det icke medför större utgifter för nybyggnad, än under åtskilliga år tillbaka af Riksdagen anslagits.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Jag kan säga såsom min partivän Rydén, att det icke är min afsikt att gå in på den tekniska debatt, som upptagit en så stor del af denna diskussion. Jag måste emellertid till en början uttala min förvåning öfver att denna diskussion uttänjts, såsom här skett, däri-genom att i densamma indragits två populära föredrag i en stil, som är ganska ovanlig här i Riksdagen. Det ena angaf sig alldeles direkt såsom icke anlagdt egentligen för Riksdagen, hvarför det icke heller kunde krönas med något yrkande; det andra var en god del af hans excellens herr statsministerns anförande, där också dessa mer för publiken utanför bestämda uttalanden upptogo en alldeles orimligt stor del. Ty hvad man ville försöka slå fast i dessa bägge anföranden, var ju väsentligen ingenting annat, än att man polemiserade i det blå om att ett försvar behöfs, att ett sjöförsvär behöfs, och sedan så kom man så långt som till att i detta sjöförsvär bör ingå något slags pansarskydd, äfven då det gäller en liten stat, som söker värna sin neutralitet och då väl främst borde bygga på torpedvapnet och på minförsvaret. Detta var kontentan af dessa populära anföranden. Men jag kan för min del icke förstå, *hvarför* dessa föredrag här behöft hållas, icke heller kan jag fatta, huru man därifrån kan komma öfver till att ha ansett sig ha bevisat, att eftersom man har kommit till den ståndpunkten, att det måhända behöfves också något slags pansarskydd för det egentliga sjöförsvaret för Sveriges del, så skola vi ha F-båten och taga det stora språng som den innebär. Det är *dä*, som det hade behöfts en långt mera ingående bevisning och en verklig uttömmande bevisning, om det hade varit möjligt för vederbörande att åstadkomma en sådan. Det är på den punkten, som det efter mitt förmenande hela tiden har hängt. Men den punkten har man undvikit och icke kunnat åstadkomma, hvad man velat och försökt göra.

Jag nämnde, att det första anförandet, herr Thyréns, var onödigt ur vissa synpunkter. Det var onödigt äfven ur den synpunkten, att han gång på gång slog in öppna dörrar. Han har kommit med tankeexperiment, hvilka såsom en hvar här förstår icke kunna vara till ringaste upplysning eller gagn. Han tänker

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

sig, huru England skulle se ut utan en flotta, och har andra dylika funderingar, som väl sannerligen icke bevisa något för eller emot förslaget angående F-typen, som vi här tala om. Han manade också fram handelsblockadens spöke ur den graf, där den hvilat sedan det var modernt en tid för ett antal år sedan att taga fram det, och han riktade också särskildt en adress till arbetarnes representanter, att denna handelsblockad skulle med sina konsekvenser i främsta rummet gå ut öfver den industriarbetande befolkningen. Ja, men hela denna teori om handelsblockaden bygger, såvidt jag kan fatta, på en sådan situation, som är den för oss tänkbarast olyckliga, nämligen att vi skulle befinna oss i klorna på en stormakt, utan att de andra stormakterna på något sätt inskrede till vårt värn och vår hjälp. Ty annars vore det icke tänkbart, att en sådan under en viss icke alltför kort tid utförd effektiv handelsblockad skulle kunna komma till stånd. Med den förutsättningen faller också detta spöke, ty det få vi ändå hålla fast vid, att sådant endast kan komma ifråga under den förutsättningen, att vi själfva genom en hufvudlös politik ställt så illa för oss, att vi icke hafva *en* vän bland de mäktiga i världen, som vill hjälpa oss, om så vore blott för jämviktens upprätthållande, emot en anfallande stormakt. Inträder den situationen — ja då kan det göra nära på detsamma, hur vi förberedt oss, ty i detta fall skulle vi på längden icke förmå att värna vår själfständighet. Vi böra, såsom det står i vår militärmotion, se den sanningen i ögonen, att lämnas vi att *ensamma* utkämpa en sådan strid, går det icke, och det går sannerligen inte det minsta bättre, ifall vi förut förlyft oss på ett antal F-båtar.

Det som icke blott var onödigt, utan efter min mening i högsta grad olämpligt att draga in i denna debatt, har varit exemplifikationen från 1905, i det man icke dragit sig för att peka på den stora roll, som vår flotta då spelade. Huru hade det gått, har det sagts, om vi då icke haft en stark flotta? Jag kan icke hjälpa att när man hör sådant, gör det på mig såsom svensk ett ganska nedslående intryck, ty det visar, att man icke känner sig öfvertygad om att man hade en helt ut rättfärdig sak, utan att man litat på att man skulle med makt tränga kanhända en smula utöfver den riktiga rättslinje, som man kunde stå för. Jag tror, att man således bör i detta afseende vara mycket försiktigare med sina exempel, än hvad särskildt herr Dan. Broström varit i detta fall i sitt anförande på förmiddagen. På samma gång kan jag icke hjälpa, att jag genom att man tar sådana exempel ytterligare stärkes i den misstanken, som jag icke kan komma ifrån, att när det här talas så stora ord om nödvändigheten af att ytterligare stärka vårt sjöförsvär med insättande i detsamma af dessa nya kraftigare fartyg, har man nog kanhända ändå i stillhet sina tankar riktade *icke blott* på stormakterna, utan *också* på småstaterna omkring oss.

Det är detta, som gör, att hela denna fråga får en viss odiös bismak. Och i detta sammanhang kan jag icke underlåta att uttala den meningen, att efter min uppfattning är det i själfva verket så ställt, att vårt land skulle *utan* någon flottilj af F-båtar befinna sig bättre garanteradt för en *enbart neutral* politik än med denna flottilj. Detta är en synpunkt, som icke här framförts. Jag skall icke komma längre in på densamma, af naturliga skäl, men jag tror inte heller, att det är annat än fullt lämpligt, att utsäga så pass mycket. Ty förhållandena kunna växla, och ministärer kunna växla, och företagsamheten för att icke säga tilltagsenheten hos ministärerna kan växla — ehuru jag får erkänna att vi i detta fall nu stå vid en punkt, där man kommit ganska högt till våders. Men i alla händelser kunde det tänkas omständigheter, när det skulle kunna vara önskvärdt att vi så positivt och direkt hade hela vårt sjöförsvaret inriktadt *uteslutande* på neutralitetsvärn, att vi icke kunde på något sätt med en flottilj, som vore användbar i vissa kombinationer, äfven utanför våra skärgårdar vare sig stödja någon stat bredvid oss eller imponera på någon af våra svagare grannar.

Nu måste man emellertid fråga sig: hvarför är det här egentligen så brådtom med denna F-typ? Hvarför vill man nödvändigtvis tvinga Riksdagen att nu bestämma sig för denna ur sitt sammanhang lösbrutna del af försvarskommissionens förslag? Ja, det svaras från statsrådsbänken och från högerns talare, att det helt enkelt är därför, att om det icke skedde, råkade hela vår flotta i lägervall. Det blefve fullständig upplösning, det blefve ingenting kvar af vår flotta, om icke Riksdagen nu år 1911 bestämde sig för denna pansarbåtstyp, som för ögonblicket står såsom högsta fashion för det militaristiskt mest tillfredsställande. Jag får då säga, att så omtvistlig som denna sak är, skulle jag, äfven om jag stode på samma militäriska grund som en stor del af dem, som här komma att votera mot F-typen, för min del anse, att vi hafva fullgoda skäl att vägra att nu gå med på ett sådant ödesdigert och afgörande steg, som en anslutning till detta förslag innebär. Vi måste verkligen ändock säga oss, att icke hänger det på huru denna sak beslutas *nu*, om vi skola hafva en pansarflotta eller icke. Detta är den mest uppenbara öfverdrift för att icke begagna ett mycket starkare ord. Det är en uppenbar orimlighet, att något sådant kunnat föras fram i debatten, och det blir alls icke bättre därför, att advokatyren med det argumentet föres i främsta linjen från hans excellens herr statsministern själf.

Det är påtagligt, att för dem, som stå tveksamma om den väg, som man skall slå in på i afseende på det pansarskydd, som skulle vara behöfligt för de båtar, som ändå skola utgöra det egentliga sjöförsvaret, för dem ligger det så oändligt nära till hands att fråga: när alla äro ense om att det behöfs ett antal *torpedbåtar* och ett antal *undervattensbåtar*, hvarför låter man icke

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

då helt enkelt, medan man tvistar om den lämpligaste typen för pansarbåtarna, byggandet af dessa *mindre* fartyg fortgå, för att på det viset hålla flottan vid makt? Den vägen är så enkel, att jag förmodar, att det är därför, som den icke uppmärksammats, utan nu skall det framställas »per fas et nefas», som om landets försvar och självständighet hängde på, huruvida vi få denna F-båt beslutad om några dagar i den gemensamma voteringen eller icke.

Man gör sig icke heller något samvete af att påstå, att det här icke skulle vara fråga om någon utvidgning i pansarbygget. Här är blott fråga om att fullfölja vägen uppåt, heter det, ifrån den första Svea-båten, som icke kostade fullt tre millioner, och till Oscar II; nu är det blott en enkel fortsättning. Men det är dock så, att den senast byggda pansarbåten kostade icke fullt 7 millioner kronor, och den, som det nu är fråga om, är beräknad att kosta 12 miljoner kronor, och sedan kommer det förvisso att med denna typ gå duktigt uppåt på samma sätt som med Svea-typen. Och att man själf anser detta, bevisas af att man vill göra gällande, att fullt så många som förut *kan* man icke nu komma till. De gamla planerna i fråga om antalet pansarbåtar måste kastas öfver bord. Åtta relativt större båtar, heter det nu, det är den väg vi skola slå in på. Men ändå är det icke en förändring, det är bara ett fullföljande af de gamla planerna, heter det samtidigt. Jag förstår icke, hur man kan våga komma med en sådan, rent ut sagdt, bluff; hur en person uti ansvarig ställning inför landet, inför det folk, som nu hör debatten, vill söka göra gällande att vi icke skulle stå här vid en mycket ödesdiger och afgörande *vändpunkt* uti detta fartygsbyggande.

Ja, det har talats här så mycket om vårt lands intressen och om fosterlandets kraf, och det har kastats ut åtskilligt direkt eller indirekt mot dem, som vilja föra här en negativ politik, som det heter. Man har velat göra gällande, att detta är fullständigt oförenligt med hvarje äkta fosterlandssinne. Men samtidigt som man gör detta, drar man sig icke för att, som hela kammaren här har hört beträffande en direkt enkel fråga, som är gjord, huruvida regeringen vill stå eller icke stå för det uttalande, som gjorts af dåvarande sjöministern beträffande ombyggnaderna af de tre äldsta båtarna, svara med idel kringgående uttalanden och idel slingringar i stället för att svara direkt ja eller nej, ett svar, sådant som denna fråga förtjänade. Detta är, tycker jag, en symbol för hela det sätt, som här användes, då man spelar upp sig till den högsta fosterländska patos, men samtidigt begagnar en sådan taktik, som sannerligen icke höjer anseendet hos den, som använder densamma, lika litet som den efter min uppfattning är förenlig med den värdighet, som borde tillkomma det ämbete, som vederbörande bekläder.

Nej, vill man säga sanningen här, bör man säga ifrån, att herrarne icke alls ha så brådtom därför att Ni tro, att flottans

väl och ve hänger på om F-båten blir beviljad i år eller icke, utan det är helt enkelt därför, att ni vilja begagna det sista tillfället för att få igenom er vilja. Ni vilja begagna den situationen, då vi ännu ha en Första kammare som till $\frac{5}{6}$ icke har det minsta underlag uti den rösträttsreform, som af denna regering själf är genomförd, och som denna regering berömmar sig af såsom ett storartadt demokratiskt stordåd. Det är situationen, som föreligger, att man vill låta dessa medlemmar af Riksdagen, hvilka sitta på gamla underkända mandat, liksom vi f. ö. också göra här, afgöra saken. Man vill icke släppa fram folkets mening uti dessa ting. Man vill passa på att smida, medan man ännu har en möjlighet att kanhända få ett visst resultat, därför att man vet, att man icke kommer att få det resultatet, om svenska folket hade tillfälle att i detta ögonblick göra sin stämman hörd. Det är således ett öfvergrepp af minoriteten här i landet, som det här gäller att försöka skaffa en gemensam voteringshelgd åt, hvarigenom vi drifvas in på en politik, som leder till fullständigt oförutsebara konsekvenser i riktning af storflottor och sådant. Vi skulle drifvas in på dessa åtta båtar, som statsutskottet har haft den häpnadsväckande djärfheten att tala om, dessa åtta nya stora F-båtar med en kostnad af 100 till 150 millioner. Den politiken vill man i afton söka inaugureras, den politiken vill man drifva, därför att man ännu har kvar så pass mycket af den gamla riksdagsbesättningen, så att man tror att det skall gå. Där är sanningen, mina herrar på statsrådsbänken! Det är *icke* därför att ett undanskjutande nu af denna fråga skulle sätta hela vår flotta på spel, som ni drifva så hårdt på densamma, utan det är därför att ni vilja begagna den tillfälliga maktsituationen. Min partivän Rydén har redan sagt, och jag upprepar det, att där är det som skon klämmer; det är ett politiskt schackdrag ifrån högern att bärga in detta i sina lador mot svenska folkets vilja.

Det gäller därför att ifrån denna talarstol säga ifrån rent och klart, vare sig det svider mer eller mindre hårdt, när det träffar. Det gäller att säga ifrån sanningen angående den *politiska* sidan af saken, hvilken är hufvudsaken i detta ögonblick — beträffande det rent tekniska, så står den ena mot den andra, där kan man visa det ena mot det andra: betänkligheter, fördelar och synpunkter hit och dit. Men här gäller det för högern att få oss så långt som möjligt fast in uti en riktning af politiken, som det svenska folkets flertal icke vill vara med om, emedan det svenska folkets flertal tvärtom fordrar en nedsättning i militärbördorna, och det med eftertryck ändå. Det gäller för den svenska högerns regering att trumfa igenom — och jag tror alldeles säkert att den kommer att lyckas häri — trumfa igenom detta beslut med hjälp af dem, som *icke rättmätigt kunna anses representera det svenska folket*, drifva fram ett beslut om vidtgå-

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

ende åtgärder med begagnande af en ögonblickets situation, som herrarne mycket väl veta aldrig återkommer.

Med herr Branting instämde herrar *Persson* i Stockholm, *Hasselquist*, *Johansson* i Stockholm, *Åberg*, *Borg*, *Svensson* i Nyköping, *Kropp*, *Lindqvist*, friherre *Palmstierna*, *Tengdahl*, *Bosson*, *Persson* i Malmö, *Lindberg*, *Nilsson* i Malmö, *Åkerman*, *Eriksson* i Grängesberg, *Karlsson* i Fjäl, *Wilson*, *Rundgren*, *Kristensson*, *Linders* och *Waldén*.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag kunde ju ha instämt med den föregående talaren, men jag har ett par uppgifter, som jag gärna vill lämna vid detta tillfälle, då dessa röra en sida af saken som icke såvidt jag hört har berörts under hela denna långa debatt. Man har talat mycket utförligt om kanonernas kalibrar, bepansring, fart m. m., men kostnadsfrågan har endast i förbigående berörts.

När jag läste det kommittébetänkande, som ligger till grund för flera af Kungl. Maj:ts framställningar å fjärde och femte hufvudtitlarna, så fick jag det intrycket af betänkandets innehåll, att detta gick ut på att motivera fjortonmillionersbåten, men slutligen hette det, att då icke nationen kan skaffa så mycket penningar, finge vi nöja oss med F-båten. Det är därför icke alldeles säkert, att de försäkringar, man gjort, hålla streck, nämligen att man skulle stanna vid F-båtens kostnader; i samma mån vi kunna bygga ännu dyrare, blir det bara att fortsätta. Det finnes en hel del uppgifter, som enligt mitt sätt att se saken, äro försätligt lagda och uppenbart vilseledande. Det står t. ex. angifvet på ett ställe i kommitténs betänkande, att, om man antar anskaffandet af åtta båtar af F-typen, så skall den årliga underhålls- och bemanningskostnaden inskränka sig till 3,9 miljoner kronor. Det är alldeles uppenbart, att detta är *oriktiga* och *vilseledande* uppgifter och genom sådana uppgifter tänker man få igenom ett beslut, hvilket har mycket mera vidtgående konsekvenser än hvad man vill låta framgå af hela framställningen. Jag har på mitt enkla sätt försökt att något räkna med angifna års kostnader, och då har jag kommit till det resultat att underhållskostnad och stambemannning icke ensamt konstituera årskostnaden. Kommitterade och Kungl. Maj:t ha nämligen glömt att räkna med underhållskostnaden för de värnpliktige, hvilka uppgå till ett antal af 174 man för hvarje pansarbåt. — Skola då dessa människor lefva af luft, då de äro ombord? — Herr Tenow har i sin i dessa dagar mycket omtalade utredning beräknat, att hvarje värnpliktig kostar 1,68 hvarje dag, och räknar jag deras tjänstgöringstid med, så får jag ett afsevärdt högre belopp; hertill skall rättvisligen läggas $\frac{1}{20}$ af de angifna pansarbåtarnes anskaffningskostnad, och med dessa beräkningsgrunder uppgår ett års kostnader för åtta pansarbåtar till omkring 9,661,000 kronor

i rundt tal; räknar jag sedan efter samma grunder ett års kostnad för tolf jagare, kommer jag upp till omkring 2,442,000 kronor för dem; och för de 37 torpedbåtarna komma vi upp till omkring 2,420,000 kronor för dessa, och de 14 andra klass torpedbåtarna kräfvat omkring 570,000 kronor om året. För undervattensbåtarna blir det öfver 1,000,000 kronor om året och för anskaffning, underhåll och bemanning för torpedkryssare af nu gällande typ 1,111,000 kronor. Sammanräknar jag dessa poster, får jag en årlig kostnad för en del af de fartyg, som hänföres till första stridslinjen, af omkring 17 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Men dessa ökade årliga kostnader framläggas icke på sådant sätt att folk kan bli klokt på kostnadsfrågan, och så vill statsministern påstå, att här föreligger en så utomordentlig utredning. Kommittéerna ha sagt i sitt betänkande, att nyanskaffningskostnaden skall hållas till omkring samma belopp som under det senaste årtiondet eller 5 à 6,000,000 kronor om året, men nyanskaffningen endast för de fartyg jag förut omnämndt, nämligen pansarbåtar, jagare, torpedbåtar, undervattensbåtar och torpedkryssare går till en kostnad af omkring 7,916,000 kronor, om man följer kommitténs egna kostnadsberäkningar. Huru skall man under sådana omständigheter kunna komma och säga, att här bjudes svenska nationen ett försvar, som icke blir dyrare än det vi ha?

Herr Thyren sade i dag, att om han gick ut och resonerade med folket i allmänhet om de olika typerna, så skulle de icke begripa de olika typerna, men en sak förstå de, och det är, att de icke vilja ha den här nya pansarbåten, och han sade, att man kunde söka efter anledningen. Ja, mina herrar, anledningen till, att folket icke vill ha vare sig nya eller gamla pansarbåtar, är den, att folket blifvit fördt bakom ljuset; man har aldrig talat om för folket egentligen, hvad saken har kostat, utan man har sökt att med uppgifvande af hälften af kostnaderna drifva igenom det ena organisationsförslaget efter det andra. Sedan har det fattiga folket nog fått veta, hvad det kostat. Man utlofvade 1892 års härordningsorganisation för 27 miljoner kronor, det kostade 32- eller 33 miljoner kronor; man hade lofvat ut 1901 års härordningsförslag för ett betydligt mindre pris än det egentligen kostade; man lofvade oss kasernerna för 48 miljoner kronor, men de komma att sluka 75 millioner kronor, innan de bli färdiga. Inför en sådan föregångshistoria i vår militära politik frågar jag både professor Thyren och andra professorer, om man egentligen har rätt att klandra folket, för att det tänker som det gör i föreliggande fråga.

Det har sagts här förut, att om man skall genomdrifva detta förslag nu, så kommer det att tillbakasetta en hel del andra förslag, hvilka skulle vara ägnade att hålla folket kvar här i landet. Det är min lifliga öfvertygelse, att skola herrarna på detta sättet drifva försvarspolitiken, så att i skolen af de medel, som kläm-

Ang. nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

mas ut af nationen, lägga hvarje öre i första hand på pansarbåtar, komma vi att råka in under en fullständig ruin. Vi få låna penningar ifrån utlandet och draga in det ena hundratalet miljoner efter det andra för att hålla våra näringar uppe. Samtidigt med att vi sålunda draga in dessa medel äro herrarna med på att besluta nästan hur vidtgående utgifter som helst på detta militära område; men, mina herrar, I förloren hvad I egentligen behöfven för att mata kanonerna, I *förloren folkets förtroende och den entusiasm, som är erforderlig, när det gäller att en gång gå emot landets gränser*, om eventuellt landet skulle angripas, emedan folket rymmer fältet, därför att den ekonomiska hushållningen har varit hufvudlös. Det kan icke hjälpas, att vi måste, när vi stå inför en sådan fråga som denna, som man såsom den föregående talaren sagt, vill till hvarje pris försöka genomdrifva och beträffande hvilken man beklagar, att den gjorts till en politisk fråga, till Eder säga: I gören den själfva till en politisk fråga, när I hafven så litet förtroende för de nya väljarmassorna, som skola träda till och taga ansvaret för landets politik, att I till hvarje pris viljen, när Riksdagen icke är i detta fall, enligt min uppfattning, fullt beslutsmässig, med den gemensamma voterings-sedeln drifva igenom dessa utgifter, som föra med sig så många andra. Det kan ju hända, att de nya valmännen komma att säga ifrån, att den pansarbåt, som man nu tänker bygga, kommer att bli lika ensam i sitt slag, som Fylgia blef, då enligt min uppfattning dessa medel, som herrarna nu försöka genomtrumfa, äro fullkomligt bortkastade.

Herr Thyren har särskildt här nu i dag försökt vädja till oss, som representera industriarbetarna, att vi skulle se på denna fråga på det sättet, att en blockad af vårt lands gränser särskildt på dem verkar alldeles förlamande. Den föregående talaren har svarat på den saken, men herr Thyren yttrade en sak till, som jag icke kan låta stå alldeles obemött. Han sade — jag kommer icke ihåg ordalagen och kan naturligtvis icke återgifva dem så fint som han — att ett mot oss kämpande land bär sig icke åt på det sättet, att det skickar ut sina stora slagskepp mot våra torpedbåtar. Det är sålunda för att locka utlandets stora slagskepp i fällan, som vi skulle börja bygga F-båtar. Jag kan icke förstå herr professors strategi lika litet som jag kan förstå dessa militära auktoriteter, som jämt och ständigt tala om, att vår flotta med dessa F-båtar har till uppgift, icke att hindra fienden, när den vill sätta i land trupperna, utan egentligen att hindra den — när den skall fara hem igen, för att hämta nya. Om jag nu tänker mig, att vi skulle komma i ett så olyckligt läge, att vi skulle bli osams med våra grannar ryssarna, så skulle vi ju behöfva våra F-båtar för att hindra den ryska härledningen att sätta i land sina trupper någonstädes på Bottniska vikens kust. Herr Thyren konstaterade, att om vi icke kunde hindra det, så

ha vi ingen nytta af, om vi också vid norra gränsen hade så mycket kanoner, att de endast stodo tio meter från hvarandra. Ja, det är ju ett nytt bevis på, att Boden-byggnaden är mycket misslyckad. Och, herr Thyrén, vi lära icke kunna hindra Ryssland att sätta i land sina trupper på Bottniska vikens kust, för den händelse det landet allvarligen skulle sätta detta i fråga. Det är väl ändå icke så, om det skulle bli någon skärmytsling mellan oss och Ryssland, att det är vi ensamma som bestämma, hur det slaget skall utkämpas. Jag kan icke tänka mig, att den ryska härledningen då går tillväga på det sätt, som herr Thyrén försökt sätta i fråga, nämligen att de ryska torpedbåtarna och undervattensbåtarna gå att möta våra torpedbåtar och undervattensbåtar, utan det blir väl på det sättet, att vår motståndare lägger sina större fartyg tvärs öfver inloppet till Bottniska viken och skickar fram under de större fartygens skydd sina mindre fartyg, som äro lämpliga att upptaga striden med våra såväl nya som gamla fartyg. Då blir det fråga om, huruvida våra F-båtar, B-båtar, D-båtar, E-båtar, och gudarne vet alla deras namn och typer, kunna slinka igenom. Då beror segern på, om de kunna möta och angripa fiendens pansarflotta, och kunna icke herrar militärer konstatera, att de klara af den skifvan, tror jag, att det är mycket bättre att stoppa F-båten i skrinet, likaväl först som sist. Det är min uppfattning, att vi icke, äfven om vi få F-båten, kunna upptaga en strid, som herrarna ifrågasätta, att vi skulle vara mäktiga att göra, och då jag är öfvertygad därom, skulle jag anse det *som en förbrytelse mot nationen att votera nya miljoner till en sak, som jag är öfvertygad om, att den icke kan gagna landet.*

Nej, vår politik får väl ändå gå ut på att söka nedbringa försvarskostnaderna och i samma mån vi försöka det, skola vi inrätta vår utrikespolitik på sådant sätt, att vi kunna lefva i bästa samförstånd med våra grannar. Nu är det visserligen sant, att omständigheterna tvinga oss att i viss mån hålla en värnkraft både till sjöss och lands. Den uppfattningen vill jag icke frånträda, med jag vill allvarligt fråga: Skall det nya vapen, man nu står i begrepp att anskaffa, vara i besittning af en sådan utomordentlig förmåga, att vi med detsamma skola kunna åstadkomma det storverk som Kungl. Maj:t och herrar sjöofficerare ifrågasätta. Det kan dock icke förnekas, att äfven bland officerarna äro uppgifterna ganska olika; när vi hörde på amiral Dyrssens föredrag angående F-båten, hade vi också tillfälle att se en del planscher, på hvilka man angifvit, huru mycket de olika nationerna ärligen offra på sin flotta. Man fick då veta, att då England under ett år offrade 280 millioner, Tyskland 220, Förenta staterna 120, Frankrike 125, Ryssland 90, Japan 70 millioner kronor o. s. v., hade vi i Sverige samma år en motsvarande kostnad af 3,5 miljoner kronor, Danmark 4 och Norge 3,5. Om dessa tre länder

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

hade slagit sig samman och offrat detta för en gemensam flotta, kunde kanske denna gemensamma flotta betydligt gämsamt emot en af de stora, men icke vill man väl komma och påstå, att vår lilla flotta verkligen skall kunna taga upp striden med dessa stora, ohyggliga kolosser, som för öfrigt ha sällskap af en massa små fartyg, hvilka äro både till kraftutveckling och i modern teknik fullt jämförliga med hvad vi nu tänka skaffa oss. I fråga om slagskeppens deplacement har England ökat från år 1882 12,000 tons till 1911 27,000 tons, Ryssland under samma tid från 9,500 till 27,000, Tyskland från 8,000 till 27,000, Sverige, till sist, från 2,000 till 4,300 tons. Om vi nu sålunda skulle bevilja, hvad som ifrågasättes för denna F-båt, så skulle vi ändå icke i deplacement komma upp så långt, som Tyskland var 1882.

Det här förefaller mig vara en så tröstlös situation, att jag för min del icke kan vara med om att göra den ännu tröstlösare, genom att i ekonomiskt hänseende till på köpet utblotta nationen. Kommittén och statsutskottet ha talat om åtta båtar. På ofvannämnda föredrag följande diskussion sade — nu vet jag icke om det var föredragshållaren eller hans bror, men det var en Dyrssen — att sju F-båtar motsvara ungefär 12 af våra nuvarande pansarbåtar. Han lät sålunda en båt *hvila* och nöjde sig med sju, men han sade att sju måste vi ha, och att vi måste ha två divisioner med tre i hvarje division och dessutom en i reserv. Vid samma tillfälle yttrades, att om svenska nationen ville offra 190,000,000 kronor, skulle den under 30 år kunna förnya sin flotta, nybygga och underhålla den. Alla dessa uppgifter, *särskildt den sista*, hålla icke streck, ty de divergera på så betydligt många punkter, och för oss, som icke äro fullt inne i det här utan skola bygga på de uppgifter, som föreläggas oss, synes det, att ehuru det gjorts förfärligt många utredningar, så äro dessa saker lika outredda i afton, som de voro, innan Kungl. Maj:t tillsatte den stora försvarskommissionen. Men en sak är lefvande, klar och tydlig, och det är, att vi icke ha råd att offra så mycket på försvarsändamål, som vi offrat hittills, långt mindre att offra mera, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Thyren: Herr talman! Jag ber först att få göra ett par korta anmärkningar mot den senaste ärade talarens anförande. Han sade många ting, som kunde vara värda ett närmare bemötande, ifall det icke vore så, att tiden är långt framskriden. Men det är i synnerhet ett par reflexioner från hans sida, som jag ett ögonblick vill dröja vid. Han talade i öfvertygad ton om hvad jag naturligtvis och hvar och en för öfrigt måste hålla med honom om, nämligen det förkastliga i att af folket utklämma hvart enda öre. Ja, betyder då denna F-båt verkligen ut-

klämmandet af sista öret? Om vi antaga, att medelsumman för flottans nybyggnader kan sättas till 5,25 mill. — det blir ju så, om man räknar från år 1902 — kommer detta belopp något under den siffra, som svenska folket årligen betalar för sidenväfnader och sidenband — jag vill nämligen minnas, att detta går till cirka 5 $\frac{1}{2}$ mill. Om därpå herr Thorsson svarar: låt dem betala pansarbåten, som importera och bära siden, kanske vi möjligen skulle kunna förstå hvarandra. Jag vill svara: det är en skattelagstiftningsfråga, och i hvad på mig ankommer skall jag icke motsätta mig de skäligen sträfvanden, som herr Thorsson i detta afseende möjligen kan vilja främja. Vi kunna väl icke bestrida, att ett och annat litet steg i den riktningen blifvit taget på senare tider. I förbigående vill jag lägga till, att nämnda belopp är så högt, att det uppgår ända till $\frac{1}{20}$ af hvad svenska folket enligt den vanliga beräkningen årligen utbetalar för sprit.

Jag har en annan liten anmärkning mot herr Thorsson, nämligen då han försatte sig på den ryske generalstabschefens ståndpunkt och tänkte sig, hur man egentligen borde utföra ett ryskt anfall mot Syerige. De lägga naturligtvis, sade herr Thorsson, slagskepp i Ålandshaf, för att afspärra F-båtarna, och använda ofvanför dem — jag förstod honom så — mindre skepp, därför att det där icke är nödvändigt att använda större. Nu vill jag till herr Thorsson, hvilken, som vi alla veta, har ett ovanligt praktiskt förstånd, rikta den frågan: tror han, att den ryske generalstabschefen skulle lägga slagskepp i Ålandshaf, äfven om vi *inga* F-båtar eller pansarbåtar öfver hufvud hade? Hvarför i sådant fall lägga just slagskepp, hvarför icke taga kanonbåtar eller någonting midt emellan? Och lägger han åter slagskepp, därför att vi *hafva* F-båtar, så blifva hans slagskepp utsatta för våra undervattensbåtar och andra torpedfartyg: det blir för honom den *risk*, hvarom jag förut talade. Så skulle åtminstone jag resonera om jag vore rysk generalstabschef. Jag tror, att herr Thorsson efter närmare öfvervägande skall komma till samma resultat.

Tiden medgifver icke, att jag ingår på flera af hans reflexioner, som nog kunde vara värda diskussion, utan jag måste öfvergå till herr Brantings anförande, och tillåter jag mig upptaga hans anmärkningar i den ordning jag antecknat dem, hvilket torde vara samma ordning, hvori herr Branting framställde dem. Herr Branting berörde händelserna år 1905 och anmärkte, att man törhända alls icke borde tala om denna onekligen ömtåliga punkt. Jag blef emellertid frapperad af det argument, som han i främsta rummet androg mot hänvisandet på den roll, flottan faktiskt spelat i detta fall, i det han sade: skall man verkligen här i världen aldrig hysa tilltro till rättfärdighetens seger? — jag tror, att orden föllo precis så. — Ja, har då herr Branting eljest en så orubblig tilltro till att rättfärdigheten alltid segrar och att makten ingenting betyder? Gäller denna optimism på *alla* om-

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

råden i den yttre och den inre politiken eller gäller det blott i den situation, hvori Sverige och Norge år 1905 befunno sig, att rättfärdigheten skulle utöfvat så öfverväldigande verkan, att makten ingenting betydtt?

Vidare yttrade herr Branting, att vi torde ha en bättre neutral position — det är möjligt, att jag icke är ordagrann, i så fall får jag be om ursäkt, och det kan ju bli korrigeradt — han yttrade, säger jag, att vår neutralitet vore bättre garanterad, utan pansarbåtar än *med* sådana. Nå, det är en tämligen utpräglad principmotsats oss emellan i så fall. Herr Branting tror, att vill man vara neutral, så skall man så litet som möjligt reta stormakterna, de kunna eljest bli ilskna och slå till. Han vill, att vi, därest vi icke vilja ha krig, skola ådagalägga vår neutralitet genom att klippa af oss klorna och draga ur tänderna. Detta är en ståndpunkt, som man häfdat förr, men jag var knappast beredd på att få höra den framhållas af herr Branting. Det är möjligt, att jag missförstått honom, då ber jag naturligtvis om ursäkt, och det skulle glädja mig, om jag missförstått honom. Men jag vill erinra, att min uppfattning med hänsyn till neutralitetsläget är den, som jag förut utförligt redogjort för — hvilket visserligen herr Branting ansåg vara onödigt, liksom han ansåg om allt annat, som jag yttrade i mitt anförande: han menade väl, att han helst skulle sett, att jag tegat —, att jag anser, att ju kraftigare man väpnar sig, desto säkrare kan man vänta att få bli i fred, ty desto mera kostar det att taga oss. Och, herr Branting, i denna kapitalistiska, ekonomiska, materialistiska tid kunna vi väl vara öfverens om, att det mesta här i världen beror på hvad det kostar. Kostar det en milliard att taga oss, bli vi icke så lätt tagna som om det kostar 100 millioner, och kan man taga oss för blott 10 millioner, så blir risken för vår del efter min tro mångdubbelt större. Konsten är att göra sig dyr och svåråtkomlig. Allt annat är rena fraser — herr Branting använde ordet »bluff», men jag föredrager att säga »fraser» såsom i alla fall ett synnerligen mycket höfligare, framför allt mera parlamentariskt ord.

Så kom herr Branting till frågan om blockad, och utan att han alldeles positivt bestred, hvad jag i den delen sade, förklarade han blockad för ett hjärnspöke, och det på den grund — såvida jag icke ännu en gång missförstod honom — att vi kunde vara säkra på att ha en vän: »hvarför skulle vi just komma att stå *ensamma* med en stormakt emot oss?» Jag anmärkte förut i dag, att man från *försvarsvänlig* sida var något för benägen att förneka möjligheten af att vi kunna hafva en ensam strid med en stormakt, så att vi skulle stå isolerade. Från det håll däremot, som herr Branting representerar, plägar alltid eljest försvarsproblemet framställas i denna form: »Huru skulle vi *ensamma* kunna försvara oss mot en stormakt? — det är ju van-

sinne». Nu synes herr Branting själf vilja beteckna detta radikala resonemang som en praktisk orimlighet, men torde i sin kritik däraf gå till öfverdrift. Ena gången säger man: hvad tjänar försvar till? Ensamma mot en stormakt äro vi ju förlorade! Andra gången säger man: hvad är det för risk med blockad? Det kommer väl någon stormakt och hjälper oss; hvarför skulle vi just stå ensamma?

Jag vill emellertid vidare hemställa till herr Branting själf, om icke blockaden i alla händelser betyder mer än nog. Om än en stormakt finnes på hvardera sidan, är verkligen därmed faran för handelsblockad och uppbringning af handelsskepp ute på sjön utesluten? Blir icke tillräckligt af faran kvar, äfven om en eller annan hamn alltemellanåt lämnas öppen? Och träffa dessa åtgärder icke ändå industriarbetarna i allra högsta grad? Det visar återigen alltför mycken optimism att draga så stora växlar på den omtalade vänskapen, därest den nu öfverhufvud existerar.

Vidare sade herr Branting, att det dock var en betydlig öfverdrift från min sida, att Sveriges säkerhet och existens, eller hur långt han nu gick, skulle hänga på, huruvida vi *nu* finge pansarbåtar af F-typ. Nej, herr Branting, det är i hvarje fall icke min mening, att allt detta hänger på om det *just nu* beslutes en F-båt. Hade herr Branting eller det liberala partiet eller reservanterna eller hvem som helst för det första lagt fram, med någon utsikt att antagas, ett förslag om afsättande af en tillräcklig summa; hade man för det andra presterat tillräckliga motskäl mot den föreslagna typen, och hade man på dessa grunder begärt ett års utredning och jag rimligen kunnat taga för gifvet, att saken till nästa år skulle vara klar, så skulle jag hafva låtit resonera med mig äfven i denna punkt, och vi hade kanske blifvit ense. Herr Branting vet likaväl som jag, att det icke är allvarlig fråga om något sådant, utan att det gäller en obestämd framtid. Vi skulle ju råka in på den liberala utredningen, om hvilken herr Branting vid föregående tillfällen uttalat ungefär detsamma som jag — äfven där ha vi en brygga till enighet. Om herr Branting själf anser den liberala utredningen för en orimlighet, hur vill han begära, att jag skall ansluta mig till reservationen?

Herr Branting talade vidare om folkets mening o. s. v., i sammanhang hvarmed herr Branting förklarade oss »icke rättmätigt» sitta här som representanter. Ja, ordet rättmätigt har kanske en annan klang för jurister än för icke jurister, men i i mina öron låter det betänkligt, om vi skulle sitta här *orättmätigt*, hvilket måhända icke heller var herr Brantings mening. Hvad nu beträffar denna folkmening, som herr Branting åberopade, vill jag fråga, om det verkligen är så säkert, att rättfärdigheten och ännu mera att hänsynen till landets väl kräfver af oss, att alltjämt lägga örat till denna folkmening och lyssna till, huruvida den vill ha typen F eller typen D eller ingenting alls. Detta

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

folk åberopar man ofta i tid, men stundom i otid. Har »folket» verkligen allvarsamma förutsättningar för att träffa det rätta i detta fall? Jag kunde något så när förstå herr Brantings invändning, ifall frågan gällde: försvar eller icke försvar? Men en sådan frågeställning anser herr Branting för en galenskap. Han sade till och med, att folket var så godt som ense om att ett sjöförsvaret skulle finnas. Leke skola vi då i fråga om typen F eller D rätta oss efter den stora massan, som icke vet mera än hvad Dagens Nyheter eller Skånska Dagbladet eller någon annan dylik ljusspridare säger, att de *skola* tro om den ena eller den andra typen. Jag tillåter mig att på denna punkt påminna om ett uttalande, som i år redan fyra eller fem gånger citerats här i Riksdagen, nämligen: »jag röstar icke på kommando». — Ja, jag röstar icke på kommando af regeringen i denna punkt eller i någon annan, men jag röstar sannfärdeligen heller icke på kommando af den s. k. folkmeningen, och om jag tvingas att välja mellan dessa två i en sådan sak som denna, så anser jag regeringen hafva mera sakkunskap än folkmeningen, och följer således den förra hellre än den senare.

Jag skall nu yttra några ord gentemot herrarna Kobb och Staaff, som båda gjort mig den äran af ett personligt bemötande. Hvad beträffar den förra, är jag så mycket mera ledsen att jag, som kom för sent hit i afton, icke fick höra hvad han sade om mig, som det har berättats mig, att han skall hafva sagt någonting verkligen spirituellt. Jag är nu icke i tillfälle att bemöta detta, ifall det icke var så spirituellt, att han finner skäl att upprepa det, i hvilket fall jag skall söka göra mitt bästa. Vid den tidpunkten, då jag anlände hit, var emellertid, såvidt jag kunde uppfatta situationen, denna spirituella del oåterkalleligen till ända. Herr Kobb var då sysselsatt med att bevisa, med historiska och andra skäl, att vi äro ur stånd att hindra en invasion af en stormakt. Hvem i all världen har påstått, herr Kobb, att vi skulle kunna hindra en stormakt från invasion? Herr Kobb lär visst uti sin spirituella del ha sagt bland annat, att jag onödigtvis talat om sådant, som icke hörde till ämnet, därför att jag icke uteslutande höll mig till F-båten. Anser då herr Kobb något bevisadt om F-båten därmed, att vi icke kunna hindra invasion? Tror herr Kobb, att det finnes någon pansarbåtstyp, eller någon annan form för sjöförsvaret, eller något landtförsvaret, eller öfver hufvud någonting alls, som skulle kunna *hindra* en stormakt från invasion? Konsekvensen af herr Kobbs ståndpunkt är ju precis detsamma, som jag på förmiddagen bemötte, nämligen ren afväpning, under den förevändning, att en liten stat icke skulle *kunna* försvara sig. Och långt ifrån att det var onödigt att *då* säga, hvad jag sade, visar det sig tvärtom högst nödvändigt att ännu en gång upprepa det. Det är icke fråga om att göra sig *säker* i försvarsafseende, utan det är frågan om att göra sig så *dyr*

och svåråtkomlig som möjligt. Ju längre vi komma på den vägen, ju mer det kostar för en stormakt att taga oss, desto säkrare kunna vi vara på att icke blifva tagna. Absolut säkra därpå kunna vi aldrig någonsin blifva, förrän vi äro afgjordt starkare än alla världens öfriga makter tillsammans. *Ang. nyan- skaffning af krigsfartygs- materiel.* (Forts.)

Ja, det återstår mig nu herr Staaffs anförande. Han började med det numera inom journalistiken icke ovanliga argumentet mot mig — *fyrverkeri!* Man har ju öfvergått från sofistisk, dialektik och retorik, sedan jag under preventivdebatten tillät mig skämta därom, till »fyrverkeri och trollkonster». Ja, det är ett argument, som kan med lika stor fördel användas som de föregående. För det första är det synnerligen ägnadt att öfverbevisa alla dem, som ingenting bättre begära än att blifva öfverbevisade, och för det andra anstränger det icke hjärnan det allra ringaste; man har det med i fickan, till hands vid alla förekommande frågor — ett verkligt universalmedel. Nog af, mot dessa fyrverkerier satte herr Staaff sina *realiteter*. Jag förmodar, att han åsyftade en estetisk kontrastverkan, så att *realiteterna* skulle taga sig så mycket bättre ut mot bakgrunden af dessa onyttiga och intet bevisande fyrverkerier. Hvilka voro då mina fyrverkerier? Jo, jag skall i korthet be att få rekapitulera själfva hufvudpunkterna. Det var först, att, om vi icke hafva ett tillräckligt sjöförsvär för vårt land, måste hafvet och våra skärgårdar vara till en oerhörd fördel för hvarje anfallande. Vidare den nyss omtalade blockaden. För såvidt vi blifvit ett handels- och industriland, äro vi till spillo gifna, ifall vi icke så mycket, som vi någonsin kunna, beröfva fienden möjligheten att angripa oss i vår handel. Den är lifsnerven, i och med det att vi blifvit ett industriland. Vidare, att liknande förhållande gäller med hänsyn till neutralitetens upprätthållande, därvid jag åberopade ett bekant yttrande, att, om England skulle välja en operationsbas, antingen inom Sverige eller Danmark, under t. ex. ett krig med Tyskland, så skulle England naturligtvis taga till operationsbas det till sjöss svagare af de två länderna. Slutligen, att, när man resonerar om pansarbåtar eller icke-pansarbåtar, man måste göra klart för sig, att hvad man kan vinna med försvaret endast är ett, nämligen att göra sig så *dyr* som möjligt för fienden. Man får icke räkna så, att en fiende placerar sina slagskepp i Ålands haf, när vi inga slagskepp hafva, utan man måste gå ut ifrån, att fienden bjuder öfver just så mycket, som han är tvungen till, och icke mer. Och vi skola tvinga fienden till att bjuda så högt som möjligt, om han vill taga oss.

Efter dessa *fyrverkerier* öfvergår jag nu till *realiteterna*, sådana de anfördes af herr Staaff. Han utvecklade såsom afgörande skäl mot mig för det första många siffror, som jag icke alls betvivlar rörande byggandet af Dreadnoughtar i Ryssland och andra länder. Och han hade gjort sig mödan att till och med räkna ut

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

deras meterton. Han drog fram sina siffror uppenbarligen för att framhålla den skarpa skillnaden mellan pansarbåten F och dessa Dreadnoughtar. Vidare gjorde han den reflexionen, att denna vår F-båt får mindre fart än vissa slagskepp, hvilkas kölar redan äro sträckta eller hålla på att sträckas i Ryssland, och som skola få en fart af 23 knop. Vidare slöt han sig från det faktum, att vi förut höjt flottanslaget, till att det *förmodligen* skulle springa upp till 140 à 150 millioner, i stället för hvad som beräknats. Vidare gjorde han en anmärkning rörande antalet båtar. Han citerade uttalandena från 1882 och från 1885, då man kräfft 14 eller 15 båtar och sammanställde dessa uttalanden med, att man nu ville nöja sig med 8 båtar. Vidare anmärkte han, att man öfverallt i landtarméerna höll på de bästa och sista tekniska hjälpmedlen. Och han frågade: huru stämmer det ihop med, att man anser sig kunna undvara de förnämsta tekniska hjälpmedlen på sjön? Så gjorde han ett litet inpass om våra sjöofficers smak för det yttre och lysande, för långresor m. m. Slutligen öfvergick han till utredningsfrågan, som jag till sist skall komma till.

Ja, mina herrar, detta är hvad herr Staaff anförde såsom de afgörande bevisen mot F-båtarna, och hvar och en bör kunna själf bedöma dessa *realiteters* värde. Den omständigheten att andra makter hafva större skepp var oss väl bekant förut; och att de så småningom komma att skaffa sig ännu större fartyg, är nog troligt. Men är *det* verkligen ett ytterligare skäl att icke taga F-båtstypen? Om så är, är det ett skäl för att under en så godt som öfverskådlig framtid ingenting bygga, eller skulle det kanske utgöra ett skäl för någon annan typ än F? Skulle därutaf följa, att vi skulle *minska* vår typ allt eftersom deras *ökas*, eller kanske, att vi skulle öka vår egen ända upp till Dreadnoughtstypen? Var det meningen? Jag fick för min del absolut icke klart för mig af herr Staaffs anförande, hvart han ville hän med sina siffror.

Än vidare frågan om antalet: de 14 à 15 båtar, som skulle minskas till 8. Det var en punkt, som äfven herr Branting framdrog och jag tror, att det var just på den, som han använde sitt favoritord *bluff*. Är det verkligen bluff att resonera så här: om vi hafva jämförelsevis små och svaga enheter, så torde vi behöfva minst 14 à 15 båtar, men om vi hafva dubbelt så starka enheter, kunna vi hjälpa oss med ett mindre antal? Hade någon påstått, att vi skulle hjälpa oss med en eller två stycken, äfven om det vore Dreadnoughts, då hade det varit bluff med hänsyn till Sveriges geografiska gestaltning. Likaså, om det fallit någon in att påstå, att 8 F-båtar skulle hafva samma effekt som 14 eller 15 F-båtar.

Hvad herr Staaff vidare nämnde angående de tekniska hjälpmedlen inom landtarméerna, så lär väl ingen betvifla, att det vore

ett stort misstag att ej använda t. ex. den sista gevärstypen, då detta icke möter alldeles särskilda hinder. Men det är väl skillnad mellan att icke använda den sista gevärstypen och icke skaffa sig en uppsättning af Dreadnoughtar; att köpa en eller två sådana vore ju, som nyss nämnt, meningslöst. Det är ju, med hänsyn till kostnadsfrågan, på förhand gifvet, att vi under alla omständigheter *måste* nöja oss med mindre båtar än de allra största. Vi måste helt enkelt skaffa oss de bästa, som våra tillgångar medgifva.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Hvad herr Staaff sedan talade om smak för det yttre och lysande hör väl knappast hit. Det var väl snarast en liten fyrverkeripjäs, som kom såsom inledning och öfvergång till den verkligt stora fyrverkeripjäsen, den enda som verkligen förtjänar namnet, nämligen den liberala *utredningen*, hvilken åtminstone torde kunna sägas hafva *gått upp* såsom en sol, huru den nu än går ned. Jag hade väntat, att herr Staaff skulle gifva något svar på min blygsamma fråga i förmiddags angående *terminus a quo* för denna utredning. Jag citerade ett bestämdt uttalande af en framstående ledamot af det liberala partiet, hvilken sade ifrån, att man från det hållet icke kan godkänna en utredning, som verkställes, medan den nuvarande regeringen sitter. Det skulle vara intressant att veta, om herr Staaff har samma åsikt, så att man således kan få besked, om man åtminstone kan från nu datera utredningen eller om dess början skall uppskjutas till ett regeringsskifte. Det skulle för mig klara situationen betydligt. Än vidare, antaget att utredningen någonsin börjar, så finnes ingenting annat än en lös förhoppning, uttalad af herr Staaff, att det ej må dröja så länge, innan den kommer till slut. Ja, att hoppas är skönt, heter det. Men om man ser på de utredningar, som man på detta område hittills haft, peka de sannligen åt ett annat håll. Och denna liberala utredning skulle ju omfatta försvaret i dess helhet och skulle icke blott klargöra landets ekonomiska resurser, utan äfven beräkna finansieringen af sådana komplicerade uppgifter som ålderdomsförsäkring och andra viktiga sociala kraf. *Allt* detta skulle, som sagdt, gå in i denna utredning. Och sedan skulle man på denna basis dela ut anslag i rätta proportioner mellan landt- och sjöförsvaret. Sedan man gjort detta, *då först* skall man gå in på den närmare organisationen af sjöförsvaret. Och *därefter* skall man ändtligen rycka in på frågan om båttypen, som vi nu tala om. Då vill jag ånyo fråga: hvad skola vi göra under den tid, denna utredning skall pågå? Jag hemställer återigen till herr Branting, om det är ett korrekt uttryck för detta läge att vilja påstå, att det hänger på *nu*. Nej, jag skulle snarare vilja säga, att det hänger på, om det *någonsin* skall ske, d. v. s. om denna utredning någonsin blir slut.

Ja, under sådana förhållanden och då jag måste anse, att,

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

om än det ligger något allvar bakom utredningstanken, förhoppningarna om att inom sjövapnet själft finna stöd för något väsentligen annat än den nu föreslagna F-båts typen äro försvinnande små, och möjligheten att mot en kompakt mening inom vapnet och bland de kompetenta verkligen genomdrifva och få folkets förtroende för någonting annat försvinnande litet, kan jag omöjligt våga mig in på en dylik äfventyrlig linje, utan måste jag för min del, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Christiernson: Herr talman! Jag skulle naturligtvis icke hafva vågat begära ordet i denna fråga, sedan min vän den högt ärade representanten från Lund hissat sitt befälstecken på regeringens F-båt. Men då han genom sina två anföranden i dag, det första såväl som det sista, i mitt tycke stigit ned från den piedestal, dit han förut uppstigit genom sin egen begåfning och vår beundran, samt alltså nu befinner sig nere midt ibland oss, så må det förlåtas mig, att jag dristar mig att säga några ord om den ståndpunkt, som han här har förfäktat.

Han försökte i sitt sista anförande framföra som en allvarlig förebråelse, att man icke nu — just nu — vill vara med om F-båten, och han undrade om de argument, som i detta afseende framförts, voro så allvarligt menade. Jag tycker dock, att det är litet märkvärdigt, att den talaren kan våga att betvifla allvaret i sina motståndares argument, när han i sitt första anförande själf icke var så allvarsam ens en gång, att han gjorde något yrkande.

Herr Thyren har försökt, ja, jag tror icke, att det var ett allvarligt försök — det var väl bara en fyrverkeripjäs — att locka socialdemokraterna med på den något äfventyrliga seglats, som nu börjas med F-båten. Då han framhåller, att när det en gång blir blockad, så komma industriarbetarna att få svälta, och därför vore det klokt af deras representanter i Riksdagen att biträda förslaget om F-båten, så vill jag säga, att Sveriges industriarbetare och deras representanter här i Riksdagen hafva vid mer än ett tillfälle, när det varit fråga om blott en så obetydlig sak som undersökning beträffande arbetslöshetsförsäkring, funnit, att herrarna i dessa fall, d. v. s. majoriteten i Riksdagen, nästan äro ungefär så som man påstår, att den blockerade fienden en gång kommer att blifva. Och när vi våga dessa två saker mot hvarandra, förstå herrarne också, att de svenska industriarbetarna icke äro så förskräckta för den där hotande faran att en gång under en blockad behöfva svälta. Majoriteten inom Riksdagen får nog här först visa ett något vänligare sinnelag, ett sinnelag, som tager sig uttryck i gärningar, som afse att i någon mån förminska de olägenheter, som verkligen finnas här i landet och som för många familjer yttrar sig i svält, innan det är värdt att tala om nöd på grund af fientlig blockad.

Beträffande den nu föreslagna pansarbåten har man ju bevisat, att fyra äro lika med sex af den nuvarande typen, och särskildt har ju äfven den siste talaren framhållit, att när åtta båtar äro lika effektiva, d. v. s. ha lika stor metertonenergi som femton mindre, är det mycket förnuftigare att gå med på denna båttyp. Ja, men då kan man ju förenkla problemet dithän, att man ökar fartygets styrka, så att man till slut kommer ned till en eller två enheter, som motsvara det ursprungligen som behöfligt afsedda större talet. Men, mina herrar, det har ju aldrig varit afsikten att på ett ställe samla det metertontal, som representeras af hvarje båtenhet multiplicerad med nuvarande antalet, utan afsikten med det stora antalet båtar har varit att kunna dela på dem. Man har förut sagt, att Sveriges långa kuststräcka kräfver större antal F-fartygsenheter. Jag undrar just, huru det skall gå, när man förminskar antalet enheter. Kanske det är sant, att i detta fall fyra är lika med sex, men om man behöfver dessa fyra på fem platser, då undrar jag, huru det skall gå till och om det är möjligt. Visserligen minskar man antalet fartyg i divisionen från fyra till tre, men jag åtminstone känner mig icke öfvertygad om, att en divisions effektivitet gentemot fienden bibehålles, om man minskar antalet enheter från fyra till tre, och allra minst lär det väl imponera på en eventuell fiende.

Det har här sagts, att folkmeningen skall man icke ta så mycken hänsyn till, och den siste ärade talaren sökte ju äfven bagatellisera densamma. När han i dag med sådan styrka vände sig mot majoriteten i Andra kammaren ville han rent af göra troligt, att den är ute på orättfärdiga vägar, att den söker föra fäderneslandet i olycka, därför att den vägrar sin medverkan till F-båtens genomförande. Andra kammaren har emellertid alltid ställt sig på denna afslagsständpunkt. Här har af herr Rydén, tror jag det var, framhållits, hurusom man under senare delen af 90-talet i denna kammare vände sig mot alla framställningar af dylikt slag och hurusom hela vårt pansarförsvär tvingats på nationen på den gemensamma onröstningens väg, tack vare den kompakta majoriteten i Första kammaren. Den tvifflar sannernligen icke på de sakkunnige, när de komma från det hållet, men om man någon annan gång har sakkunnige, hvilka uttala en mening, som Första kammaren icke tycker om, då brukar den vanligen reducera dessa sakkunniges utlåtande till ingenting. Jag ber att få understryka, att hela denna pansarbåtsfråga är en af de olyckor, som landet fått genom den förra Första kammaren — vi lära ju nu ha en moderat, en reformerad Första kammare — och jag ber vidare att få påpeka att när det år 1890 var fråga om att bygga den tredje pansarbåten, det var Thule, *afslags* framställningen därom med en afsevärd majoritet uti denna kammare. Det var då endast fråga om att bevilja 2,868,000 kronor, af hvilka under påföljande år skulle utgå 868,000 kronor.

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Mot förslaget uppträdde det dåvarande landtmannapartiets främste män, bland andra herr Pehr Pehrson i Törneryd, och bland dem, som instämde i afslagsyrkandet, var äfven herr Hans Andersson i Nöbbelöf, numera i Skifarp. Det var äfven då fråga om den allmänna meningen och allmänheten och att man sökte bagatellisera dess mening i saken. Jag skall be att få citera ett yttrande af en dåvarande medlem af kammaren, herr Ericsson i Bjärsby, som nog icke torde vara okänd. Han vände sig mot en stockholmare med följande uttalande: »Om herr Werner ville göra sig besvär med att taga reda på, hvad allmänheten i landet i detta och dylika ämnen tänker, skulle han erfara, att den, som naturligtvis saknat tillfälle och jämväl tekniska insikter för att bedöma den ena fartygstypens företräde framför den andra, icke vill bidraga till byggande af flera pansarfartyg, af hvad slag de vara må, innan andra för samhället långt viktigare frågor blifvit af Riksdagen och Kungl. Maj:t pröfvade och på ett för allmänheten tillfredsställande sätt afgjorda.»

Detta yttrande synes mig ha än större värde i dag, än det hade den gången, det fälldes. Nu gäller det dock att vara med om att bevilja nära 12,000,000 kronor, men den gången var det icke fråga om en summa, som ens gick upp till 3,000,000. Jag vill fråga: Hvad har blifvit gjordt på dessa något öfver tjugu år, som skulle kunna göra allmänheten benägen att offra mera på försvaret? Äro icke alla dessa sociala missförhållanden fortfarande rådande? Har man gjort någonting för att infria de löften, som gäfvos före 1890? Nej, ingenting! Och likväl anser man, att Andra kammaren, då den icke vill vara med om denna nya miljonhistoria, därigenom begår en handling, som icke är berömvärd. Jag förstår icke detta resonemang.

Man kör här fram med de sakkunnige. Herr statsministern blef rent af upprörd vid tanken på, att man kunde ha några invändningar mot denna marinens sakkunnigeinstitution. Jag ber emellertid att få erinra om, att gäller det blott en så relativt enkel sak som att tillsätta t. ex. en professor i Lund, går man oftast till utlandet för att få sakkunnige för bedömande af den frågan, men här, när det gäller en så viktig fråga som denna, hvilken väl får anses mångdubbelt viktigare än tillsättandet af en professor i Lund, skall man utan vidare svära på dessa ensidigt sammansatta sakkunnigas utsago. Jag vädjar till medlemmarne af denna kammare: Är den sakkunskap, som kommer från det militära hållet, verkligen af den natur, att man utan vidare är tvungen att tro på den? Har icke här i kammaren år efter år påvisats hurusom denna sakkunskap är mycket litet värd? Jag vill erinra om Boden; det exemplet har ju förut åberopats här. I det fallet har ju sakkunskapen, tycker jag, fått sig en sådan skada, att man kan tala om ett ohjälpligt haveri. Och jag undrar, om Fylgia kan anses i någon mån ha reparerat det haveri, som den

militära sakkunskapen har lidit. Jag för min del har under alla de år, som jag suttit i Riksdagen, funnit, att denna sakkunskap icke är något att vidare lita på, utan att man tvärtom bör ställa sig mycket misstrogen gentemot densamma. Och för öfrigt, mina herrar, denna sakkunskap skall inrätta sig efter Riksdagens önskingar och dess bud; det är icke den som skall föreskrifva, huru vi skola göra, utan det är vi, som skola säga hvad den skall göra. Om en förnuftig ordning vore införd, anvisade Riksdagen en viss summa, och därefter finge herrar militärer rätta sig. Jag tror, att det sättet att tillfredsställa deras aptit skulle vara för landet mycket billigare och äfven mycket nyttigare för landets försvarsväsende, ty vi skulle då undgå det slöseri, som numera utmärker försvarsväsendets båda grenar.

För att fatta mig kort skall jag inskränka mig till att återgå till ett af de argument, som den ärade representanten för Lund använde. Han framdrog nämligen här kortspel såsom ett bevis, som tycktes i hög grad senteras af högermännen, nämligen såsom bevis för att det är nödvändigt att bifalla detta förslag om F-båten. Han sade, att om den ene har en hacka, sticker icke gärna motspelaren öfver med trumf, och allra minst tar han till trumf ess, utan han kommer med en högre hacka. Ja, det är alldeles riktigt. Men det är icke alltid man spelar på det sättet; det finnes äfven spel, där de höga korten *icke* ha något värde, utan där det gäller att krypa, och då brukar vanligen den, som har småkort, gå hem. Jag tror, att det sättet att spela kan vara nyttigt för den ärade representanten att lära.

Herr Starbäck: Äfven jag lofvar i likhet med den föregående ärade talaren att icke blifva så särdeles lång i denna diskussion.

Det kan icke förnekas, herr talman, att det legat en viss glans öfver denna debatt, en glans, som erinrar mig om den klassiska strofen: »då den rosenfingrade Eos spred sitt skimmer» öfver, låt oss säga, det gamla Mare inferum eller på svenska: Thyrenska hafvet. Det är ju så, tyckes det, att F-båten nu skall segla in i den goda hamnen, smyckad på ganska underbart sätt icke minst af den ärade professorn från Lund. Han tycker nu naturligtvis, att det är olämpligt, särdeles såhär sent, att börja med en så billig ordlek, och det skall jag gärna medgifva, men man kan ju få vara litet billig, då han här förut så ifrigt talat för, att vi skola göra oss så dyra som möjligt; det har han nu bidragit till — huru pass mycket, det får framtiden utvisa.

Jag skall icke gifva mig in på någon vidare ordstrid med herr professor Thyren. Jag vet ju mycket väl, att hvad han nu än kommer att använda för vapen — jag skulle för min enskilda del vilja återgå till den gamla benämningen sofistisk — blir det i alla fall ganska svårt för mig att reda mig. Men det vill jag

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

säga herr professor Thyren, att jag skulle vilja utmana Eder till duell på kanoner, men då skall jag be att få välja en 30,5 cm. kanon, och Ni får taga en 28 cm.; och så bestämmer jag afståndet. För resten kan jag icke neka till, att det förefaller mig, som om här särskildt genom herr Thyrens anförande kommit någonting öfver denna debatt, som icke precis varit detta allvarliga ämne fullt värdigt.

Så har man här också spelat på strängar, som jag skulle vilja benämna chauvinismens. Jag hade för en eller annan vecka sedan tillfälle att i dessa frågor samtala med en person, som fordom tillhört Riksdagens Andra kammare, en högt aktad man, som när han här höjde sin stämma tillvann sig kamraternas alldeles särskilda uppmärksamhet. När vi kommo in på denna fråga om flottan och på hvad sätt flottans män skött sina angelägenheter, när det gällt att eröfra anslag från Riksdagen, fällde han gång på gång uttrycket chauvinism. Han menade därmed, att flottans män gifva ett löfte, som han för sin del betviflade, att de i farans stund skulle kunna infria, nämligen att redan ute på hafvet afgöra Sveriges öde. Det ligger, det kan icke förnekas, i hela denna debatt ett försök att ingifva oss den känslan, att om vi icke gå sjömilitärernas önskningar till mötes, då ha vi förintat en sådan del af vårt försvar, att vi icke kunna stå till ansvar därför inför framtiden. Vidare har här talats om, huru det skulle se ut för den ene eller den andre, om vi blefve storfurstendömet Sverige. Hvad är nu, mina herrar, detta för någonting i en debatt sådan som denna? Hvem har någonsin vågat påstå, och jag vill säga, hvem vågar påstå, att någon af dem, som sitta här i denna kammare, icke skulle vilja försöka allt och offra allt för att hindra andra färger än de svenska att svaja från den svenska kulturmetropolens tinnar och torn? Ingen, herr Dan. Broström, bör ha rättighet att ens antydningssvis framkasta något sådant. Jag har ansett, att detta bort sägas ifrån från liberalt håll.

Jag kan emellertid, herr talman, icke underlåta att, med tanke på de båtar, som här flera gånger varit på tal och om hvilkas stridsvärde i närvarande stund man förgäfvades anhållit att få uppgift, erinra om en debatt, som här hölls år 1907, angående några andra båtar, som då skulle moderniseras. Frågan gällde då ändring af pansarbåtarna af tredje klass Hildur, Björn och Gerda. Vid det tillfället yttrade herr Carl Persson i Stallerhult, med hvilken jag då hade äran att göra sällskap såsom reservant: »Vore det icke skäl att taga steget fullt ut och utrangera båtar sådana som dessa och sålunda icke behöfva räkna med dem, då det gäller att bestämma den lefvande kraftens storlek.» Det skulle enligt min mening vara af ganska stort intresse att ändtligen få veta, hvad som är den lefvande kraften hos de båtar, som i afton

varit tal om? Hvad ha vi att räkna med nu med afseende å dem? Hvad betyda de? Intet svar.

Särskildt med hänsyn till den nyss afslutade voteringen i Första kammaren har jag kommit att tänka på hvad som nyssnämnda år, 1907, yttrades af dåvarande vice talmannen i denna kammare angående en fråga, som äfven i dag varit uppe, nämligen frågan om bemanningen. Han yttrade som följer: »Jag vill för min del icke förneka, att nödvändighet föreligger, att under den närmaste framtiden den fråga utredes, som här af de båda föregående talarne blifvit berörd, nämligen huru man i längden skall kunna ordna frågan om flottans bemanning, då materielökningen pågår i så pass stort omfång, som fallet varit nu under en följd af år.» Ha vi fått någon utredning om, att detta nu ligger klart? Jag tror det knappast. Detta är, mina herrar, betänkligheter, framförda från det gamla landtmannahållet, som nu fullkomligt fått falla.

Jag tillåter mig att ännu en gång återvända till hvad herr professor Thyren här yttrade. Jag erinrar mig hans utomordentligt kraftigt framförda citat af Gustaf II Adolf den store, såsom han sade. Vi ha ju hört vår nuvarande statsminister jämföras med Axel Oxenstierna, så att det är ju icke så underligt, om storhetstidens väldiga gestalter tagas fram här för att tjäna nutidens ändamål. Herr professor Thyren talade således om inre endräkt och en stark flotta. Jäväl, nu har han bidragit till hvad han tror — därom är jag lifligt öfvertygad — skall blifva en stark flotta. Jag hoppas, att han sedan kommer att såväl i som utom Riksdagen bidraga till en inre endräkt, och jag skulle vilja hoppas, att han gjorde det så, att vi icke komma i den besynnerliga ställning att — och här vänder jag mig, om jag får lof, till hans excellens herr statsministern — endräkten eller, låtom oss säga, bristen på endräkt gjorde besättningen på F-båten och inom flottan öfverhufvud taget mindre pålitlig. Hans excellens herr statsministern använde här den bilden: ett kavalleriregemente utan hästar, det blir intet kavalleriregemente; men, herr statsminister, låtom oss i stället tänka oss ett regemente hästar utan ryttare — det torde väl ändå icke vara så särdeles mycket bättre, ja, jag tror sannerligen att det är sämre. När vi nu stå här i detta för Andra kammaren ganska viktiga ögonblick, torde det kanske vara skäl i att ganska energiskt vädja till den, som makten hafva i detta land, att komma ihåg hvad herr professor Thyren yttrade, icke så mycket i hvad det angick den starka flottan — vi ha ju, tror jag, fastän jag icke så noga följer med utnämningarna, åtminstone en amiral och en sjöminister i regeringen, så att icke behöfva vi frukta för, att hänsyn icke kommer att tagas till flottan — utan äfven hvad herr professor Thyren yttrade dessutom om den inre endräkten.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Herr Lindvall: Herr talman, mina herrar! Att nu vidare orda om den föreslagna pansarbåtens egenskaper, om dess bestyckning, dess pansar eller dess hastighet o. s. v., anser jag icke vara behöfligt, ty härom är ju så mycket taladt och skrifvet. Jag ber endast, herr talman, att få säga, att som jag är representant från ett län, Blekinge, där flertalet af befolkningen — det är min öfvertygelse — hyser varma sympatier för sjöförsvaret och vår flotta, och då jag har den uppfattningen, att statsutskottets förslag är för vårt fosterland både nyttigt och nödigt, vill jag uttala den förhoppningen, att Riksdagen nu måtte fatta beslut i enlighet med utskottets förslag, till hvilket jag, herr talman, nu yrkar bifall.

Herr Johansson i Jönköping: Jag anhåller, herr talman, i trots af den långt framskridna tiden att få säga ett par ord; de skola icke blifva många. Jag gör det därför, att ehuru så mycket här blifvit taladt uti denna fråga af kammarens mest framstående ledamöter, så har dock icke det hufvudskäl kommit fram, som för mig är det bestämmande, då jag nu inom kort går att lägga min sedel i rösturnan. Jag känner denna stund så ansvarsfull, att jag vill angifva hvilket detta skäl är.

Jag medgifver, att försvaret för regeringens förslag har varit glänsande och att den bevisföring, som förts för F-båten, på många punkter varit ganska bindande. För mig står dock saken så, att själfva den grund, på hvilken hela denna bevisföring hvilat, är osäker för att ej säga obefintlig. Förutsättningen är den, att det för vårt lands sjöförsvär är just det rätta måttet af maritim försvarskraft, som innefattas i tolf pansarbåtar af typen Oscar II eller däremot svarande åtta pansarbåtar af F-typen, eller ock, såsom herr Carl Persson i Stallerhult uttryckte det, i ett nybyggnadsanslag per år af omkring 5 millioner kronor för flottan. Det finnes, mina herrar, icke alls någon säkerhet för, att detta mått är det riktiga, att vårt land med hänsyn till sitt försvarspolitiska läge behöfver och med hänsyn till sina ekonomiska resurser *kan* hålla ett sjöförsvär af dessa dimensioner. Det skulle lika väl kunna antagas, att måttet ligger lägre och motsvarar t. ex. åtta pansarbåtar af typen Oscar II eller ett i samma mån reduceradt antal båtar af F-typen. Detta antagande innebär, med andra ord, att vi måhända icke ha råd att årligen utbetala 5 millioner kronor för flottans nybyggnader, utan att denna årliga utgift får sättas lägre, t. ex. 3 millioner. Denna punkt har icke blifvit utredd; den har icke ens på allvar blifvit vidrörd under den diskussion, som här blifvit förd. Jag måste säga Eder, mina herrar, att det utan tvifvel förhåller sig så, att många af denna kammarens ledamöter, när de nu gå att rösta mot F-båten, göra detta icke så mycket därför, att bevisföringen varit otillräcklig, eller att icke försvaret för regeringens och utskottets förslag varit

bra, utan just därför att de icke äro säkra på att utgångspunkten är riktig, att den basis, på hvilken man bygger, nämligen att vårt land *bör* och *kan* bestå sig med en flotta af tolf pansarbåtar af typen Oscar II eller ett motsvarande antal F-båtar, är osäker. Jag tror, att hela den stora massan af vårt folk står oviss just i den punkten. Därför är hela den glänsande bevisföringen efter min mening icke tillräcklig, ty förutsättningarna, premisserna, äro osäkra. Det är denna omständighet, som gör, att jag för min del icke kan gifva min röst åt utskottets förslag.

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

Herr Jespersion: Herr talman, mina herrar! Hvad som gifvit mig anledning att nu yttra mig vid denna sena timme är den omständigheten, att under denna dagens debatt liksom så många gånger förut dragits fram uttalanden, som personer inom denna kammare gjort för många år sedan, och man har därvid särskildt dragit fram uttalanden från landtmannapartiets män. Jag vill fråga: är det meningen, att vi skola besluta på grund af hvad vi anse vara rätt och skäligt, eller skola vi icke göra det? För min del anser jag det förra vara det enda rätta. Då det nu gäller att besluta, om vi skola bygga en pansarbåt eller ej, anser jag, att då vi nu så länge gjort uppehåll med byggande af sådana båtar och ingen här heller velat förneka, att pansarbåtar behöfvas för vårt försvar, kunna vi väl icke i oändlighet uppskjuta med byggande däraf och därigenom äfventyra vår flottas bestånd.

Det har sagts, att denna båttyp icke skulle hålla måttet för hvad vi behöfva i pansarbåtsväg. Jag tror likväl, att vi kunna sätta så pass mycken lit till de auktoriteter och sakkunnige, som uttalat sig i denna fråga, att vi för vår del, som icke själfva kunna bedöma densamma från sakkunnig synpunkt, må kunna rätta oss efter dessa uttalanden. Det är väl ändå icke meningen att man skall gå efter utländska sakkunnige, när det gäller att bedöma, hurudana pansarbåtar vi skola ha och huru vi skola ordna vårt försvar, fastän det uttalats här i denna kammare vid ett tidigare tillfälle i år att man möjligen borde så göra.

Då man nu så länge undersökt hvad det bästa är, som man för billigaste kostnad kan erhålla, och därvid kommit till det resultat, att den nu förordade typen är den bästa, vi kunna åstadkomma, anser jag också, att vi böra besluta oss för denna nybyggnad, och med denna motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den af herr J. T. Larsson m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen och 3:o) bifall till det af herr Wijk under öfverläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den under 1:o)

*Ang. nyan-
skaffning af
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

upptagna propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 20) af utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herr J. T. Larsson m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utvisade 84 ja, men 130 nej, vid hvilken utgång kammaren således bifallit den af herr J. T. Larsson m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen.

*Ang. artilleri-
och torped-
materiel för
stridsfartygen*

Punkten 21, angående artilleri- och torpedmateriel för stridsfartygen m. m.
Mom. A.)

Hvad utskottet hemställt bifölls.

I öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts framställning i ämnet hemställde utskottet i *mom. B.)*, att Riksdagen måtte för anskaffning af och anställande af försök med en 28 cm. kanon med lavettage samt ammunition bevilja ett anslag af 300,000 kronor och därpå på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 100,000 kronor.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *J. T. Larsson, Berg* i Stockholm, *Wiklund, Thorsson, Olsson* i Fläsbro, *Rydén, Nilson* i Örebro och *Thor*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts framställning icke måtte af Riksdagen bifallas

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade

Herr Rydén: Herr talman! Med anledning af det beslut, kammaren nyss fattat, anhåller jag, då denna punkt har ett alldeles direkt samband med byggandet af F-båten, att i denna punkt få yrka afslag på utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts i ärendet gjorda framställning.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen gifvit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition.

Mom. C.)—G.).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 22*, angående handminmateriel för flottan m. m.

Ang. handminmateriel för flottan m. m.

Därvid yttrade:

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet von Krusenstierna: Herr talman, mina herrar! Under punkt b) förekommer ett anslag på 73,000 kronor för anskaffning af båt-materiel för sjöpositioner för år 1912. Jag anhåller att få påpeka, att Kungl. Maj:ts proposition förutsatte beviljandet af ett totalbelopp af 146,000 kronor under denna punkt, däraf för år 1912 73,000 kronor. Utskottets hemställan går ut på att bevilja endast de 73,000 kronorna för år 1912, men då anslaget, som afser anskaffning af hemlig natur, går ut på att anskaffa endast *en* båt, torde det ligga i sakens natur, att om kammaren nu beviljar dessa 73,000 kronor, därmed äfven är uttaladt, att den ifrågasvarande båten är beviljad. Jag har ansett mig böra meddela kammaren detta.

Herr Nilson i Örebro: I anledning af det yttrande, vi nyss hörde från statsrådsbanken, nödgas jag uttala min förvåning öfver, att afdelningen, som fick del af det hemliga betänkandet genom en föredragshållare från sjöförvarsdepartementet, därvid jämväl erhöi den upplysningen, att anslaget afsåg tvenne fartyg. På grund däraf och i anledning af de upplysningar, som i öfrigt lämnats, ansåg sig afdelningen kunna inskränka anslaget till att omfatta allenast 73,000 kronor. Emellertid tillåter jag mig under alla förhållanden här anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet von Krusenstierna: Herr talman! Med anledning af hvad herr Nilson nu yttrade, ber jag att få säga, att jag tror mig kunna förklara detta missförstånd. Saken är nämligen den, att marin-förvaltningen hade begärt två dylika båtar, men Kungl. Maj:t hade minskat detta anslag till att omfatta endast *en* båt, och förmodligen har det kommit att bli något missförstånd med anledning af detta förhållande.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.

Punkterna 23—29.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blefvo af kammaren bifallna.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

*Ang. stängsel-
anordningar
vid Vaxholms
och Oscar-
Fredriksborgs
samt Älfs-
borgs fästning-
gar m. m.*

Punkten 31, angående stängselanordningar vid Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs samt Älfsborgs fästningar m. m., föredrogs härefter och begärdes därvid ordet af

Herr Nilson i Örebro, som anförde: Herr talman! Jag har naturligtvis icke något annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan, men jag nödgas något vidröra ett sakförhållande, som träder i viss belysning med hänseende till hvad som här under punkt c) är ifrågasatt. Under punkten c) ifrågasattes nämligen ett anslag af 17,700 kronor till komplettering af stängslet kring Oscar II:s fort och närliggande kronan tillhörigt område. Om man ger akt på hvad som å sid. 147 i statsrådsprotokollet är anfördt rörande detta ärende, så finner man, att det här rör ett *fredsstängsel* omkring Oscar II:s fort och kronans kringliggande område därstädes, men man finner också, hurusom den framställning, som kommandanten här gjort, är afgifven med *hemlig* skrifvelse.

Jag delar fullkomligt den meningen, att det finnes mycket rörande vårt försvar, som bör hemlighållas; men jag tror icke att man får drifva den principen så långt, att det får karaktär af onödigt hemlighetsmakeri, ty då kan man komma därhän, att man anser, att det icke är så noga och kinkigt med, hvad som verkligen bör hållas hemligt. Den saken har varit på tal här i kammaren en gång vid ett föregående tillfälle. Jag vill endast stryka under den uppfattningen, att sådana förhållanden rörande vårt försvar, hvilka icke på grund af sin natur behöfva hemlighållas, heller icke böra hemlighållas, och då det gäller ett *fredsstängsel* omkring ett visst område där nere, kan jag icke förstå, att det på något sätt behöfver vara *hemligt*. Det är endast detta, jag velat uttala.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

*Ang. bostäder
för underoffi-
cerare m. m.
vid Oscar-
Fredriksborg.*

Punkten 32, angående bostäder för underofficerare samt exercishus vid Oscar-Fredriksborg.

I punkten 31 af femte hufvudtiteln hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för uppförande vid Oscar-Fredriksborg af ett bostadshus för underofficerare samt af ett exercishus bevilja ett

anslag af 173,500 kronor och därpå extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 86,750 kronor.

Ang. bostäder
för underoffi-
cerare m. m.
vid Oscar-
Fredriksborg.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte för uppförande vid Oscar-Fredriksborg af ett bostadshus för underofficerare samt af ett exercishus bevilja ett anslag af 155,500 kronor och därpå extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 77,750 kronor.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Tengdahl anförde: Herr talman, mina herrar! Arbetare- och medelklassens bostadsfråga är en af de svåraste sociala frågorna. Då så är, förefaller det mig vara af särdeles stor vikt, att man icke gör några *onödiga* misstag. Risken att göra misstag är stor nog ändå. Såsom ett sådant onödigt misstag betecknar jag af fullaste öfvertygelse, om de i denna punkt ifrågasatta underofficersbostäderna om två rum och kök skulle byggas efter de föreliggande ritningarna, och ännu mer, om de skulle komma att kosta det uppgifna priset, 3,291 kronor per eldstad utan tomt.

Att detta pris är orimligt, skall jag be att få bevisa genom en liten jämförelse. Stockholms stad har under de senare åren byggt utmärkta arbetarbostäder, dels inom staden, dels utom densamma. Beträffande bostäderna inom staden har jag uppgifter från tre olika kvarter. Priserna per eldstad variera, när tomt frånräknas, från lägst 2,331 kronor 34 öre till högst 2,703 kronor 66 öre. I ett enda fall har man verkligen kommit upp till priser, som ligga mycket nära de nu föreslagna, men detta fall erkännes allmänt som något, hvarpå kan tillämpas uttrycket *observandum*, sed non imitandum — något som man bör lägga märke till men icke efterfölja.

Inom staden har vidare nyligen A.-B. Vanadislunden byggt för icke fullt 2,000 kronor per eldstad. Ritningar rörande dessa bostäder har jag satt upp här. A.-B. Stockholms arbetarhem har nyligen byggt i ungefär samma stil för 1,912 kronor per eldstad. Båda dessa bolag äro kända för att bygga alldeles utmärkt; de bygga enkelt, men utan torftighet. Beträffande bägge dessa företag är att märka, att de i sina egendomar för hyresgästernas trefnad byggt samlings-salar, hvilket naturligtvis hjälper till att sätta upp eldstadspriset, så att de egentliga rena eldstadspriserna i själfva verket äro lägre, än jag uppgifvit.

Utanför staden har Stockholms stad på Enskede, som är landets största kommunala bostadskoloni, byggt ännu billigare och dock alldeles utmärkta bostäder.

I förbigående: Vid denna frågas behandling i Första kammaren med anledning af ett yrkande liknande det, jag kommer att framställa, anmärktes från något håll, att här är det meningen att bygga så utmärkt solida bostäder, men därute på Enskede,

Ang. bostäder för underofficerare m. m. vid Oscar-Fredriksborg. hade man visst icke något sådant. Såsom medlem af Stockholms stads landtegendomsnämud och därför i viss mån personligt medansvarig för byggnadssättet ute vid Enskede, ber jag få säga, att därute fuskas det icke; hvar det eljes fuskas det vet jag icke,

(Forts.)

men därute bygges det bra, det vet jag af egen erfarenhet. Stockholms stad har en vidlyftig och ingående kontroll därute, äfven till och med öfver privata arbeten. Ingen bebyggare där ute får bygga utan af oss godkända ritningar, och ingen får låna ett öre utan att hans bygge undergår en skarp kontroll från grund till tak.

Af de bostäder, som vi bygga därute, ber jag att få nämna t. ex. två stycken sammanbyggda enfamiljshus af den typ, af hvilken vi här se ritningar, som jag låtit sätta upp på väggen, liksom äfven en vy af de färdiga husen. De gå på 1,600 eller högst 1,700 kronor per eldstad (med stängsel o. d., som icke alltid brukar inräknas i eldstadspriset, ibland 1,800 kronor) och äro byggda af sten eller af med reveteringstegel öfverklädt trä. Vidare ha vi den från utställningen i Stockholm 1909 bekanta Enskedestugan, på hvilken typ nedlagts mycket arbete för att få den så ändamålsenlig som möjligt. Den motsvarar alla rimliga anspråk från arbetare- eller medelklasshåll. Den stugan är friliggande, med två rum och kök, och den byggde vi för ett pris af 1,600 högst 1,700 kronor per eldstad.

Vidare bygga vi våra s. k. engelska radhus. Herr talmannen torde ursäktas, att jag för ett par ögonblick lämnar talarstolen för att demonstrera de uppsatta planscherna. Dessa hus bygga vi efter principen ett rum och kök på nedre botten och två rum ofvanpå; hela huset är icke mer än två våningar högt, och det är sex små hus i en länga, som herrarne se. Hvarje ingång representerar ett hus, men ändpartierna ha sina ingångar från kortsidan. Dessa hus, af hvilka byggas ett par olika typer gå icke öfver, den ena typen 1,650 eller högst 1,700 kronor per eldstad, den andra 1,800 kr. per eldstad.

Vidare ha vi alldeles experimentvis och för att visa mänskligheten, att man där ute kan bygga äfven på Stockholmsmanér, uppfört ett hus, som vi kalla för handelshuset. Det är ett stenhus med stentrappor och byggdt fullkomligt efter Stockholmsmönster, äfven i öfrigt. Rummen äro dock måhända något lägre — det minns jag icke så noga för ögonblicket. I alla händelser är priset pr eldstad icke öfver 1,840 kr. För närvarande projekterar landtegendomsnämnden byggandet af ytterligare c:a 180 eldstäder i småhus efter ett genomsnittspris af 1,687 kr. Enskilda personer ha gått ännu längre i prisbillighet. Ett byggnadspris af 1,500 kr. pr eldstad — 6,000 kr. för 3 rum och kök — har förekommit. För närvarande projekteras på Enskede detta förslag, som jag nu pekar på. Det innehåller nittio eldstäder, däraf blott två lägenheter om två rum och kök, allting annat är lägenheter om ett rum och

kök. Såsom synes, består byggnaden af fyra sammanbyggda hus. På detta projekt, fullkomligt godt utfördt, men utan lyx, har man för närvarande anbud inne på 1,395 kronor pr eldstad. Huset är af sten i tre våningar och är i det afseendet särdeles jämförligt med det hus, som planlägges vid Oscar-Fredriksborg. Rummen i detta lilla projekt på Enskede ha tjugo kvin:s golfyta, hvilket ju icke alls är litet, och köket tolf, aldeles som i »Vanadislunden», tror jag. Till hvarje lägenhet hör en tambur, W. C., garderob och skafferi, allt enkelt, trefligt och nätt. Denna typ är af särskildt intresse, därför att den i så mycket är jämförlig med detta föreslagna hus vid Oscar-Fredriksborg. Skillnaden är endast den, att i hvarje förstuga i projektet vid Oscar-Fredriksborg finnes sex eldstäder, under det att i hvarje förstuga i detta billiga projekt på Enskede finnes åtta eldstäder. En ringa eftertanke kan emellertid säga hvem som helst, att en arkitekt, som ville utveckla någon fyndighet, skulle kunnat här i Oscar-Fredriksborgsprojektet placera in åtminstone tre stycken lägenheter om två rum och kök i hvarje förstuga, det vill säga nio eldstäder. — I förbigående vill jag anmärka, att byggnadsstadgan för rikets städer tillåter att man från en och samma förstuga har ingång till fyra lägenheter. — Därigenom kunde man ha uppnått, att huset gjorts två våningar högt i stället för tre. Skillnaden i antalet eldstäder pr trappa och förstuga är i alla hänseelser icke tillräcklig att förklara skillnaden i pris, nittonhundra kronor pr eldstad, mellan det föreslagna huset vid Oscar-Fredriksborg och det billiga vid Enskede. Skillnaden är så stor, att mot hvarje eldstad vid Oscar-Fredriksborg man kan bygga 2 $\frac{1}{3}$ eldstad i det lilla billiga Enskedeprojektet.

Innan jag går vidare, vill jag nämna, att en af de få personer här i Stockholm, som verkligen kunna räkna byggnadsförslag, nyligen räknat utmärkta arbetarebostäder *med tomt* och *med svår grundläggning* till tvåtusentrehundra kronor pr elstad, det vill säga *med tomt* ettusen kronor lägre än projektet på Oscar-Fredriksborg *utan tomt*. I båda fallen är det samma höjd på rummen, det vill säga den i Stockholms stad stadgade, godtyckligt valda höjden af tre meter. I förbigående sagdt, är byggnadsstadgans för rikets städer minimihöjd 2,70 meter. Att bygga bostäder med tre meters rumshöjd ute på rena landsbygden, där man icke har någon ursäkt i städernas smala gator, är fullkomligt onödigt.

Onödigt är det också att öfverhufvud taget ute på landsbygden bygga trevåningshyreskaserner i stället för små friliggande en- eller högst tvåfamiljshus. Då säger man, att det blir dyrare — det har någon i Första kammaren redan sagt. Ja, efter vanligt sätt att resonera är det klart, att om man delar upp ett stort hus i flera små, det skall bli dyrare till följd af krångligare grundläggning, flera fasader och mera tomtåtgång m. m. Men

Ang. bostäder
för underoffi-
cerare m. m.
vid Oscar-
Fredriksborg.
(Forts.)

Ang. bostäder för underofficerare m. m. vid Oscar-Fredriksborg. det behöfver icke nödvändigt bli dyrare och det skall jag strax återkomma till. Jag har redan visat, att på Enske- de bygga vi sådana hus, som jag rekommenderat, för 16- å 1,700 kronor pr eldstad, det vill säga för cirka hälften af hvad man nu begär att vi skola anslå till bostäder på Oscar-Fredriksborg.

(Forts.)

Utskottet har inhämtat, säger det, att det är 15 % dyrare att bygga därute än här inne i staden. Men 15 % tillägg på de priser, som jag nämnde, gör ingalunda tretusentrehundra kronor. Om vi taga en så hög siffra som tvåtusen — en siffra som aldrig förekommer ute på Enske- de, ehuru där äfven finnes folk som bygger jämförelsevis dyrt efter mina begrepp — och lägga till 15 %, så blir det tvåtusentrehundra kronor, det vill säga ett tusen kronor mindre än den beräknade kostnaden pr eldstad vid Oscar-Fredriksborg. I verkligheten förhåller det sig så, enligt hvad en duglig byggmästare i dag sagt mig, att denna fördyring i arbetskostnaderna där ute på grund af åtskilliga omständigheter såsom att arbetarna ha svårt att få bostäder och att en del saker måste fraktas på pråm o. s. v. icke kan beräknas högre än till trehundra kronor extra för hvar eldstad.

Jag skall nu komma till detta intressanta exempel, som jag har i beredskap här, för att visa herrarne, att det kan inträffa att man kan bygga mindre hus för billigare pris än om man stoppar in samma antal lägenheter i ett eller flera något större hus. Detta beror för det första på, hvem man har till arkitekt, och för det andra på, huru man behandlar honom, d. v. s. hur pass strängt man säger ifrån att man vill ha sundt förnuft i stället för bara akademism. Det här är några profver på enfamiljs- hus, som Stockholms gasverk bygger, jämte en typ af hus, inrymmande tre gånger ett rum och kök. Dessa bostäder projekterades först i några få större hus, och då befanns det, att eldstadskostnaden gick till 3,100 kronor. På anmärkning af mig fick den styrelse, som ingifvit dessa ritningar, ta dem tillbaka. De omarbetade då ritningarna med det resultat, att samma antal bostäder inrymdes i ungefär dubbla antalet hus, mot hvad som förut var projekteradt. Men på grund af att man omstuderat planerna och gjort dem förnuftigare, sjönk eldstadskostnaden likväl från 3,100 till 2,100 kr, och dock voro en del extra anordningar vidtagna, som gasverket som sådant särskildt höll på, men som andra människor icke bry sig om, hvarför detta pris måste anses ovanligt högt, när det gäller bostäder för arbetare och medelklass.

En ritning till en liten stuga på 3 rum och kök, hvilken satts upp här jämte den ritning, som nu förordas, visar att vederbörandes i sjöförsvarsdepartementet arkitekt ett litet tag varit inne på en riktig tanke och insett det förnuftiga i att inrymma folk på rena landsbygden i småhus i stället för i hyreskaserner. Denna stuga innehåller 3 rum och kök, men man kunde naturligtvis ha ritat en annan typ med två gånger två rum och kök

— två halfhus ställda ihop rygg mot rygg med tre fria fasader. På det sättet bo många millioner människor i världen och finna sig utmärkt väl därpå.

*Ang. bostäder
för underoffi-
cerare m. m.
vid Oscar-
Fredriksborg.
(Forts.)*

Vid ett besök, som jag gjorde på Oscar-Fredriksborg, har jag själf öfvertygat mig om de ifrågasatta bostädernas behöflighet. Ehuru fog mycket väl kunde förefinnas att föreslå en sänkning i den begärda summan, skall jag icke göra det, eftersom det är så långt lidet. Men då jag håller på, att det är onödigt att bygga efter kaserntyp, då man med en annan typ kan skaffa folket större trefnad, ber jag, att få föreslå dels ett litet tillägg till motiveringen, gående ut på att lämna friare händer för Kungl. Maj:t att bygga äfven efter ändrade ritningar, och dels en obedyglig ändring i själfva klämman.

Vi ge ju Kungl. Maj:t fria händer i så mycket annat, och om Kungl. Maj:t kan skaffa dessa människor, som skola bo därute, bättre bostäder i flera afseenden, så är ju detta en sak, som för oss är skäligen egalt, men för dem, som skola bebo dessa byggnader, är det sannerligen icke likgiltigt, om de skola inklämmas i kaserner, eller om de få bo i små hus, med utsikt att få en liten täppa, hvar och en till sitt hus eller sin hushalfva.

Jag föreslår därför, herr talman, följande tillägg till motiveringen, som skulle inkomma efter slutet af näst sista stycket (efter ordet kostnadsberäkningen):

Då emellertid s. k. hyreskaserntyp, efter hvilken den förevisade ritningen är gjord, icke kan förefalla tillfredsställande ute på landsbygden, utan företräde bör lämnas åt en- eller tvåfamiljshus, och erfarenheten från andra håll lär visa, att det icke är omöjligt åstadkomma sådana äfven för lägre kostnad per eldstad än den föreslagna, synes det, som om ritningsfrågan bör underkastas en förnyad pröfning. Kungl. Maj:t bör därför ha fria händer att utföra de ifrågavarande underofficersbostäderna efter andra ritningar än den förevisade.

Detta förutsätter då att ur klämman skulle få uteslutas ordet »ett» framför bostadshus och blott sägas, att Riksdagen beslutar bostadshus etc.

Med herr Tengdahl förenade sig herrar *Vahlquist, Zetterstrand, Hellström, Branting, Sandquist, Borg, Söderberg* i Stockholm och *Berg* i Munkfors.

Härpå yttrade:

Herr Nilson i Örebro: Det var icke utan, att denna byggnadsfråga väckte första afdelningens inom statsutskottet särskilda uppmärksamhet, ty vi hade klart för oss, att det byggnadsföretag, som här var ifrågasatt, var ganska kostsamt per rumenhet räknadt. Afdelningen var fördenskull starkt betänkt på att fullständigt afvisa Kungl. Maj:ts framställning härutinnan, men efter ett besök,

Ang. bostäder för underofficerare m. m. vid Oscar-Fredriksborg. som afdelningen gjorde ute vid Oscar-Fredriksborg, funno vi, att bostadsförhållandena för underofficerarna med nödvändighet kräfvat förbättringar, och vid sådant förhållande ansåg sig afdelningen icke böra föreslå utskottet att afvisa hvad Kungl. Maj:t under denna punkt har äskat. Utskottet har emellertid, som herrarne se, uttalat sig i en viss riktning, d. v. s. så, att utskottet hyser en förhoppning, att byggnadskostnaderna måtte kunna något nedbringas. För min egen personliga del vill jag säga, att jag känner mig mycket tilltalad af det projekt, som framställt af herr Tengdahl, och jag har icke något att erinra mot den ändrade motiveringen och den ändrade lydelsen af klämman, som af honom ifrågasatts, och ber därför att för min del få hemställa om bifall till det yrkande, som han gjort.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Efter af herr talmannen gifna propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till nämnda hemställan med den af herr Tengdahl föreslagna ändring däri samt i motiveringen, fattade kammaren beslut i öfverensstämmelse med innehållet i sistnämnda proposition.

Punkterna 33—42.

Kammaren biföll hvad utskottet i nämnda punkter hemställt.

§ 2.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 112, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 113, i anledning af Kungl. Maj:ts propositioner angående upplåtelse af kronan tillhörande jordägareandelar i grufvor; och

nr 114, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar.

§ 3.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.;

nr 27, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående särskild godtgörelse åt ordförande i kommunalnämnd;

nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen; och

nr 29, i anledning af väckta motioner om införande i regeringsformen af bestämmelser angående församlingsfrihet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för höjande af musiklifvet i Sverige jämte en i ämnet väckt motion;

nr 72, med förslag i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i en med fältläkarkårens omorganisation sammanhängande fråga;

nr 73, med förslag i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående viss förmån för revisionssekreterare, som utnämnes till hofrättsråd, i fråga om ålderstillägg å hofrättsrådslönen samt en i ämnet väckt motion;

nr 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition, angående visst förklarande i fråga om försäljning af fastigheten nr 19 i kvarteret Blasieholmen i Stockholm;

nr 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter Ulrika Dorotea Tillman och Hedvig Sofia Tillman;

nr 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter lägenhetsägaren Karl Andersson från Katrinelund å Sala stads område;

nr 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning af medel till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder jämte i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande af ett egnahemssamhälle för statstjänstemän å kronoegendomen 1 ¹/₈ mantal Mörby nr 1 i Danderyds socken i Stockholms län;

nr 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af särskildt rekryteringsbidrag för fyllande af 1912 års stater;

nr 80, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen af en underofficerskåren vid Gottlands infanteriregemente tillhörig byggnad å Visborgs slätt;

nr 81, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af behållning å extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.;

nr 82, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt officers- och underofficerskärer, hvilka åsamkas förlust i afseende å en del dem tillhöriga byggnader å mötesplatser;

nr 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till anläggande å flottans varf i Karlskrona af ett för rådshus med cisterner för råolja m. m.; och

nr 84, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående

ändring i staten för ordinarie tjänstemän och vaktmästare vid flottans pensionskassa;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 24, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående införsel, tillverkning och försäljning af sackarin m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 25, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i 8 och 50 §§ af förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;

nr 27, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt att hos statskontoret erhålla upplysning i fråga om skyldighet att utgöra stämpelafgift; och

nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 20 § i förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.;

lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående biografföreställningar; och

nr 49, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra majorsbostället Roxtorp nr 1 i Östergötlands län;

nr 97, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre till förra fanjunkarbostället Öfra Ryr nr 1 i Göteborgs och Bohus län hörande lägenheter;

nr 98, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra kompanichefsbostället Klefva nr 1 med Klefmyr eller Hertseröd nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 99, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre lägenheter från förra fanjukarbostället Tostarp nr 1 i Kristanstads län;

nr 100, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af den under Starby kungsladugård i Östergötlands län hörande utjorden Djurängen nr 1 eller Herrängen;

nr 101, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ägoutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag;

nr 102, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstlöjtnantsbostället Kungs Norrby kungsgård i Östergötlands län;

nr 103, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående disposition af förra majorsbostället Hammar nr 1 i Värmlands län jämte en i ämnet väckt motion;

nr 104, i anledning af återremiss å jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 105, i anledning af väckt motion om rätt för ägare till kronolotshemman att verkställa afsöndring från hemmanet; och

nr 106, i anledning af dels väckta motioner i fråga om norrlandsfiskarens fiske- och bostadsrätt, dels väckt motion om främjande af skärgårdsbefolkningens egnahemsrörelse; samt

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, med anledning af en inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lämpligheten att i alla förekommande fall åt kammarkollegium uppdraga att utreda och bevaka kronans tvistiga rätt till vattenfall.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr	<i>Ekman</i>	i Göteborg	under 5 dagar fr. o. m. den 11 maj,
friherre	<i>Bonde</i>		» den 11 maj,
herr	<i>Andersson</i>	i Skifarp	» 5 dagar fr. o. m. den 11 maj,
»	<i>Gustafsson</i>	i Sjögesta	» 3 » » » 11 »
»	<i>Jönsson</i>	i Slätåker	» 5 » » » 12 »
»	<i>Berg</i>	i Staby	» den 11 maj,
»	<i>von Horn</i>		» 2 dagar fr. o. m. den 11 »
»	<i>Broström</i>		» 6 » » » 11 »
»	<i>Andersson</i>	i Grimbo	» 4 » » » 12 » och
»	<i>Ericsson</i>	i Ofvanmyra	» 5 » » » 12 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,28 på natten.

In fidem
Per Cronvall.